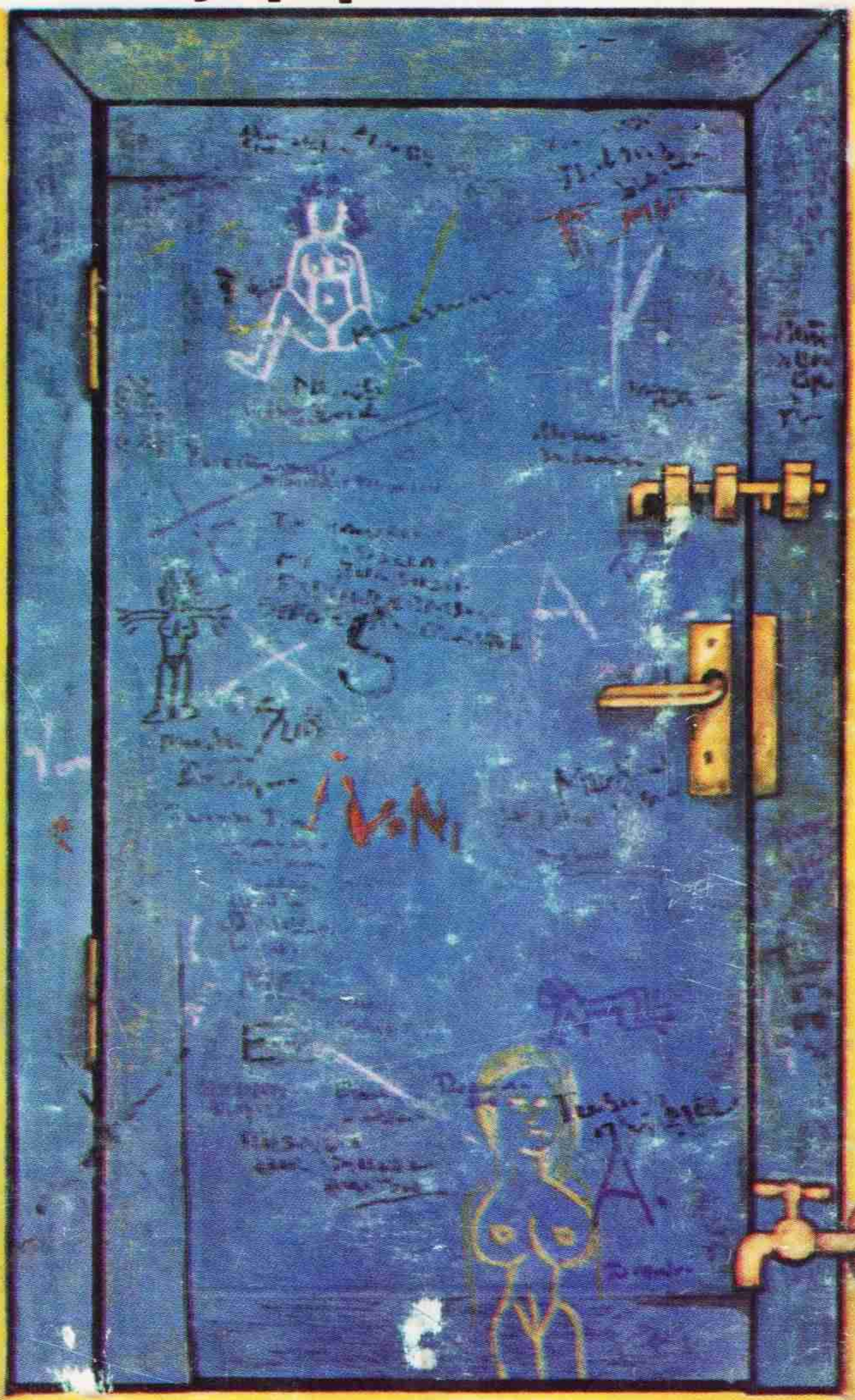
tahsin yücel

vatandaş

bilgi yayınevi

BİLGİ YAYINLARI : 234
ROMAN DİZİSİ : 82

Birinci Basım
Eylül 1975

BİLGİ YAYINEVİ

Tunalı Hilmi Cad 94
Telf 26 60 48 - 26 70 64
Kavaklıdere -- Ankara

Babıâli caddesi 19,2
Telf 22 52 01
Cağaloğlu — İstanbul

TAHSİN YÜCEL

Vatandaş

(Anlatı)

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni : fahri karagözoğlu

BİLGİ BASIMEVİ - ANKARA

— Bilerek yapmadım, dostum, gene de özür dilerim. Ne yaparsın, biraz fazla kaçırmışım bu akşam. Başım dönüyordu, bir sonsuz boşlukta yüzer gibiydim. Nasıl, bilmiyorum, ama her şey silinivermişti birdenbire, çevremdeki uğultu da kesilmişti: yeryüzünde yapayalnızdım. Bu kitabı görüyordum yalnız, başka bir şey görmüyordum. Onu da başka türlü görürüyordum anlaşılan, başka bir şey gibi görüyordum: kitap olduğumu bilsem, elimi bile sürmezdim. Evet, içtenlikle söylüyorum: bana göre bir davranış değil bu: kâğıtlara yazı yazmak tiksindirir beni, hele böyle basılı, böyle tıka basa yazı dolu, böyle bütün umudunu tüketmiş, böyle ipliği pazara çıkmış kâğıtlara! Üstelik, korkak bir adamım, çok korkak bir adamım: iyiden iyiye sarhoş olmasam, tanımadığım bir adamın

kitabını karalamak şöyle dursun, masasının önünde oyalanmayı bile göze alamazdım. En azından yirmi yıldır böyle bu iş: kafayı bulmuş değilsem, her yabancı ürkütür beni. Sokakta, yalnız başıma, dalgın dalgın yürürken, biri önümc çıkıp da bir yol sormayagörsün, yüreğim ağzıma gelir hemen, bir titremedir alır bütün bedenimi, başlarım kekelemeye. Soruların yanıtını adım gibi bilsem bile, bir şey değişmez, önemli bir suçmuş gibi gevelerim ağzımda, açık açık söyleyemem bir türlü. Neden? Korkmamı gerektiren bir şeyler var da ondan mı? Hayır, böyle bir durumum yok çok şükür! Suçluysam da herkes kadar, her vatandaş kadar suçluyum ancak, ne eksik, ne fazla! Hiç değilse bana öyle gelir. Ama korkarım işte: karşıma bir yabancı çıktı mıydı, dayanılmaz bir kuşkudur dolar içime: ya bu adam bir polisse, ya tutar da kendisinden gizlediğim birşeyler bulunduğunu düşünürse, ya bu gizlediğimi sandığı şeyleri ortaya çıkarmaya kalkarsa... Gel de ayıkla pirincin taşını...

Bir yerlerde şöyle bir şey okumuştum bir zamanlar —belki de birinden dinlemişimdir, unuttum şimdi—: «İnsanlar iki türlüdür: polisten korkanları, bir; polisten korkmayanlar, iki». İlk bakışta saçma gibi geliyor insana, ama bence doğru bir söz: kimi ceplerini çalınmış nesnelerle doldurmuştur tıka basa, üstelik de asker kaçağıdır, ama bir polis gördü mü dayanamaz, gider, bir merhaba çeker, bir şeyler sorar, punduna getirip bir şaka yapar; kimi de durumu en sağlam adamıdır dünyanın, gazete bile okumaz, ama yüz metre ötede bir polis görse, hemen yan soka-

ğa sapar. Ben de tam böyleyim işte: durumum ne kadar sağlam olursa olsun, polisi gördüm mü kırarım kirişi. Bu kadarla kalsa gene iyi! Benim kaçacağım polisin ille de polis kılığında olması gerekmez: kılığına bakmadan kaçarım ben polisten! Herkesten kaçarım yani, her yabancıdan kaçarım! «Her yabancı benim için bir polistir», diyecek değilim elbette. Öyle şey olur mu hiç! Ama, polis her kılığa girebildiğine göre, kimse için «Polis değil», diyemem. Seni alalım örneğin: ne yandan bakılırsa bakılsın, her şeyinle bir aydınsın. Ama bunun bir aldatmaca olmadığı nerden belli? Aydından polis olamaz diye yasa mı var? Hayır! Öyleyse güvenmem sana, öyleyse kaçarım senden, bucak bucak kaçarım. Kimse haksız olduğumu söyleyemez. Hele Hamdi'nin başına gelenlerden sonra...

Hamdi arkadaşımdı benim, en iyi arkadaşımdı. O da küçük bir memurdu benim gibi, aına benim gibi yolsuz değildi: emektar bir arabası vardı, sıkıştı mı birkaç saat dolmuş yapar, düzeltirdi durumu, gittiği yere de kıral gibi, kendi arabasıyla giderdi. Şimdi çok uzaklarda zavallı. Araba satıldı, sevgilisi başkasıyla yaşıyor, kitaplarını sıçanlar yedi. Neden, biliyor musun? Senin gibi bir aydın arkadaşın hışmına uğradı da ondan! Bu adam yazardı üstelik, yıllardır iyi bir düşünür olarak bilinirdi. Görünüşe bakılırsa, kovalayandan çok, kaçandan, ezenden, çok, ezilenden yanaydı, yazılarında emeği savunurdu durmadan, göz nurunu, alın terini göklere çıkarırdı. Ama Hamdi'ye öyle bir sövüyordu ki, bütün bu yazıları onun yazdığına bin tanık isterdi. «Bu herifi işinden etmezsem, adam değil-

lim», deyip duruyordu ortalıkta. Dediğini gerçekleştirmek için, elinden geleni ardına bırakmadı ne valiye çıkmadığı kaldı, ne bakana, başbakana dilekçeler yazmadığı. Bununla da yetinmedi, bir sürü aracı soktu işin içine, en azından elli aydın kullandı. En sonunda başardı: Doğu'ya sürdürdü Hamdi'yi, İyi kötü bir arabası, gül gibi bir mesleği vardı, yalnızca şoförlük yapsa, durumu çok daha iyi olurdu. «Çekiliver, olsun bitsin, üzme tatlı canını», dedim. Ama Hamdi tuhaf bir çocuktu, tuhaf bir dürüstlük anlayışı vardı, dinlemedi sözümü: «Hayır, gitmeliyim», diye direndi. «Koskoca bir yazarımız aylar boyu bunun için didindi, koskoca valiler, genel müdürler bunu iş edindiler. Benim de emeğe saygım vardır: bunca emeği boşa çıkaramam», dedi, çekti gitti, bir daha da dönmedi, tatillerde bile. Şimdi gel de insanlara aydın diye güven bakalım...

«Şimdi», dediysem, «Şimdi, şurda, şu dakikada», demek istemedim elbette. Şimdi durum başka: iyice kafayı bulmuşum, gözüm ne polis görüyor, ne aydın, hiç kimseden korkmuyorum. Korkmuyorum! Benim gibi bir adamın ağzına hiç yakışmayan bir sözcük bu, biliyorum. Ama, Hamdi burdan gideli beri, arada bir yiğitliğim tutuyor böyle. Ne yaparsın, her zaman aynı kolaylıkla katlanılmıyor yalnızlığa: gün oluyor, kurşun gibi çöküyor üzerime, soluğumu kesiyor. Biraz soluk alabilmek için buraya zor atıyorum kendimi, başlıyorum içmeye, başlayınca da bir türlü duramıyorum. Üstümdeki ağırlığı atabilsem, gene iyi! Ama nerde! Önce biraz hafifliyor, sonra gene çullanıyor

üstüme. O zaman, birinin masasına oturup da adam gibi bir iki söz etmezsem, parça parça dağılacakmışım, eriyip gidecekmişim gibi bir duygu çöküyor içime. O zaman, ayık kafayla hiç bir zaman yapamıyacağım bir şeyi yapıyorum işte: insanların gözlerinin içine içine bakmaya başlıyorum. Çok geçmeden de birini kestiriyorum gözüme, kalkıp masasına gelmeme, kendisine eski bir dost gibi «sen» dememe kızmayacağı, hattâ bundan sevinç duyacağı dakikayı bekliyorum. Eninde sonunda geliyor bu dakika: korkusuzca kalkıyorum yerimden, kararlı adımlarla yaklaşıyor, merhabamı çekip oturuyorum. «Ya polisse?» demiyorum artık: kafayı bulmuş oluyorum nasıl olsa, üstelik her şeyini incelemiş, yalnızlığını iyice sezinlemiş oluyorum. Polis bile olsa, ne yazar ayrıca? Burası durulan bir yer, oturulup konuşulan bir yer, burası sokak değil ki...

Evet, dostum, böyle işte: bu akşam da kaşığımda sen çıktın: bir saattir gözlerim hep üstünde, yanına gelebilmek için fırsat kollayıp durdum. Ama bir türlü vermiyordun bana bu fırsatı, hep kitap karıştırıyordun. Sonra, bir ara, ayakyolundan dönerken, senin de aynı yere gittiğini gördüm, gelip oturdum masana, sonra boşalmış tabaklar arasında bıraktığın bu kitabı elime aldım, sonra kalemimi çıkardım cebimden, sonra, deli gibi, bilinçsizce, bir şeyler yazdım üzerine. Bir sarhoşluktur oldu işte! Ne yazdım kitabının üstüne, onu bile bilmiyorum. Bir bakayım izin verirsen...

Hay Allah! senin resmin bu resim! Bu kitabı sen yazdın demek! İşte bunu bilmiyordum! Düşümde

görsem, inanmazdım doğrusu! Ne rastlantı, ne güzel rastlantı! Dostum, sana bütün kitaplarını okuduğunu söylesem, inanır mısın? Bütün kitaplar» sözün gelişi elbette: bu romanı ilk burada görüyorum. Ama yeni çıktı, değil mi öyle? İyice anlıyorum şimdi: yeni çıktı da ondan böyle yanında taşıyorsun, ondan böyle durmadan karıştırıyor, önüne koyup hayran hayran bakıyorsun. Böyle bir yere kitapla' gelmek gene de aykırı kaçıyor ya! Boşver, konumuza dönelim biz: neler döktürmüşüz, onu görelim. Al bakalım! İşte tam bana göre bir saçmalık:

Ölüm karşısında bir de burada,
Harcarız hepimiz bir küçük çaba.

Görüyorsun: bilincimi bütünüyle yitirmişim az önce, iyiden iyiye kaçırmışım ipin ucunu: bu kitabı başka bir şey, burasını da başka bir yer sanmışım: bu dizeler bu kitabın kapağında hiç bir anlam taşımıyor!

Ne o, dostum, neden böyle bakıyorsun yüzüme? Bir tatsız rastlantı sonucu, beklenmedik bir yerde, bilinmedik bir meslektaşla karşılaştığını mı düşünüyorsun? Büsbütün haksız sayılmazsın doğrusu. Öyle ya, ben de yazarım bir bakıma, ben de gerçek bir sanatçı, soylu bir ozan sayılırım. Ama gene değişiverdi yüzün! Anlıyorum, saklamaya çalışma boşuna: şimdi de delinin biriyle, hiç değilse kendini beğenmiş bir zavallı hevesliyle karşı karşıya bulunduğunu düşünüyorsun, «Çattık», diyorsun içinden, öyle değil mi? Kızma ama buna da ben güleceğim! Neden mi? Be-

nim için heveslilik dönemi çok gerilerde kaldı, bu bir; bu kentin en çok okunan yazarlarından biriyim, bu da iki. Senin çevrenden değilim, hepsi bu kadar. Bir de senin çevrendeki kendini beğenmişlerle hiç bir benzerliğim yoktur: kasılmak hoşuma gitmez, kendimle de, sanatımla da övünmem kolay kolay. Neden övüneyim? Bir bakıma, zavallı bir adamım ben, anasız babasız, çoluksuz çocuksuz, beceriksiz, meteliksiz bir kimseyim, başka türlü olacağım da yok artık: tam bir hiçim, yazarlığın dışında. Ama alçak gönüllü olacağım diye gerçeği ters gösterecek değilim elbette: yazarlıkta topunuzu cebimden çıkarırım!

Gülme öyle! «Topunuzu cebimden çıkarırım», demekle büyük bir yazar olduğumu söylemek istemedim. Ben nerdeyim, büyüklük nerde! Anıtlar gibi yükselip kuşaktan kuşağı ulaşan, yüce yapıtlar vermedim hiç bir zaman, vereceğim de yok. Eleştirmelerinizce göklere çıkarılmadım, hakkımda tek yazı yayınlanmadı, bundan sonra yayınlanacağı da yok. Bunca yazıma, bunca dizeme karşılık, bir kuruş para almadım, bundan sonra alacağım da yok. artık..Ama, hemen söyliyeyim, sizlerden üstün olmama engel değil bütün bunlar, gerçek bir yazar olmama hiç engel değil: yapıt gelir her şeyin başında. Bunun için, ne kadar gülsen, boşuna: ne de olsa görmediğin, bilmediğin yapıtlara gülüyorsun! Hiç kuşkum yok, görseydin, böyle gülmezdin. Ama sarhoşlukla kitabının kapağına yazdığım şu berbat dizeler dışında hiç bir şey okumadın benden, değil mi? Yoksa yanılıyor muyum? Gerçekten hiç bir şey okumadın mı? Hiç

rastlamadın mı adıma? Başkalarından da mı işitmedin? «Adıma» dedimse... Takma adıma demek istiyorum... Bilir misin benim takma adımı?...

Allah versin, keyfine diyecek yok bu akşam: bu takma ad sözü bile güldürüyor demek seni! Geveze kuluna ozanlığı yakıştıramadığın gibi, takma adı da yakıştıramıyorsun anlaşılan. Öyle olsun! Ama, ne yapayım, sözcükleri esen yele göre ayarlayan ozanlardan olmadım hiç bir zaman, içimden nasıl geliyorsa öyle söyledim her şeyi, gözlerim nasıl görüyorsa öyle gösterdim. Yazılarımın altına gerçek adımı koymaya kalksam, bir sürü dert açılırdı başıma, sanatımı sürdüremezdim, eylemim güdük kalırdı. Buna gönlüm el vermedi. En sonunda, kendim gibi parıltısız bir takma ad seçtim, onu kullandım: Vatandaş.

Ama bunca parıltısız, bunca renksiz ve köşesiz olmasına bakma sen, şöyle gönlümce bir şiir, gönlümce bir yazı döktürüp de altına bu adı koydum mu anlatılmaz bir mutluluk sarar bütün benliğini, yalnızca bir yapıtımı, yalnızca bir eylemimi değil, kendi kendimi de gerçekleştirdiğimi, daha somut, daha sağlam, daha gerçekli bir insan olduğumu sezerim her seferinde, hem bir kopma, hem bir katılma yaşarım. Senin de duyduğun olur mu, bilmem, ben hep duyarım: her yazımda, her şiirimde, bir gerçeği kesinlerken, kendime de daha büyük bir gerçeklik, bir geçerlik sağlamanın sevinci dolar içime. Ne dersen de, boş bir duygu olamaz bu: ısmarlama kalıplar içinde sıkışıp kalmış değilsek, yazdığımız her satır-

da kendimiz varsak, «Ben böyle düşünüyorum», demek bile iki yönlü bir yaratmadır her zaman. Ben her yazımda bu yaratmayı yaşarım işte, her yazımda kendi adıma, kendi dilimde konuşurum. Böylece, bir yandan senin çevrenin sakızlaşmış türkülerini yadsırken, bir yandan da bütün insarlar, bütün vatandaşlar adına, değişmez gerçekler adına konuşmaya kalkanları yalanlamış, oyun ve aldatmaca karşısında başkaldırmış olurum; böylece her yazım bir başkaldırma olarak çıkar ortaya; böylece her yazım bir başkaldırma çağrısıdır. İsterim ki adımı görenler...

Ama bu ad, bu Vatandaş adı hiç bir şey söylemiyor mu sana? Hayır mı? Hele biraz daha düşün bakalım! Bu kentte gelip geçici bir konuk değilsen, her gün, her yerde gördüğümüz insanlardan alabildiğine uzak bir yaşam sürdürmüyorsan, barsakların da o kadar sağlam değilse, hiç kuşkum yok, anımsarsın adımı. Öyle mi? Hiç ama hiç bir şey söylemiyor mu? Olur şey değil! Hayır, hayır! dergileri, gazeteleri, kitapları çıkar usundan. Gutenberg'in buluşundan hiç bir zaman yararlanmadım bu alanda küçücük bir «kartvizit»im bile olmadı. Bu buluşa karşı değilim elbette, yüzyıllardır bu buluştan yararlanan kişileri toptan küçümsediğimi de söyleyemem. Ne var ki, sizler gibi yapsam da anlamsız bir üne erme saplantısıyla Gutenber'in buluşunu ayağa düşürmeye kalksaydım, düşüncemi, beğenimi, onurumu boşlamam gerekecekti, onları göz göre göre yadsımak, hiç değilse arada bir çiğnemek zorunda kalacaktım. Bir kez bu

yola girdikten sonra, direnmek de boşunaydı: hemen kısıverirlerdi sesimi...

İnsanlarla paylaşmaya çalıştığım doğruları kitaplarda, dergilerde açık açık söylememe izin verseler bile, fazla bir şey değişmeyecekti. Bir bakıma hepsi de eş değerde bir doğrular ve yalanlar kargaşasında yinelendikçe bulanan bir korkunç yankılanma içinde duyurmaya çalışacaktım sesimi, kısacası akıntıya karşı kürek çekecektim. Başka sonuç beklenemez artık, kolay kolay başka sonuç beklenemez: bayağılıkların bolluğu kafaları, gönülleri köreltti, güzeli çirkinden, yanlışı doğrudan seçilmez etti; kötü yazar iyi yazarı kovdu. Bu durumda, emeğimin karşılığı biraz para, biraz da ün olacaktı. Ben adsız özgürlüğümü yeğ tuttum. Üzgün de değilim doğrusu. Başarılarınızı gördükçe, silinmişliğimin değerini daha iyi anlıyorum: istesem de sizler gibi olamazdım hiç bir zaman. Beni konuşmaya zorlayan, içimden fışkırıp çıkınak, kendim gibi adsız sansız insanlara ulaşmak isteyen bir ses vardı benliğimde, benim işim bu sesi duyurmaya çalışmaktı, hepsi bu kadar: sizin ulaşmaya çalıştıklarınızın hiç biri çekmiyordu beni; arada bir kafam karışsa bile, doğru yolu saptamakta gecikmiyordum.

İşte gene yanıldın, dostum! Bıyık altından gülmede bayağı ustasın ama düş gücün fazlasile eksik, ya da gereğinden fazla: her şeyin üstünden aşıp gidiyor, bir türlü ulaşamıyor ereğine. Yapma, dostum, o kadar da küçük görme karşındakini! Gözlerime bir baksana! İnsan-dışı bir verici önünde, zavallı bir

öykünmeyle yetinecek adam mıyım ben? Sana hep gerçekten, hep somuttan sözediyorum, anlamıyor musun? Korkağım, yoksulum, yalnızım ama düşüncemi, sanatımı hiç bir zaman alçaltmam, gerçeklikten, somutluktan uzaklaştırmam. Oysa verici başında konuştuğum sırada, akımın kesiliverdiğini, ama benim bunu bilmediğimi düşün: artık hiç bir alıcıya gidemez sesim, ben gene de konuşmamı sürdürürüm, her şey bir an öncekinden farksızmış gibi, görmediğim, bilmediğim insanlar sesimi hep duyuyormuş gibi. Bu durumda, sözlerin ağzımdan çıktığı gerçektir yalnız, bu sözlerle bu verici başında yaratmaya çalıştığım konuşmaysa bir düş, bir varsayımdır, zavallı bir öykünmedir. Tamam mı? Anlaşıyor muyuz? Ama, işin özüne inersek, aygıtların tıkır tıkır işlediği sıralarda da hep aynı öykünme sürüp gider: seslendiğim, seslendiğimi sandığım insanlara ulaştığımı göstereb:lecek hiç bir kanıt yoktur elimde: konuşmamı dinleyenler var mı, varsa, sözlerimi anlıyorlar mı, anlamıyorlar mı, beğiniyorlar mı, beğenmiyorlar mı, bilemem. Hayır, dostum, bu buluştan da yararlanmadım: somut koşulları severim ben, öykünmeden tiksinirim.

Büyük kalabalıklar önünde, ağzımdan tükrükler saçarak, gümbür gümbür söylev çekmek de bana göre bir iş değil, olamaz: bu da aynı ölçüde kaba ve umutsuz bir öykünme: gene bir ben konuşurum, gene gerçek bir karşılık bekleyemem çevremdekilerden. Kimi kurnaz politikacıların oyununa başvurarak durumun sınırlarını zorlasam da arada bir dinleyicile-

rimin görüşüne başvursam bile, fazla fazla bir «evet» tir, bir «hayır»dır bütün elde edeceğim. Üstelik, bu «evet»ler, bu «hayır»lar söylevimi dinleyenlerin kaçta kaçının karşılığıdır, gerçekten düşünüp inanan kişilerden mi, yoksa papağınlardan mı gelmektedir, orasını hiç bir zaman bilemem. Uçsuz bucaksız bir kalabalık içinde herkesin kendi öz düşüncesini söylemesini de bekleyemem: alanlarda karşılıklı konuşma doğmaz hiç bir zaman, yalancı kaynaşma doğar, gürültü, kargaşa doğar. Dostoyevski'nin gencecik bir kahramanı vardır hani, insanları karşısına alarak çeyrek saat konuşacak olursa, onlara bütün gerçeği anlatabileceğine, onları ardından sürükleyerek dünyayı değiştirebileceğine inanır. Hiç kuşkusuz, onun gibi nice gençler kurmuştur bu düşü, onun gibi nice gençler şöyle yüksekçe bir yere çıkıp insanlara seslenmekte her şeyi düzelteceklerini sanmışlardır. Ama hep başkaları çıkmıştır kürsülere, hep yaşlılar çıkmıştır, hep aynı biçimde dönmüştür dünya. İçimizde bu dünyaya yeni bir yön verecek bir gerçek taşısak bile, bu koşullarda ne yazar! Kim tanır, kim inanır! İnsanlarda gerçekleri çığlıklardan ayıracak kulak mı kaldı? Sözcüklerde gerçekleri dile getirecek güç mü var? Kalabalıklar önünde, çığlık çığlık söylenenler söz değil, gösteri yalnızca! Bunun için, sesler yükseldikçe, gerçekler siniyor, söylevler ve söylevciler çoğaldıkça, gerçekler çekiliyor ortalıktan, öykünme içinde bir öykünmedir sürüp gidiyor.

Uzun sözün kısası, dergilerde, gazetelerde zehir zemberek yazılar yazmak da, verici başlarında ban-

gır bangır bağırmak da aynı kapıya çıkar benim için: bitmez tükenmez bir uğultuya katılmak, bu uğultuda eriyip gitmek demektir. Bense uğultudan tiksinirim, uğultudan söze, sözden sessizliğe ulaşmak, düşüncemi insanlarla soğan ekmek gibi paylaşmak isterim. Bunun için, başka bir yol seçtim kendime.

Benim yolum parlak bir yol değil belki, belki pek fazla bir etkenliği de yok, ama yalanlar içinden geçmiyor hiç değilse, hiç değilse yalanlara bulanmıyor, hiç değilse benim kendi yolum. Yapıtlarımın gücü de burada işte: kulakları sağır eden, anlamsız uğultuların ötesinde, ölçüsüz ve kalıpsız, özgür ve özgün birer çığlık olarak doğuyor, her okunuşlarında yeniden yükseliyorlar; nerede yazıldılarsa orada kaldıkları, okurlarını en kesin, en sağlam yalnızlıklarında buldukları, onların en yapmacıksız anlarını paylaştıkları için, kendi türlerinde, kendileri gibi somut karşılıklar bulabiliyor, birer ikili konuşma, birer insanca kaynaşma olabiliyorlar her zaman. Kısacası, sizin çatlak seslerinize karışmıyorlar kolay kolay.

Bu çığlıklarımdan hiç bir örnek gösteremem şimdi sana: her biri bir başka yerdedir şimdi, kimi kazınmış, silinmiş, yok olup gitmiştir, kiminin üstüne başka yazılar yazılmış, çizgiler, boyalar çekilmiştir, kimi de öylece durur, okurunu bekler: yaşamları rastlantıya bağlıdır. Bu yazgıyı değiştirmeye çalışmadım hiç bir zaman: yazdığım bunca yapıttan hiç birini saklamayı, cebimde taşımayı düşünmedim, belleğimde tutmaya da kalkmadım. Görüyorsun, burada da ayrılıyorum sizlerden: hem çok ilerinizdeyim, hem

çok gerinizde. Durumumu bir iki sözcükle özetlemem gerekirse, eski çağların sanatçısıyım ben, en eski çağların sanatçısıyım. Evet, ne dersen de, ben ilk insanım! Her şeyi kendisi gibi silinip giden, ilkel insanım. Evet, şaka etmiyorum, mağara insanıyım ben, dünyanın mağaralarına ilk insan çizgilerini çeken insanım. Evet, böyle, adı sanı bilinmeyen, ama çalışıp didinirken, kaçıp kovalarken, vurışup döğüşürken, bulduğu ilk fırsatta, önüne çıkan ilk yere, eline geçen ilk nesneyle bir şeyler çiziktirenim: taşla, kömürle, bıçakla, tebeşirle ya da kalemle. Aracın ne önemi var? Önemli olan haykırmak: yazmak ve çizmek, kaçıp kovalamanın içinde, vuruşup döğüşmenin içinde, yüreğin bütün gücüyle, hiç bir karşılık beklemeden haykırmak: yazmak ve çizmek...

Şimdi benim yaptığım da bu işte etin, kemiğin ve beynin, içgüdünün, duyunun ve düşüncenin tükenmez türküsünü söylüyorum, yani ilk türküyü, ilkel türküyü. Sanatımı yaşadığım çağın, oturduğum kentin olanaklarına uydurdum: duvarlarımı daralttım, mağaralarımı çoğalttım. Ama, hemen söyliyeyim, bunu ilk yapan değilim, benden önce milyonlarca benzerlerim yaptılar bunu. Benim katkım, bilinçsize bilinç getirmek, süreksize süreklilik vermek yalnızca. Nasıl mı? Hâlâ anlayamadın mı? Peki, sözü fazla uzatmayalım öyleyse: herhalde bilirsin, kentin bütün ayakyolları, herkese açık olanlar yani... Onlar işte... Kapıları, duvarları...

Evet, dostum, senden önce kahkahan söyledi: hele şükür, en sonunda sezdin işin iç yüzünü. Evet,

öyle: az önce, bir ara, sarhoşlukla, orda sanmıştım kendimi, senin kitabın kapağı dümdüz bir duvar, bir ayakyolu duvarı gibi görünmüştü gözüme. Gül bakalım, gül gülebildiğince! Hiç çekinme, bu gülmeler ne kızdırır, ne de şaşırtır beni. Bilirim, başka türlüsü beklenmez sizlerden: her zaman, her yerde böylesiniz: olduğu gibi görmek istemezsiniz hiç bir şeyi, kendi küçük dünyanızdan olmadı mı her şeyi gülünç bulursunuz. Bilirim, değişmez huyunuzdur, gerçeklerden sözedersiniz hep, gerçekçilikten sözedersiniz, ama küçük dünyanızın boyutları hiç bir gerçekle denkleşmez. Bunun için, ya kırpar, ya yamarsınız onları: gerçeğe ille de bir şeyler eklemek, gerçekten ille de bir şeyler çıkarmak onulmaz bir tutkudur hepinizde: gerçek kendi kendisi olmasın da ne olursa olsun! Ama unuttuğunuz bir şey var: zavallı gerçeklerle birlikte kendi sanatınızı, kendi insan kişiliğinizi de buduyorsunuz eklediklerimiz ya boynuz, ya kuyruk oluyor. Böyle köklü bir gerçekle karşı karşıya gelince de dünyanın en tuhaf, en gülünç olgusuyla karşılaşmış gibi, kahkahalarla gülüyorsunuz.

Gözlerinden anlıyorum: ince ince alay edeceksin benimle: «Demek ağlıyacağım şimdi de: kentin ayakyollarının yürekler acısı durumuna bakacak da hüngür hüngür ağlıyacağız», diyeceksin. Boşuna yorma kendini, bu değil benim demek istediğim. Ne ağlanır, ne gülünür bu yazılar, bu resimler karşısında: dünyanın en doğal şeyleri bunlar. Benim durumuma gelince, sanatımı, eylemimi buralarda sürdürmemi

başka bir yol bulamayışıma bağlama, dostum, bana acımaya da kalkma. Kendi durumuna acı, daha iyi! Ne kafamdan bir zorum var, ne bedinimden: ıkınıp sıkınmadan, oyuna, yapmacığa kaçmadan, insanların mayasında bulunan, alabildiğine güçlü bir eğilime uymakla yetiniyorum. Evet, ne sandın ya! Yalnızca ilkel kişilerde değil, görgülü, bilgili, olgun diye nitelediğiniz kimselerde de derinden derine kök salmıştır bu eğilim. Hem böyle bir eğilime uyabilmek için, en azından okur-yazar olmak gerekir.

Böyle açık, böyle kesin bir gerçeği tartışmak bile gereksiz bence. Ama inanmıyacaksan, «İnsanların mayasında böyle bir eğilime yer olamaz», diyeceksen, önce seni ele alalım: bir duvara, bir kapıya, bir kaldırım taşına bir şeyler çiziktirdiğin olmadı mı ömründe? Ayakyolu kapılarına, ayakyolu duvarlarına doldurulmuş yazıları, şiirleri, resimleri görünce, bunlara kendin de bir şeyler eklemek istemedin mi hiç? Çekinme, ezilip büzülme, dostum: herkes geçmiştir bu yoldan, en iyi yetişmiş kişiler bile. Ne var ki, bu kibar, bu iyi yetişmiş kişiler, bu düzen, bu erdem, bu arılık tutkunları, nedense çok unutkandırlar: bir gün olur, bu zararsız eğilimi amansızca eleştirmeye başlarlar, bir hastalık, bir sapkınlık sayarlar bunu, en azından doğru dürüst insanlara yakışmayan bir kabalık, yüz kızartan bir görgüsüzlük olduğunu söylerler. Senin gibi yüz binlerin duygularını dile getirdiklerini sanan-lar da böyle alaylı alaylı gülerler işte.

Yeryüzüne başka bir gezegenden bir yaratık gelecek olsa, en çok neye şaşar, hiç düşündün mü?

Ben düşündüm: hiç kuşkum yok, yeryüzünde insanların böylesine çok konuşmasına şaşar bu yaratık. Evet, dostum, gerçekten çok konuşuyor insanlar! Sabah akşam, gece gündüz, yerli yersiz, saçma sapan, durmadan, dinlemeden konuşuyorlar her yerde, araya girdin mi deliye dönüyorlar hep, «Dur, sözümü bitirmedim», diyorlar hemen. Bir türlü bitmiyor, bitmek bilmiyor sözleri, bitirmek istemiyorlar. Sanki ancak konuştukça duyuyorlar yaşamı, sanki ancak konuştukça bir somutluk, bir kişilik, bir üstünlük kazanıyorlar. Bu yüzden yalnızca bir dinleyici olarak görüyorlar bizi, yalnızca bir dinleyici, bir edilgen varlık olarak kalmamızı istiyorlar, soluk bile aldırmıyorlar: fıkralarla, öykülerle, söylevlerlerle, küfürlerle üzerimize geliyorlar durmadan, durmadan konuşuyorlar! Bütün erekleri konuşmak, biraz daha konuşsunlar da ne olursa olsun! Her durumu, her olayı, her acıyı, her sevinci biraz daha konuşmak için bir fırsat sayıyorlar, susmak bilmiyorlar bir türlü! Ama bir şey söyliyeyim mi ben sana: gene de yeterince konuşmuyor bu insanlar. Evet, şaka etmiyorum, yeterince konuşmuyorlar hiç bir zaman, yeterince konuşmak için, gerekeni gerektiği yerde söylemek için, biraz olsun durup düşünmek gerekir, insanlarsa konuşmadan duramıyorlar bir türlü, duramadıkları için dehep ezbere konuşuyorlar, beylik kalıpların ötesine geçemiyor, bilineni, dört bir yanda söyleneni yinelemekle kalıyorlar. Dillerine kolay kolay içten bir söz gelmiyor. Gelse bile, dostlarına açmıyorlar, başka şeyler söylüyorlar, alışılmış şeyleri...

Hayır, yanıldığımı hiç sanmam: elini yüreğinin üstüne koy da bir düşün: kendisine her düşünü, her düşünceni çekinmeden açabileceğin, usunda beliren her imgeyi bütün ayrıntılarıyla anlatabileceğin bir dostun bulunduğunu söyliyebilir misin? Hayır, değil mi? Ben de öyle! Böyle bir dost çıksa da biz istemeyiz, fellik fellik kaçarız ondan! İçimizi bir tanrı gibi gören, bütün duygularımızı, bütün düşüncelerimizi, bütün düşlerimizi, kısacası bütün gizlerimizi bilen bir dost, yaşamı cehennem eder bize, ağzını açıp da tek sözcük söylemese bile. Çünkü düşler dostlukları aşar her zaman...

Diyelim ki, evindesin, yanında en candan dostun, pencerenin önünde oturuyorsun; sokaktan çok güzel bir kadın geçti, kafanı allak bullak etti, dalıp gittin birdenbire, dostunun yanında düş görüyorsun, saçlarının dibi terliyor. Elbette, içine doğan bir istekten sözedebilirsin dostuna; dilersen, bir takım ayrıntılara da girebilirsin; dilersen, daha ileriye de gidersin: düşünü gerçeğe dönüştürme konusunda yardım istersin dostundan. Bütün bunlar dostlukla da, içtenlikle de, erkeklikle de bağdaşır. Ama uyanık düşünde iyiden iyiye ilerledikten, seni bu kadından ayıran bütün engelleri, bütün uzaklıkları kaşla göz arasında sildikten sonra, birdenbire dostuna dönüp de: «Tamam, oldu işte! İşte bak, kollarımın arasında! Nasıl da kendinden geçmiş!» diyebilir misin? Hayır, diyemezsin, dostum: ne kadar seversen sev, ne kadar yakından tanırsan tanı dostunu, ne kadar güvenirsen güven kendisine, hiç bir şey,

ama hiç bir şey değişmez: gördüğünü tıpkı senin gördüğün gibi görmesi için, seninle özdeş olması gerekir; oysa sana yakınlığı bile başkalığını kesinler; başkasıdır, başkasının belirdiği noktada da sıcak düşler geri teper: birdenbire suratına karşı gülmeye başladığını, hiç değilse acıyarak baktığını görmekten korkarsın, bu korku sımsıkı bağlar dilini. Oysa gözlerinden geçenleri yanındakine söylemek onlara azıcık gerçeklik kazandırmak için yanıp tutuşursun deli deli. Sonra bundan utansan bile, bunu da kendinle birlikte küçümsesen bile, o anda yandığın ateş gerçektir, en azından bir yılına mal olduğunu sandığım şu kitap kadar gerçektir örneğin, kolay kolay yadsıyamazsın. Hem ne diye yadsıyacaksın? İnsanların ancak kendi kendilerine söyleyebildikleri bu sıcacık yalanlar da birer insan gereksimesidir.

Ayakyollarının kapıları, duvarları bu sıcak gereksimeyi karşılar işte. Buna kirletmek denirse, insanları bunun için kirletir onları. Ama, söylemek bile fazla, bu kadarla kalmazlar her zaman: birazcık alışmaya görsünler, önemli mi, önemsiz mi demeden, uslarından ne geçerse, hepsini aktarıverirler artık: «Leyleği havada gördüm, kadını yatakta görmedim», derler; eski bir umutsuzluğu özetlemek istercesine: «Bugün de iş bulamadık», derler; tıpkı karşındaymış gibi, ince ince alay ederler seninle: «Kıçını açmakla iş bitmez, oğlum, birazda gözünü aç», derler; daha da olmazsa, şurda burda duydukları güzel sözleri aktarırlar sana: «Parmak ayı gösterir, budala parmağa bakar». Kimileri de yazdıklarını okuyacak olanların bun-

lara inanıp inanmıyacaklarını düşünmeden, bunları ne diye yazdıklarını, kim için yazdıklarını bile düşünmeden: «Ben burada Neriman'la çılgınlar gibi seviştim», derler, bir de tarih atarlar altına, bir de çıplak Neriman resmi çizerler. Nasıl olsa, hiç bir baskı yoktur üzerlerinde. Nasıl olsa, bir genel ayakyolunun dört duvarı arasında, incelik mincelik aranmaz, görgü kuralları geçersizdir. Bunun için, acı ya da tatlı, sıcak ya da soğuk düşlerle yüklü bir içtenliktir tütüp gider buralarda; bunun için, kabalıkla, çirkinlikle, saçmalıkla suçlanan nice sözler, genel ayakyollarında kaleme sarılanların gizli ve derin duygularının en içten, en açık, en arı, en kestirme anlatımı olarak belirir; hemen hepsi, hem herkese açık, hem de kapalı bir yerde, dizginlerini kökünden koparmak istiyen, büyük yalnızlıkların ürünleridir.

Söylemek bile gereksiz: ben de büyük yalnızlıklardan geldim. Oldum olası yalnızdım, parasız, gösterişsizdim, insanlar pek yaklaşmazlardı yanıma. Yaklaşanlar da güçlerinin kanıtını vermek için yaklaşırlardı yalnızca: işleri, güçleri konuşmaktı, bir şeyler anlatırlardı hep, gerekli mi gereksiz mi demeden, habire anlatırdı. Bunalırdım, kaçacak delik arardım. Bir Hamdi böyle değildi, yalnızlığa itmezdi insanı, gerekeni gerektiği yerde, tam gerektiği gibi söylerdi. Onu da sürdüler işte, sizlerden birileri sürdürdü: büsbütün yalnız kaldım. Kısacası, ayakyollarında duygularını dile getirmekte mutluluk bulan milyonlarca insandan biriyim ben de. Ancak küçük bir ayrım var: ben genel bir eğilime uymakla yetinmedim, bilinci de kattım işin içine.

Bir zamanlar, sırf bedensel bir gereksime sonucu, bir genel ayakyoluna girdim mi seve seve oyalanırdım içerde, gözüme çarpan yazıları bir bir sökmeye çalışırdım, herkes gibi bir iki satır çiziktirdiğim de olurdu, ama hepsi bu kadardı. Neden sonra, ta otuzumda sardı beni bu iş, bir yenilmez tutku oldu, bir daha bırakmadı yakamı. Bırakmadığı da iyi oldu, güzel oldu doğrusu. Öyle ya, daha yüce, daha soylu bir düzeye çıkardı bu tutku beni, bomboş yaşamıma anlam, getirdi. Ama, nasıl söyliyeyim, bilmem, başlanğıçta her şey böyle pırıl pırıl, güllük gülistan değildi: başlangıçta utanç vardı; evet, işin doğrusu bu: kıpkırmızı bir utanç yükseltti beni bu düzeye!

Tam olarak ne yazmıştım, belleğimde kalmadı orası. Söylemek istediğime gelince, bugün de bütün canlılığı, bütün yoğunluğuyla usumda: «Aşağılık bir adamım ben: nişanlımı soğan kokan, çirkin ve şişman bir kadınla aldatıyorum». Böyle işte, korkunç bir utanç duygusunda başladı benim yaratıcılığım. İstemeye istemeye, hatta tiksine tiksine aldatıyordum nişanlımı. Nişanlımı aldatmama neden olan kadını hiç mi hiç sevdiğim yoktu o zaman, sevmek şöyle dursun, elden geldiğince uzak durmak isterdim zavallıcıktan. Dedim ya, oldukça çirkin bir kadındı, şişmandı bayağı, bayağı da geçkindi. Hem de neredeyse bir yıldır nişanlıydım ben. Ama dayanamıyordum, karşı duramıyordum bir türlü: beni ezen, beni aşan, buyrultumu sıfıra indiren bir gizli güç vardı bu işin içinde.

Her kadının çekici bir yanı vardır, çekici yanları

vardır. Onun da çekici yanları vardı kuşkusuz. Ama bunu görmek için bakmak gerekirdi. Bense nişanlıma tutkundum, nişanlımı deli gibi seviyordum, ondan başkasını gördüğüm yoktu. Nişanlımı tanımadığım günlerde bile, en ufak bir istek uyandırmamıştı içimde. Dost dost bakan, kara gözleri vardı, kara koyun gözleri. Gözleri hoşuma giderdi, buydu hepsi! O zamanlar, yani daha bu tükenmez yola baş koymadığım sıralarda, gene onun kırık dökük, küçücük evinin alt katında, daracık bir odada otururdum. Odanın darlığı yüzünden hepsi birbirine bitişik duran bir iskemlem, bir ufak masam, bir yatağım, bir de kapağı kırılmış dolabım vardı. Kitaplarım yerde, üst üste yığılı dururdu. Duvarların sıvaları dokundukca dökülürdü. Zavallı bir odaydı kısacası. Belki bir o horgörmeden bakardı bu odaya: haftada iki üç kere, akşam yemeğinden sonra, kapımı tıkırdatır, karşılığımı beklemeden içeriye girer, benimle gevezelik etmeye geldiğini söylerdi. Doğrusunu istersen, o da herkes gibiydi bu konuda: pek bir şey söylemezdi ama fazlasıile gevezeydi. Bir kez başlamayagörsün, kurulu bir makine gibi işlerdi çenesi, en azından gece yarısına kadar, aralıksız sürerdi gevezeliği: anası, babası, gençlik yılları, sevgilileri, eski kocası, gelecekteki, yani gönlündeki kocası, dostları, komşuları, bakkal, kasap manav, otobüs biletçisi. Anlattıklarının hiç biri ilgilendirmezdi beni, ama konuğumdu, bunalsam da dinlemeye boyun eğerdim ister istemez. O konuşurdu, ben esnerdim. Arada sırada, sırf ayıp olmasın diye, bir iki söz de ben söyliyecek oldum mu büsbütün coşardı artık. O coştuk-

ça ben kıvranır dururdum: bu hep böyle sürüp gidecekmiş gibi, bu garip dostlukta donup kalacakmışız gibi bir korkulu duygu çökerdi içime.

Bir akşam, gene böyle bir gevezelik sırasında, ışıklar söndü. Karşımda, iskemlede oturuyor, belki yalan, belki gerçek, ama çok eski bir sevgiliden sözediyordu. Ortalık karanlığa batınca, sanki büsbütün sevdi onu, büsbütün göklere çıkardı. Unutamam: her şeyden çok temizliğini ve düzenliliğini övüyordu adamın, hiç mi hiç bana benzemeyen, hiç bir zaman kirli gömlek, ütüsüz pantolon, boyasız ayakkabı giymeyen, mendillerini, çoraplarını bile özel bohçalarda saklayan bir tertemiz adam olduğunu, karışak bir dolap, cilasız bir tımak, çamurlu bir paça, boyası kurumuş bir dudak karşısında keyfinin kaçtığını söylüyordu. Unutamam: «Anladım, tam benim tersim», demiştim ona.

O da bunu onaylamıştı, bir zamanlar çok sevdiği bu adamın her bakımdan benden üstün olduğunu söylemişti, orası öyle; ama, bir yandan bu görülmedik düzen tutkusunu överken, bir yandan da, usul usul, bana doğru geliyordu karanlıkta. O sırada, birdenbire suskunluğu bıraksamda: «Neredesin?» diye sorsam, hiç bir değişiklik olmamış gibi: «Nerede olacağım? İskemlede oturuyorum», diye karşılık verirdi belki. Ama ta kemiklerimde duyuyordum: geliyordu, bana doğru ilerliyordu durmadan, yüzyılar içinde denize doğru kayan bir tepe gibi, öyle kaçınılmaz, öyle kımıltısız, öyle belirtisiz, öyle ağır. En sonunda, soluğunu yüzümde duydum. Ama sanki bir insan soluğu

değildi bu, dayanılmaz, önünde durulmaz, ölümcül bir şey, zifir gibi bir soğan kokusuydu, bütün ömrümce tiksindiğim, nefret ettiğim, daha doğrusu bütün ömrümce tiksindiğimi, nefret ettiğimi sandığım koku...

Ne var ki, bu ölümcül dakikada, bu sası, bu ele, yüze bulaşacak kadar ağır koku, nedense bir bahar yeli gibi dolaşıyordu burnumda, sözleri de, ezgisi de çoktan unutulmuş, ama tadı dilimizden hiç bir zaman silinmemiş bir türkünün nice yıllardan sonra, yeniden, birdenbire, tümüyle belleğimize yürümesi gibi bir şeydi, sarhoş ediyordu beni, tatlı tatlı başımı döndürüyordu. Birdenbire, delice bir istek kabardı içimde: onu tutmak, bir daha bırakmamak üzere alıkoymak istedim; çoşkunlukla, çılgınlıkla kollarımın arasına almak, öpmek, koklamak istedim. Sonucu söylemeye gerek var mı, bilmiyorum, ama söyliyeyim gene de: istediğimi gerçekleştirmeye kalkınca, şişman ve geçkin dostumu buldum bula bula, önce kollarımın arasında, sonra yatağımın içinde!

Yaptığımın bilincine vardığım zaman da iş işten geçmişti artık. Bayağı midem bulanıyordu, kustum kusacaktım nerdeyse, kendimden tiksiniyordum. Bu odadan hemen çıkıp gitmek, ateş gibi yanan alnımı, zonk zonk zonklayan ense kökümü arı ve kokusuz bir havada serinletmek istiyordum. Gene de yapmadım, yapamadım işte: benliğimden boşalmış, buyrultumu bir daha bulamamasıya yitirmiş gibiydim; ellerim, bedenim, kafam benim değildi. Bu arada, ben bütün çözülmüşlüğümle yatarken, konuğum yorganın

altında yeniden sokulmaya başlıyordu bana, gittikçe daha çok yürekleniyor, gittikçe daha çok sıkıyordu beni kollarında, gittikçe daha tutkulu iniltiler çikarıyordu. Evet, böyle: bunca zaman, karşımda oturup sevgilisinden sözederken, hep bu seslere erişmek istemiş, bu seslere doğru ilerlemişti sanki: tek sözcük çıkyordu artık ağzından, bu seslerle, bu devinilerle anlatıyordu her şeyi. Bense, daha birkaç dakika önce, alabildiğine çirkin, alabildiğine yüzsüz bulduğum bu kadını itecek, kollarından kopup kalkacak yerde, en olmayacak şeyi yaptım: bir kere daha bıraktım kendimi.

Sonra da olanlar oldu işte: her akşam geldi odama, aynı şey her akşam yinelendi.

Elbette hiç mi hiç istemiyordum bunu, hiç mi hiç hoşlanmıyordum bu sevişmeden. Hiç değilse başlangıçta, çok aykırı bir şey gibi görüyordum bu yaptıklarımızı, kollarımı, bacaklarımı, ağzımı, kalçalarımı bir sel gibi alıp giden devinimler benden doğmuyordu sanki, sanki her şeyimle bir yazgının, anlaşılmaz ve korkunç bir zorbalığın kurbanıydım. karşı koymak da elimde değildi: konuğum çok daha güçlü, çok daha kurnaz görünüyordu. «Görünüyordu», diyorum, çünkü o da büyülenmiş gibiydi, o da değişivermişti birdenbire: bana benzemeye başlamıştı, o konuşkan, o geveze, o güler yüzlü kadın değildi artık. Girişim gene hep kendisindeydi, orası öyle, ama, bana öyle geliyordu ki, etkenliği bir görünüştü yalnızca: kapımdan içeri girdikten sonra, kendisinden daha güçlü bir varlığın buyruğuna uymaya başlıyordu: tek heceli birkaç söz-

cükten başka hiç bir şey söylemiyordu artık, gözlerini yukardaki ışığa dikip sessiz sessiz oturuyor, ışığın sönmemekte dayattığını görünce de kalkıp kendisi söndürüyordu. Bir süre, belki bir çeyrek, belki yarım saat, karanlıkta dikildikten sonra, terliklerini sürükleye sürükleye, bana doğru yürümeye başladığını duyuyordum: dosdoğru yatağıma geliyordu, ne yapıp yapıyor, ilk geceki gibi bitiriyordu işi. Ben de her seferinde boyun eğiyordum. Dedim ya, karşı koyamıyordum hiç bir zaman. O gelince soğanın türküsü başlıyordu, ne yapayım, boğucu bir sıcaklıktır sarıyordu her yanımı. Bir an geliyor, görülmedik bir biçimde terlemeye başlıyordum, dostum yardımıma gelmeyecek, bedenini bedenime destek etmeyecek olursa, çok geçmeden dağılıp eriyecekmişim, yok olup gidecekmişim gibi bir duygu uyanıyordu içimde, bu duyguyu istesem de yenemiyordum.

Ama konuğumun benden de fazla terlediğini görüyordum. Alnında biriken terler boncuk boncuk dağılarak aşağılara kaydıkça, odamdaki ağır soğan kokusu daha da yoğunlaşıyordu. Tek sözcük söylemeden, yerinden kımıldamadan, kirpiklerini bile kırpmadan, yüzüme bakmaya başlıyordu birden, dakikalarca bakıyordu. Sonra, söylediğim gibi, kalkıp ışığı söndürüyor, en azından çeyrek saat karanlıkta bekliyordu; sonra, bu teri, bu korkunç sıcağı üzerimden almak istercesine, ağır ağır bana doğru geliyordu. Görmesemde duyuyordum: alabildiğine büyüyordu üzerime gelirken. Sanki yalnız bunun için vardı, sanki yalnız böyle büyüye büyüye üzerimize gelmek için yaratılmış bir varlık,

somut bir karabasandı. Evet, hiç bir şeyi abartmıyorum: korkunçluğundan sıyrılmış, dost bir karabasandı konuğum, yavaş yavaş öyle oluyordu daha doğrusu. Ben de, hiç değilse o odamda kaldığı sürece, oyunu benimsiyordum: büzülüyor, küçülüyor, eziliyor, kocaman, tombul ellerinde anlamsız bir oyuncak olmaya boyun eğiyordum.

Ama her akşam yeniden başlayan bu kaynaşmadan sonra, daha çok terlemeye, daha çok bunalmaya başlıyordum ben. Yatakta, değişmek bilmeyen o ağır soğan kokusunu duya duya, onun yanında yatmaya daha fazla katlanamıyordum artık: derin bir suyun dibinden yüzeye varmaya çabalarcasına, zorlukla sıyrılıyordum kollarından, sonra, derin sularda gereğinden fazla kalmış gibi, bütün benliğimde bir kusma isteği, yüreğim çarpa çarpa, dosdoğru ayakyoluna koşuyordum. Rahatlarsam, burada rahatlıyordum ancak.

Rahatsız mı rahatsızdı benim evin ayakyolu, üstelik her zaman pistir, aşınmış, çatlamış taşlarının arasından kirli sular sızar durur, nalınsız girilmez içine. Ben gene de dakikalarca kalıyordum burada, günler boyunca havasız bir yerde kalıp da en sonunda açık havaya çıkarılmış bir insan gibi, derin derin soluk alıyordum. Arada bir, ne yaptığımı düşünmeden, bir yarı bilinç içinde, musluğu açıp elimi altına tutuyor, ıslak parmaklarımla duvara bir takım sözler yazıyordum, aşağı yukarı hep aynı sözleri: «Aşağılık bir adamım ben, nişanlımı soğan kokan bir kadınla aldatıyorum»...

Kısacası, acınacak durumdaydım: bu pis, bu daracık yerde, bu yarı bilinç içinde, kendi kendimle hesaplaşmaya başlıyordum: olup bitenler yeniden gözlerimin önüne geliyordu bir bir, güçsüzlüğümü, korkaklığımı, alçaklığımı düşünüyordum, büsbütün tiksiniyordum kendimden. Ama burada, bu ayakyolunda yalnızdım, herkesten uzaktım, özgürdüm hiç değilse, üstelik ellerimi ve alnımı serinleten bir su vardı önümde. Gözlerimi önüme dikiyor. dakikalar boyunca, dizlerim, omuzlarım sızlayıncaya kadar çömelip duruyordum. Gene de gönülsüz çıkıyordum her seferinde. Döndüğümde dostum çoktan yatağımdan çıkmış, kendi odasına gitmiş oluyordu, ama hep o ağır koku yüzüyordu odada, hep o ter ve soğan kokusu.

Gündüzlerimi sorarsan, gecelerden de beterdi. Elbete, hiç bir şey olmamış gibi, her sabah işime gidiyordum gene, hiç bir şey olmamış gibi çalışıyor,okuyup yazıyor, oraya buraya koşuyordum. Ama herşey değişmişti gerçekte, yaşamım alt üst olmuştu. tek bir amacım kalmıştı: durumumu gizlemek. Öyle ya, şöyle bir bakanlar bile, yüzümde geçkin sevgilimin ellerinin izlerini görecekler, bütün benliğime sinmiş soğan kokusunu alarak her şeyi anlayacaklar, geceleri evde neler yaptığımı, nişanlımdan başlayarak herkese anlatacaklar diye ödüm kopuyordu. Bu yüzden, gözlerim önümdeydi hep, büzülüyor, ufalıyor, eziliyordum. Söylemiştim, oldum olası korkaktım, şimdi daha kötü bir ürkeklik çökmüştü üstüme, postanade mektup alan kadın bile tüylerimi ürpertiyordu. Hamdi buralarda

olsaydı, böyle olmazdı kuşkusuz, dağ gibi dururdu arkamda, yapmam gerekeni hemen söylerdi, bu durumlara düşmeme izin vermezdi. Ama çok uzaklardaydı, mektupla da ondan öğüt isteyemezdim: nerdeyse gölgemden korkuyordum. Gene de, arada sırada, benliğimin bir yiğitlik dalgasıyla sarsıldığı olmuyor değildi: hiç beklenmedik zamanlarda, birdenbire, gözümü bile kırpmadan, kaçtığımın üzerine yürümek, bu ip nerden kopacaksa, ordan koparmak istiyordum. Hele nişanlımla karşılaştıkça...

Nişanlımı her zamanki gibi seviyordum elbette. Gene de, her görüşmemezde, biraz daha soğmuş, biraz daha uzaklaşmış buluyordum onu kendimden. «Biliyor mu yoksa?» diyordum. «Biliyor da oyun mu oynuyor bana, benimle alay mı ediyor? «Dayanılmaz bir şeydi bu: nişanlım bir su gibi akıp gidiyordu artık parmaklarımın arasından, yeniden avcuma alamıyordum. Karşımda gülümserken bile, gözlerini gözlerime dikip elimi tutarken bile, bir uzak noktaya koşuyordu hep, ardından yetişemiyordum. İşin kötüsü, o da aynı şeyi duyar gibiydi, uzak uzak, üzgün üzgün bakıyordu yüzme:

«Sevgilim, neyin var böyle senin, ne oldu sana?» diye soruyordu ikide bir. «Sanki artık beni sevmiyorsun: beni görmek istemez gibisin, kaçar gibisin.»

Bir ağırlıktır çöküyordu üzerime, ne diyeceğimi bilemiyordum. Biliyordum da söyliyemiyordum daha doğrusu. «Seni çirkin bir kadınla aldatıyorum. Ne yapacaksan yap hadi, bitir bu işi!» demek geliyordu

çoğu kez içimden. Ama yiğitliğim burda duruveriyordu: tam söyleyeceğim sırada, kararım kendiliğinden değişiveriyordu, nişanlımı olduğu yerde bırakıp gidiyorum. Buna çok üzülüyorumdum elbette: nere-sinden bakılırsa bakılsın, içinden çıkılmaz bir durumdaydım, onu da aynı duruma düşürmüştüm. Ama, ne yalan söylemeli, yüzüğümü geri verip de bir kez olsun dönüp yüzüme bakmadan, hızla uzaklaştığı gün, ondan çok kendime acımıştım. Bunu haketmediğimi, bütün suçun değilse de büyük suçun kendisinde olduğunu düşünmüştüm: düşüşüm karşısında ilgisiz kalmıştı nişanlım, beni bu kör olası durumdan kurtarma yolunda hiç bir çaba harcamamıştı.

Oysa, dışardan bakıldığı zaman, ne candan bir kızdı, ne canayakın bir kızdı, anlatamam sana. Öyle bir yüzü, öyle bir bakışı, öyle bir sesi vardı ki, insana öyle bir gülümserdi ki, öyle bir konuşurdu ki, onun bulunduğu yerde kötülükler sıvışacak delik arar, yalanlar, aldatmacalar bir an bile barınmaz sanırdın: bir iyilik, bir açıklık, bir arılık imgesiydi. Çok da güzeldi üstelik. Evet, gerçekten güzeldi, hiç bir şeyi abarttığım yok, dostum, gerçekten böyle bir kızdı nişanşanlım. Onun nişanlısı olduğum için, bütün arkadaşlar imrenerek bakardı bana.

Nişanımızdan şöyle böyle altı ay önce bir kış sabahı, çalıştığım yerde karşılaşmıştım onunla. O gün işe başlamıştım: kapının hemen yanında, küçücük bir masada oturuyor, gelen yazılara birer damga basıp tarih ve numara koyuyordu. Diyeceğim, genellikle horgörülen bir işti yaptığı. Herkes bilir, işlere

duyulan horgörü, bu işleri yapanlara da yansır genellikle, eczacı ozana yukardan bakar, ozan ezcacıya, müdür muhasebeciyi küçümser, muhasebeci memuru. Ama o, horgörü şöyle dursun, görülmedik, bir hayranlık uyandırmıştı. Bugünmüş gibi belleğimde: o kış günü, sabahtan akşama kadar, hiç kimse ona bakmaktan iş yapmaya fırsat bulamamıştı. Çok güzel olduğu için mi? Sanmıyorum. Gerçekten güzeldi ama güzellikten de öte bir çekicilik vardı onda, anlatılmaz bir başkalık vardı: eline kalemi alıp bir rakam yazması bile, başını kaldırıp şöyle bir bakması bile mucize gibi bir şeydi, büyülüyordu insanı. Ben de böyle büyülenmiştim: kapıdan içeri girip de onunla göz göze gelir gelmez, yüzümü, ellerimi buruşturan üşümeyi yoğunluğuyla kendi bedeninde duyduğunu gözlerimle görür gibi olmuştum, sonsuz bir minnet duymuştum ona birdenbire. Buna bir de anlatılmaz bir «Merhaba» eklenince, iyice tamamlanmıştı büyü: gözlerimi üzerinden ayırmaz olmuştum. Gerçekten herkesten başkaydı nişanlım.

Daha sonra uzun uzun kafa yordum bu başkalık üzerinde. En sonunda anladığımı sanıyorum: tek sözcükle özetlemek gerekirse, nişanlımın başkalığı aynılıktı. Evet, şaka etmiyorum, bilerek, iyice tartarak söylüyorum sözlerimi: her sözü, her devinisi, her bakışı, her gülümsemesi kendi kendinin aynıydı, tıpa tıp aynı; yani nasıl olması gerekiyorsa, tamamı tamamına öyleydi, olması gerekenle aynı yoğunlukta, aynı genellikteydi her zaman. Diyeceğim, tam hakkını veriyordu her şeye: biri sevinçli bir haber verdiği zaman,

atılması gereken dost çığlığı hangisiyse, tam o çığlığı atıyordu; biri üzücü bir şey söylediği zaman, kollar ne kadar bir hızla, ne kadar yana açılıyorsa, tam o hızla, tam o kadar açıyordu kollarını; bir arkadaşın hasta babasının durumunu sorduktan sonra, soruyla yanıt arasında, gözler karşıdakine nasıl dikilirse, gözlerini tam öyle dikiyor, kaşlar birbirine ne kadar yaklaştırılırsa, kaşlarını tam o kadar yaklaştırıyor, alın ne kadar kırıştırılırsa, alınını tam o kadar kırıştırıyordu, ne eksik, ne fazla! İşte onun bu kusursuzluğu büyülüyordu herkesi, bu biçim yetkinliği, bu genlik ve yoğunluk şaşmazlığı her şeyine baş döndürücü bir derinlik, bir köktenlik görüntüsü veriyordu, her şeyini doğal, uygun yüzde, yüz haklı, yüzde yüz soylu gösteriyordu.

Bunun için, biz hep aynı masalarda pineklerken, onun küçücük masasının gittikçe parlayıp büyüyerek kapının dibinden uzaklaşması, üç ay gibi çok kısa bir sürede, bizim odanın baş köşesine kadar gelmesi hiç birimizi şaşırtmadı. İkinci üç ayın sonunda buraya da sığmayarak şimdi gelip dayandığı duvarın öbür yanına, kazançları aylıklarından birkaç kat fazla olduğu için, kısmetliler diye adlandırdığımız arkadaşların oturduğu bölüme geçmesi de şaşırtmadı. En sonunda, üçüncü üç ay da sona ererken, bu bölümle müdürün odası arasında yer alan başyazmanlık odasına yerleşmesi de şaşırtmadı. Şaşırmak, kıskanmak şöyle dursun, yükselen kendimizmişiz gibi bayram ediyorduk her seferinde. Bir bakıma, hiç de haksız sayılmazdık: hepimiz ona çalışıyorduk, onun işlerini

yapmak için birbirimizle yarış ediyorduk, yükselişini de kendi yükselişimiz sayacaktık elbette, kendi başarımız kadar doğal bulacaktık, mantık bunu gerektiriyordu.

Altıncı ayın sonuna doğru, Kısmetliler arasında katılmasından şöyle böyle bir hafta önce, benimle nişanlanıvermesinin de aynı ölçüde doğal karşılandığını söyliyemem, ama aynı ölçüde coşkun bir sevinç uyandırdığını söylemek zorundayım. Herkes onu öylesine yükseklerde görüyordu ki, onunla bu türlü bir ilişki de kurulabileceğini hiç kimse düşünmemişti içimizde. Üstelik, buna çok şaşmakla birlikte, en sessiz, en gösterişsiz, en yoksul arkadaşlarını nişanlımın kendine eş seçmesini hem tam ona yakışacak bir davranış, hem de ona gösterdikleri sevgi ve saygıya bir karşılık gibi görüyorlardı. Nişanlım düşsel bir yaratık, bir masal kişisiydi aramızda, onun gönlünü kazanıp nişanlısı olduktan sonra, ben de bir masal kişisi olmuştum ister istemez. Masal kişileri kıskanılmazdıda.

«Talih kuşu kondu senin başına! Kurtardın kendini!» diyorlardı. «Yakındır, masan da değişir artık!»

O sırada, masamın değişmesini de sevinçle karşılarlardı kuşkusuz. Ama masam değişmedi. Değil masam, hiç bir şeyim değişmedi. Beni yıkan da bu oldu işte: mutluluğun bu çok yüksek noktasında, her şeyin olduğu gibi kalması. Benim için bu masa değişikliğinin hiç önemi yoktu elbette nicedir hep bu masadaydım, bir gün bile dert yandığım olmamıştı. Ama nişanlımın şimdi her şeyi bu masa ve oda değişik-

liğine, yani cebi dolu bir adam olmama bağlaması, bu masada, bu odada kaldığım sürece, geldiğimiz noktadan bir adım olsun ileri gitmeme izin vermemesi beni öldürüyordu. Oysa her şey öyle güzel başlamıştı ki...

Bir akşam, tam kapıdan çıktığım sırada, yanımda belirivermiş, ne yana gittiğimi sormuştu. Söylemiştim. Tek sözcük bile söylemeden, birdenbire, her zamanki doğallığıyla koluma girmişti. Yürümeye başlamıştık, rahat, mutlu, yıllardır hep böyle kol kola yürümüşüz gibi. Bir süre sonra da, nasıl olmuştu, bilmiyorum, gevezeliğe başlamıştık: ben bırakıyordum, o alıyordu sözü, o bırakıyordu, ben alıyordum. Hoşuna giden bir şey söyledim mi parmaklarını hafifçe koluma bastırdığını duyuyordum. Nişanlım parmaklarını koluma bastırdıkça, uçsuz bucaksız bir güven doluyordu içime, daha güçlü, daha yürekli bir adam oluyordum. Saatlerce dolaşmıştık böylece, söylemedik düşünce, açmadık giz bırakmamıştık. Bütün bu açılmalardan sonra da birbirimizi sevdiğimizi anlamıştık. Bunu birdenbire nasıl sezmiştim, kendisini sevdiğimi nasıl söylemiştim ona, nasıl becermiştim bu işi? Bugün bile şaşarım.

Üç gün sonra, kentin en gözde semtlerinden birinde, şaşılacak kadar güzel döşenmiş, şaşılacak kadar büyük bir evde, evlerinde, yaşlı annesi yüzüklerimizi takmıştı. Çok içlenmiş görünüyordu annesi, şapur şupur yanaklarımızı öpüyordu ikide bir, bir gülüyor, bir ağlıyordu. Mutlu olmasına çok mutluydum ya ben de ağlıyacaktım nerdeyse. Ne var ki, daha

o en mutlu günün haftasında, nişanlımın yüreğimi bir defter gibi okuduğuna inanmasam, gözümü bile kırpmadan öldürebilirdim bu kadını: bizi birleştirmekten sevinç duyduğunu söylemişti, oysa en acımasız biçimde ayırıyordu bizi: her zaman aramızdaydı, yokluğunda bile.

Anlattıklarına bakılırsa, hem eski, hem de zengin bir ailenin kızıydı nişanlım. Yazık ki, son otuz yılda durumları bozulmuş, beş parasız kalmışlardı. Bu yüzden, öğrenimini bile bitirememiş, annesine bakabilmek için çalışmaya başlamıştı. Hiç mi hiç üzülmüyordu artık bu duruma, alıştırmıştı kendini, hattâ, beni tanımasına neden olduğuna göre, bundan mutluluk duyduğunu bile söyliyebilirdi. «Dünya bu, her şey olur!» diyordu. Ama annesinin zenginlik alışkanlıkları çok derinlere gidiyordu, ne yapıp yapıp sürdürmek zorundaydı bu alışkanlıkları. Sürdürüyordu da: nerdeyse bütün kazancı buna gidiyordu. Benim de bu yaşama katılmam söz konusu olamazdı: nişanlım yoksulluk içinde oluşmuş, soylu yürekleri çok iyi tanıdığını söylüyordu: içgüveysi olamazdım ben: bir gün, şu ya da bu biçimde, onurum kırılabilirdi, bu da bir daha iyileşmemesiye yaralardı kendisini. Nasıl konuşurduk bunları, bunları konuşurken ne kadar, ama ne kadar içlenirdik, bir bilsen! Seslerimiz, gözlerimiz, ellerimiz ağlamanın sınır çizgisinde giderdi durmadan.

Bu durumda, tek çıkar yol benim masa ve oda değiştirmem, yani kazancımı birkaç katına çıkarmamdı. Böyle bir kazanç yükselmesi, ikimizin de

gözlerini yaşartan, soylu duygularla bağdaşacak türden bir şey değildi, ama, hiç değilse o sıralarda, fazla durmuyorduk bunun üstünde, nasıl olsa kendisi geçmişti o yana, bir uçtan bulaşmıştık, öbür uçtan da bulaşsak, ne çıkardı! «Hele şu iş bir olsun da!» diyorduk. Görünüşe bakılırsa, öbür arkadaşlar gibi nişanlım da kesinlikle inanıyordu bu işin olacağına. «Şimdilik kimseye bir şey söyleme ama müdürün hanımı çok umutlu, müdürün kendisiyle de bir daha konuşacağım; girceksin, pek yakında olacak, eli kulağında!» diyordu. Eli kulakta bekliyorduk, ama olmuyordu bir türlü.

Üstelik, bu işin gerçekleşmesi uğruna, kimi zaman müdürle, kimi zaman müdürün hanımıyla, kimi zaman müdürün hanımının dostlarıyla türlü türlü toplantılara, çaylara, yemeklere gitmek zorunda kalması, buluşmalarımızı gittikçe seyrekleştiriyordu. Öyle ya, gittiği yerlerde nişanlıma eşlik etmem söz konusu değildi: «Benimle gel demiyorum sana, yüreğime taş basarak yalnız gidiyorum, çünkü, iyi biliyorum, bundan hoşlanmazsın», diyordu. Yalan da değildi hani: korkak, çekingen bir adamdım, böyle yerlerlere, böyle insanlara da hiç alışık değildim, yanlış şeyler yapabilir, her şeyi bozabilirdim, hele bir de içince. Ama nişanlım her şeyi bildiğine göre, kendisiyle başbaşa kalmaya can attığımı da bilmesi gerekirdi. Arada sırada birkaç saatliğine bana gelseydi, hiç değilse birkaç akşamda bir saat onunla başbaşa kalabilseydim, istediği kadar beklerdim, her sözüne boyun eğerdim. Bunu da bilmesi gerekiyordu. Ama ancak evinde görebiliyordum artık onu, burada da her

köşeden annesi çıkıyordu. İki kapı arasında, nerdeyse zorla alınan, kaçamak öpüşlerdi bütün elde edebildiğim. Bu da az şey değildi kuşkusuz: anlatılmaz bir sabun ve diş macunu kokusuyla başımı döndürüyordu her seferinde, alabildiğine serin, alabildiğine duru bir mutluluk ve arılık duygusuyla dolduruyordu içimi. Ne var ki, çabucak bitiveriyordu:

«Eyvah! annem geliyor», diyordu nişanlım, hemen sıyrılıveriyordu kollarımdan.

«Ne olursun, bir akşam bana gel», diye yalvarıyordum. «Nasıl yaşadığımı göi mek istemiyor musun? Hiç mi merak etmiyorsun?»

Gülümsemelerin en arısıyla gülümsüyordu o zaman:

«Delisin sen», diyordu. «Vallahi delisin, sevgilim: öyle bir konuşuyorsun ki, sanki ben hiç gelmek istemiyormuşum gibi... Gelmez olur muyum? Elbette geleceğim. Ama daha sonra, başka türlü, hem de bir daha hiç gitmemek üzere, dövsen de, kovsan da gitmemek üzere...»

Gerçekten deliye dönüyordum. «Seni sevmiyorum artık, bunun için sana gelmek, seni görmek istemiyorum», deseydi, çok üzülsem bile anlardım, yazgıma boyun eğerdim. Ama böyle bir şey söylemiyordu; tam tersine, sevgisinden sözediyordu durmadan. Sözleri büsbütün kamçılıyordu isteğimi. İstek bile denemezdi buna; bir saplantı, bir takanak, delice bir inattı. O da en az benim kadar inatçıydı: çok eski ve çok onurlu bir aile kızı olarak, sevilerin en arısıyla birbirine kenetlenmiş iki eşten biri olarak, en ufak bir

gölge düşürmek istemiyordu ilişkimize: annesine de söz vermişti, gelirse, bir daha gitmemek üzere geleceğini, bunun da çok yakın bir gelecekte gerçekleşeceğini söylüyordu. Ona sorarsan, benimle alabildiğine durgun ve dürüst bir yaşam sürdürmekti bütün istediği, benim çocuklarımı büyütmekti. Küçük bir oda'da bir yer yatağını, bir kuru ekmeği benimle paylaşarak da sürdürebilirdi bu yaşamı, böylesi de onu mutlu edebilirdi. Yazık ki, annesi vardı işin içinde: böyle bir yaşamı sevecek olursa, annesinin yüreğine inerdi yüzde yüz. Bunun için kaynanamı gönül rahatlığıyla çağırabileceğim bir evim olmasını beklemeliydim, biraz daha sıkmalıydım dişimi, biraz daha sabretmeliydim.

Benimkine sabır demek olanaksızdı, ister istemez boyun eğiyordum. O akşam ışıklar sönmese, o akşam, ışıklar söndükten sonra, geçkin dostum her gece yatağıma gelmeye başlamasaydı, belki de daha yıllarca katlanabilirdim bu beklemeye. Ama artık katlanamazdım: diş macunu kokusunu soğan kokusuyla bir arada götürümezdem: bir sonuca ermeliydi artık bu iş, neresinden incelirse, orasından kopmalıydı: ya yer, ya gök kazanmalıydı. Dayatmalıydım...

Bir akşam, işten çıkarken, nerdeyse zorla koluna girdim, sürüklercesine bir pastaneye götürdüm onu. Burada, bıçağın kemiğe dayandığını söyledim ona, yarım saatliğine olsun, on beş dakikalığına olsun, yalnız bir dakikalığına olsun, evime gelmesi için, evime girip oturmayı durumuna yakıştırmıyorsa, ka-

pımı açıp şöyle bir baktıktan sonra gitmesi için yalvardım. Ne dedimse, olmadı: hep geri çevirdi isteklerimi. Hep en tatlı sesiyle konuşuyordu, hep en candan, en sevecen bakışıyla bakıyordu gözlerimin içine, elimi de hep avcunda tutuyordu. Ama, bir an bile, duralar gibi, kararını değiştirir gibi olduğunu görmedim. Gelmezse her şeyin biteceğini söyledim. Gene değiştirmedi tutumunu. Derinden derine göğüs geçirdi:

«Anlaşıldı: artık beni sevmiyorsun, sevgilim», dedi.

«Hayır!» diye atıldım hemen. «Hayır, seni seviyorum, çok seviyorum». Gerçekten de çok seviyordum onu, gerçekten de hiç bir zaman böylesine sevmemiştim. «Bir bilsen!» diye inledim. «Bir bilsen, ne kadar seviyorum seni!»

Yazık ki, nişanlım hiç mi hiç etkilenmedi sözlerimden, gözlerini uzaklara dikti:

«Hayır, sevmiyorsun», diye söylendi.

Sonra çantasını alıp kalktı, gitmeye yeltendi. Hemen önüne geçtim, durdurmaya çalıştım. Durmadı, yürüyüp çıktı. Başka yol kalmamıştı, ben de çıktım onunla birlikte. Yan yana, soluya soluya yürüdük bir zaman. Sonra bildik bir gazino ilişti gözüme: mutlu günlerimizden birinde, birlikte gelmiştik buraya.

«Şurda biraz oturalım, ne olursun», diye yalvardım. «Gel hadi, her şeyi anlatacağım».

Bu kere kırmadı beni. Yazık ki, hep aynı şeyi geveleyip durdum ağzımda, kendisini deliler gibi sevdiğimi söyleyebildim yalnızca. Bu kadarcıkla yetin-

mek düşüncesinde değildim, amacım başkaydı: her şeyi olduğu gibi ortaya dökmek, şu sırada evime gelmesinin neden zorunlu olduğunu, evimde geçkin ve şişman dostumun beni nasıl boğduğunu söylemek istiyordum. Ama olmuyordu işte: tam söyliyeceğim sırada, ortalık kararıyormış gibi bir duygu uyanıyordu içimde, tüylerim ürperiyordu:

«Seni seviyorum, dinle beni», diyordum.

Sonra birden yüzüğünü parmağından çıkardığını, elinde oynamaya başladğını gördüm, büsbütün korktum:

«Beni bırakma», diye yalvardım.

Ama çok kararlı görünüyordu: karşılık bile vermedi sözüme, gülümsemekle yetindi, bir yabancı gibi, uzak uzak, böyle durumlarda nasıl gülümsenirse öyle. Sonra yüzüğü usulca masanın üstüne bıraktı. Sonra, orta parmağının ucuyla, ezici bir yavaşlıkla, bana doğru sürdü bir süre. Sonra birden çantasını açtı, aynasını, tarağını çıkardı, saçlarını düzeltti. Sonra, masanın üstünde duran yüzük dışında, her şeyini toplayıp kalktı, kapıya doğru yürüdü. Başını çevirip bakmadı bile. Bir kerecik olsun geriye dönüp de öfkeyle ya da sevgiyle yüzüme baksaydı, bir saniye duralasaydı, yeniden canlanırdım belki, kalkar, ardından koşardım. Ama dönmedi, bir an bile duralamadı, çıkıp gitti, ağır ağır, yere basmazcasına, böyle durumlarda nasıl gidilirse, tamamı tamamına öyle.

«Bitti artık», dedim içimden.

Görüyorsun, tek suçlusu ben değildim bu işin. Bu yüzden olacak, nişanlım arkasına bakmadan yürü-

yüp gittikten sonra, artık bütün anlamını yitirmiş olan yüzüğü parmaklarımın arasında çevirip dururken, yavaş yavaş yoğun bir sis evreninden sıyrıldığımı duyuyordum. Ölümüne üzgündüm elbette, burnumu sıksalar canım çıkacaktı. Ne var ki, çırpınmıyordum artık, bu durumdan sıyrılmaya, yıkılanı onarmaya çatışmayı hiç mi hiç düşünmüyordum: her şey derinden derine, için için oluşmuştu da ben sezmemiştim, nişanlım elimden tutarak beni bu kör noktaya kadar sürüklemişti de ben görmemiştim. Birdenbire fırlatıverdim elimdeki yüzüğü.

Sonra, hiç bir şey düşünmeden, yaptığımın bilincine bile varmadan, belki yalnızca bedensel bir gereksimenin etkisiyle, daha yarım saat önce nişanlımla birlikte, şimdi ise bıraklımış bir durumda, tek başıma oturduğum gazinonun ayakyoluna koştum. Burada, bir yarı bilinç içinde, ne yaptığımı bile düşünmeden, cebimden kalemimi çıkardım, kadınlara, öncelikle de şimdi birdenbire bir yabancıya dönüşmüş olan, eski nişanlıma karşı, alabildiğine uzun, sert ve acı bir yergiye giriştim, yazdım ha yazdım, koca bir kapıyı silme yazıyla doldurdum. Ayakyolundan çıktıktan sonra, garsona borcumu öderken, her yanım ter içindeydi, belimde, omuzlarımda, ensemde derin ağırlar vardı, sağ elimin parmakları sızım sızım sızlıyordu.

Bununla birlikte, aradan beş dakika bile geçmeden ince ince çiseleyen bir yağmur altında, evime doğru yürürken, soğan kokusuna bulandığım, ışıksız geceden beri beni ezen, dayanılmaz ağırlığın iyiden iyiye hafiflemiş olduğunu seziyordum, insanların

bakışları da beni korkutmuyordu artık. Nerdeyse sorumsuz bir insandım.

Ertesi gün, nişanlımın yokluğu bütün benliğimde çürük bir diş gibi zonklamaya başlayınca, bir başka yerde, bir başka kapıya, başka sözcüklerle, aynı acıyı, aynı kızğınlığı yansıttım gene. Gene aynı rahat'ığı, aynı hafifliği duydum. Evet, dostum, gerçekten çok güzel bir şeydi yazmak, yazdım mı korkunç ağırlık uçup gidiyor, zonklama kesiliveriyordu, daha bir özgür, daha bir arınmış, daha bir korkusuz buluyordum kendimi. En olmayacak yerlerde, en aykırı biçimlerde, kapıları, duvarları yazılarla, resimlerle dolduranları, bir yaşamı baştan sona bir kitaba harcayanları şimdi daha iyi anlıyordum.

Ama bu iş bu kadarla bitmiyordu elbette: istesem de, istemesem de, durumumu görmezlikten gelemezdim: hiç değilse çalıştığım yerde, nişanlım en sonunda sağduyunun sesini dinlemiş bir insan olarak yüceltilirken, ben küçükken daha küçük, gülünçken daha gülünç bir insan oluvermiştim birdenbire. Bütün sözlerde, bütün davranışlarda seziyordum bunu, yüzümde, ensemde, ellerimde, yapışkan bir sıvı gibi, alaylı bakışlarının ağırlığını duyuyordum hep, burnumun dibinde fışıldaşıp gülüştüklerini işitiyordum: «İyi oldu, gerçek bir kez daha çıktı ortaya: bekâret, yoksulun kemeridir», diyordu biri; bir başkası: «Evet, evet, uygarlık bu kadar ilerlemiş de biz bilmiyormuşuz demek: ayılara iyi armut yedirtmiyorlar», diye karşılık veriyordu. Kısacası, çok biçimsiz bir durumdaydım, çok da yalnızdım üstelik. Bu yüzden olacak, benim-

sennesi en kolay tutumu benimsedim sonunda: kendime acımaya başladım, kendim için gözyaşları döktüğüm bile oldu. Hele geçkin sevgilimin kalın ve terli kollarından sıyrılarak ayakyolunun daracık duvarları arasına koştuğum sıralarda.

«Her şey bitti! Her şey bitti!» diye söylenip duruyordum deli gibi, ikide bir, uzun uzun musluğun altına tuttuğum, titrek parmaklarım da önümdeki kapıya hep aynı şeyi yazıyordu: «Her şey bitti!» Bunca söylenip durduğum yetmezmiş gibi! Neden böyle uzun süre başka bir şey düşünemiyordum? Neden hep aynı söz eşlik ediyordu bunaltıma? İçinde kıvrandığım bunaltı mı böyle her gece bu söze getiriyordu beni, yoksa bu söz mü her gece bunaltımı doruğuna çıkarıyordu? Bilmiyorum orasını. Bildiğim bir şey varsa, o da her gece, buradan, en sonunda rahat bır soluk alabilmek umuduyla koştuğum bu pis, bu çipil çipil, bu daracık ayakyolunda, beynim zonklaya zonklaya, omuzlarım, kalcalarım, dizlerim sızlaya sızlaya, derin sular altında yüzeye gelmeye çabalar gibi, yıkılıştan kurtulmaya çalıştığımdı. Sonunda kurtuluyordum da: yavaş yavaş, çatlayan bir bulut gibi dağılıp parçalanıyordu bunaltım. «Her şey bitti!» diyordum gene, ama başka türlü: her şeyin bitmiş olmasını bir kurtuluş gibi görmeye başlıyordum. Odama dönüyordum. Başımı yastığa bırakmamla uykuya dalmam bir oluyordu.

Söylemek bile fazla, aynı yıkılışı her gece yeniden yaşayıp yeniden üstümden attığıma göre, her şey bitmemiş demekti. Bitmemişti de. Kolay mı! Bir tek

şey bitmişti gerçekte. Ne var ki, her sabah, daha gözlerimi açar açmaz, bu bir tek şey bütün evreni ardından sürüklüyor, geride kalan ne varsa, hepsini tükenişe götürüyordu. Yoklukla varlık aynı şey oluyordu böylece, hiç değilse benim bitkin bilincimde: geçkin dostumun pörsümüş bedeninde nişanlımın yokluğunu kucaklıyor, nişanlımın yokluğunda geçkin dostumun zifir gibi soğan kokan soluğunu duyuyordum. İster istemez her şey çatallaşıyordu düşüncemde, her şey birbirine karşıyordu: bir kahve köşesinde, kendi başıma otururken, gerçekten kendi başıma olduğumu düşünebilir miydim, yoksa tanıdık, tanımadık bütün insanlar, gözlerini süngüler gibi üzerime dikmişlerdi de ben mi bilmiyordum; çalıştığım yerde, düşüncemi önümdeki bölgede ya da kitapta toplamaya calışırken, sağımda, solumda, işsiz güçsüz oturup duran arkadaşların alaylı bakışlarını üzerimde duydığum her zeferde, gördükleri yorgun başını önüne eğmiş, zavallı bir memur muydu, çırılçıplak, şişman, çirkin bir kadınla sarmaş dolaş, çırılçıplak, zayıf, kavru bir adam mıydı, bırakılmış, aldatılmış, alçaltılmış bir yok sul nişanlı mıydı, yoksa tek bir bakışta her şeyi birden nii görüyorlardı, bilemiyordum; ne nerede başlıyordu, ne nerede bitiyordu, ayıramıyorduın çoğu kez. Çoğu kez, hiç kimsenin benden yana bakmadığı zamanlarda bile, sokakta, odamda bile, hep üzerime dikilen, benimle durup benimle devinen, buz gibi soğuk bir gözün varlığını duyuyordum; gelmişimin, geçinişimin, bütün eylemlerimin, bütün düşüncelerimin, bir bir okunduğunu, varlığımın gereksiz bir kitap

gibi parçalanıp savrulduğunu duyuyordum; karşı durulmaz bır kusma, belki de kaçma isteği kabarıyordu bütün benliğimde, kendiini ayakyoluna zor atıyordum. Bir mucize oluyordu o zaman, sayfalarım birdenbire bir araya geliyordu, kapağım kapanıyordu, bütünleniveriyordum, anlatılmaz bir rahatlık, bir hafiflik, nerdeyse sonsuz bir mutluluk yürüyordu içime, tıpkı çocuklulumdaki gibi...

Ben çocukken, anam ve ablamla birlikte, bir tek iskemlesi bile bulunmayan, tek odalı, tek pencereli, bir evde yaşardım. Akşamları, daracık ve çakıl çukur bir yer yatağı serilirdi bu odanın ortasına, üçümüz de bu yatağa kıvralırdık. Açılıp üşütürüm korkusuyla, anam hep ortada yatırırdı beni. Ama, gözlerimden kurşun gibi uyku da aksa, kolay kolay uyuyamazdım anamla ablamın arasında: sıcaktan patlardım, içim daralırdı, bunalacak gibi olurdum. Başka türlü olması da olanaksızdı: şişe ağzında şişmiş bir mantar gibiydim bu yatakta, bir yanımdan bir yanıma bile dönemez, kımıldamadaın yatardım. Terler dururdum ister istemez, ikide bir göğüs geçirmekten başka bir şey gelmezdi elimden. Hepsi bu kadarla kalsa, gene iyiydi. Ama nerde! Beterin beteri de vardı: önce burnumda, yüzümde, alnımda, ensemde, sonra bedenimde, bütün benliğimde, anamla ablamın sıcak soluklarını duyardım ıslak ıslak, solukları da her zaman bir keskin soğan kokusuyla yüklü olurdu, katlanılmaz bir bulantıyla dolduruyordu içimi. Bunalırdım, kusmamak için sonsuz çabalar harcardım. Ne yapsam, olmazdı.

En sonunda, korkudan titreye titreye, anamı uyandırmak zorunda kalırdım: yataktan çıkmak için izin isterdim. Anam hep sinirlenirdi bu işe: «Öldürecek bu oğlan beni, vallahi, billahi öldürecek! Her gece bu! Her gece aynı şey!» diye homurdanırdı. İyice yumşatırdım sesimi, ayakyoluna gitmek zorunda bulunduğumu, yatakta kalacak olursam, daha da sinir bozucu sonuçlar doğabileceğini belirtirdim çekine çekine. «Şu işi yatmadan önce yapsan, kıyamet mi kopar!» diye bağırırdı anam. Bacım da nereni rastgelirse, amansızca çimdiklerdi. Hıçkırmaya başlardım. «Anladık, anladık, gir hadi», derdi anam en sonunda.

«Ama çabuk döneceksin! Her zamanki gibi yapmıyacaksın! Karışmam sonra!» Ne yapayım, «Olur», derdim her seferinde.

Ne var ki, bir kez ayakyoluna kapandım mıydı, her şey dışarda kalırdı benim için: ne bulantı ne sıcaklık, ne soğan kokusu duyardım artık, verdiğim söz de uçup giderdi belleğimden. Benim için alabildiğine güzel bir rahatlık, bir serinlik, bir özgürlük başlardı. Bu eşsiz gece özgürlüğünün, bu bulunmaz serinliğin, bu değer biçilmez rahatlığın tadını çıkarmaktan başka bir şey düşünmezdim. Dakikalarca kalırdım içerde. Kimi geceler, anam uykusuna yenilince, saatlerce kaldığım oluıdu. Öylece çömelip durmaktan dizlerim uyuşurdu, biraz kalkar, sonra gene çömelirdim. Derin derin soluk alırdım ikide bir, mutlulukla gözlerimi. yumardım. Neden bilmem, ben böyle gözlerimi yumup derin derin soluk aldıkça, terli soğan kokuları değil, hafif, serin sabun kokuları gelirdi burnuma.

Arkasından da her zaman sabun kokan, parlak dişli sınıf arkadaşlarım gözlerimin önünde belirirdi, başlarlardı gülüp oynamaya, yaptıkları bütün kötü şakaları unutturmak istercesine, sevgiyle yanıma gelirlerdi. Daha da büyürdü mutluluğum, iyice kopardım çevremden, arkadaşlarımın içinde yitip giderdim.

Ama, bu ayakyolunda geçirdiğim, uzun dakikalar süresince, en çok düşlediğim şey, içinde tek başıma, rahat bir uyku çekebileceğim, geniş ve serin bir yataktı. Yazık ki, hemen her zaman, düşlerim yarım kalırdı: hiç beklemediğim bir sırada, anam kapıyı hışımla açar, tek bir sözcük söylemeden, kolumdan tutup çekerek yatağa götürürdü beni, yalnızca yatağı değil, bütün odayı doldurmuşa benzeyen, yapışkan soğan kokusu kapı gibi kilitlenirdi üzerime. Burada, bu koku içinde, bu boğucu, bu daracık yatakta, düşünü görebildiğim tek şey, az önce ayrıldığım yerdi: o buz gibi ayakyolu...

Şimdi de aynı durumdaydım aşağı yukarı; bunda bir kötülük varsa, daha da kötü durumdaydım. Öyle ya, çocukluğumda en fazla gecede bir kez rahatlık ararardım ayakyolunda. Soğan kokan, geçkin dostumun, yatağına geldiği, ilk gecelerde de böyleydi hemen hemen. Ama şimdi, nişanlımdan ayrıldıktan sonra, nişanlımdan ayrılmanın acısını, nişanlımdan ayrılmanın yol açtığı, sonu gelmez alayların acısını ayakyolu kapılarına, ayakyolu duvarlarına yansıtmaya başladıktan sonra, evimde, işimde, sokakta, çarşıda, pazarda, her yerde, her saat, her dakika, ayakyollarına taşındım durdum: bundan böyle benim için bütün

evren vıcık vıcık soğan kokan, daracık bir yataktı. Hamdi gitmemiş olsaydı, böylesine bunalmazdım belki, ama gitmişti, yapayalnızdım. Üstelik de dört bir yanım düşmanlarla çevriliydi, nereye gidersem gideyim, gözlerini üzerimden ayırmıyorlardı bir türlü.

Bu gözleri üzerimde duydukça, kafam, midem, barsaklarım, bütün bedenim, dayanılmaz, karşı durulmaz bir ayakyolu gereksinmesiyle sancımaya başlıyordu. Hemen sonra, herhangi bir ayakyoluna dalıp da kapıyı ardımdan kapadım mıydı, çocukluğumda tattığım, büyük rahatlık, doyulmaz serinlik ve özgürlük doluyordu içime, kendime güvenim artıyordu. «Artıyordu» da söz mü! Bir ucu sonsuza varıyordu! Az önce, dışarda, insanların soğuk bakışlarından kaçarken, insanlar içimi okuyacaklar, amansızca alay edecekler diye ödüm koparken, şimdi, burada, bu kapının ardında, bayağı acıyordum onlara; az önce, dışarda, kendi yalnızlığıma, kendi parçalanmışlığıma yanarken, şimdi, burada, bu kapının ardında yalnızca onların yalnızlığı, onların parçalanmışlığı kaçırıyordu rahatımı. Ayakyolu bütünlüktü çünkü, yalnız benim için değil, herkes için bütünlüktü...

Bir akşam üstü, iş dönüşü, her bakımdan rahatlamak için, bir genel ayakyoluna girmiştim gene. Söyliyeceklerim çoktu, sözcükler uyum içinde, dalga dalga yürüyordu kalemime, yandaki duvar da bu işe bayağı elverişliydi doğrusu. Ama dışardan sabırsız bir

adam vardı, rahat rahat çalışmamı engelliyordu: ikide bir kapıyı tıkırdatıyor, benden umursamaz bir öksürükten başka hiç bir karşılık alamayınca, metrelerce ötelerden duyulabilecek bir biçimde: «Allah! Allah! bu herife ne oldu böyle? Kubura mı düştü yoksa? Ne zamandır içerde. Bu kadar da kalınmaz ki!» diyordu. Sonunda büsbütün azıttı işi: kapı tekmelemeye başladı. Bir yandan da bangır bangır bağırıyordu:

«Çık artık, lan! Yetti artık! Ne yapıyorsun içerde? Babanın kenefinde mi sanılorsun kendini?»

Söyledim, ayakyolları en rahat ettiğim yerlerdir benim; ayakyollarından içimde birikmiş bütün duyguları, bütün düşünceleri, bütün gizleri bırakıp çıktığıma göre, kalabalığa karıştıktan sonra, hiç değilse bir süre için, insanların bakışları da o kadar korkutmaz beni. Ama bu sefer işimin iyice ters gittiğini düdüşünmeye başlıyordum. O sırada, yumuşacık bir ses bir duydum:

«Arkadaşım, sen de artık fazla oldun: rahat bırak şu adamı!» diyordu biri.

Dışardaki kızgın adam kapıyı tekmelemeyi bıraktı, ama altta da kalmadı:

«Bu kadar da kalınmaz ki bir kenefte!» diye karşılık verdi.

«Neden kalınmasın? Kalmak gerekiyorsa, daha fazla da kalınır», dedi yumuşak sesli adam. «Bu adam içerde boş mu oturuyor sanıyorsun? Herhalde var bir yaptığı, yoksa ne diye kalacaktı? Evine kadar sabredemeyip buraya kapandığına, bunca zaman bu pis

kokuya katlandığına göre. bir nedeni vardır elbet. Sen neden buradasın sanki?»

«Benimki belli.»

«Onunki belli değil mi? Onunki de belli! Herkesin yaptığı bellidir kenefte, üç aşağı, beş yukarı bellidir. Bırak da rahatça bitiriversin adam işini! Sık sık düşünmüşümdür: hiç olmazsa girdikleri keneflerde insanları rahat bırakmalı.»

Dostum, sen ne düşünürsün, orasını bilmem ya ben böyle doğru sözleri çok az işittim, hele Hamdi burdan gideli beri! Hiç kuşkum yok, çok okumuş, çok düşünmüş bir adamdı bu, palavra değildi söylediği, yerden göğe kadar haklıydı: hiç olmazsa girdikleri ayakyollarında rahat bırakmalıydı insanları. Genellikle bırakırlar da, çünkü başka türlü yapamazlar kolay kolay: isterse düşmanın olsun, bir adama: «Neden dünyadasın?» diye soramıyacağın gibi, çok özel koşullar dışında, «Neden ayakyolundasın?» diye de soramazsın. En doğal hakkıdır bu onun. Üstelik, bu doğal hakkı nasıl kullandığı da bellidir, ne polisi kuşkulandırır, ne hırsızı: ayakyolu insanın insana güven verdiği ender yerlerden biridir günümüzde. Bir sokak köşesinde, bir dükkân önünde ya da bir dolmuş kuyruğunda bekleyen bir insan için aynı şeyi söyliyemesin. Neden durmaktadır orda, hiç bir zaman bilemezsin. Sorarsan, bin neden gösterir belki sana. Ama nasıl inanırsın? Diyelim ki, dolmuş kuyruğundaki adama yaklaştın, sordun: «Ne yapıyorsun burada?» Diyelim ki, o da seni terslemedi, adam gibi karşılık verdi: «Görüyorsun, dolmuş bekliyorum iş-

te, Aksaray'a gideceğim». Ne değişir? Neden gidiyor Aksaray'a? Neden şimdi, neden burdan, neden dolmuşla gidiyor? Hem gerçekten gidiyor mu? Yarı yoldan geri dönmeyecek mi? Sen onu sıkıştırdığını sanırken, onun seni izlemediği, sana ve senin gibilere pusu kurmadığı nerden belli? Hırsız mı, polis mi, nerden bileceksin?...

Bilemezsin, hiç bir zaman bilemezsin, sevgili dostum. Karşında dururlar, konuşurlar seninle, soruna karşılık verirler, gerekirse kimlik bile gösterirler; ne var ki, ister istemez, birçok yüzlerinden biriyle, kendi kendilerinin küçücük bir parçası olarak yaparlar bunu. Gerçeğe varabilmen için, parçaların bir bütünde birleşmesi, parçaların bir bütünde birleşmesi için de yerlerin belirlenmesi gerekir her şeyden önce. Oysa artık sokaklarda hiç kimse kendi yerinde değil, herkes yüzde yüz yabancı, herkes gelip geçici, herkes ilk fırsatta başka yerde, başka kimse olmak için koşup duruyor, kaçıyor daha doğrusu, özellikle sokaklarda yakasına yapışan kopukluktan, süreksizlikten kurtulmak, birkaç saat bile olsa bir masaya tutunarak bir bütünlük kazanmak istiyor, ya da kopukluktan, süreksizlikten yararlanıp kötülükler tasarlıyor. İşin korkunç yanı da bu işte: hiç kimse kendi kendisi olmadığına göre, herkes her şey olabilir sokakta, herkes her şeyi yapabilir. Bu yüzyılın başlarında yayınlanmış bir romanın kahramanı: «Bugüne dek insanların sokakta bulunmalarına pek ender olarak bir neden gösterilebileceğini anlamamıştım; ne yaptığı belli olanlar on ikide dördü bile bulmuyor», der.

Şimdi, köprülerin altından çok sular geçti, durumlar değişti: kendi kendini saymazsan, sokaklarda ne yaptığı, ne yapacağı belli olmayanlar on ikide on iki. Öyleyse kapıp koyvermemeli insan kendini, öyleyse sakınmak, kaçmak gerekir.

Ben de hep bunu yaptım işte: zavallı bir insandım oldum olası, bayağı da korkaktım, en görmeyen gözler bile tüylerimi ürpertiyordu, ibiğimi indirerek piç horozlar gibi kaçıyordum insanların önünden, kaçanların rahatına kolay kolay dokunulmayan tek yere, ayakyoluna koşuyordum, hangisi önüme gelirse. Burada, kapıyı bir güzel sürgüledim mi ne korkudan bir iz kalıyordu, ne ürpermeden; yavaş yavaş bütünlüğe erdiğimi, bütünlüğe erince de her şeyi daha bir açık, daha bir yakından görüyor, daha bir derinden kavrıyordum, hiç değilse bana öyle geliyordu. Evet, dostum, nişanlımdan yeni ayrıldığım günlerde, önce kendi dertlerimi dindirdim burada; ama şimdi kendi acım gerilerde kalmıştı, şimdi ne zaman bir ayak-yoluna girsem, insanların acı koşulu seriliyordu gözlerimin önüne: sokaklarda çok korkunçtu insanlar: hiç bir zaman birbirinden seçilmeyen, bomboş yüzleri, boş ve donuk gözleriyle, burunlarının doğrusuna, birbirlerini görmeden, gölgeler gibi geçip gidiyorlardı durmadan; yan yana, ard arda, omuz omuza, birbirlerini izlemekle, birbirlerini yinelemekle kalıyor, hiç bir zaman birleşmiyor, bütünleşmiyorlardı. Bu insanlar nerde, nasıl yaklaşırlardı birbirlerine, nasıl dost olurlar, nasıl sevişirler, nasıl ürerlerdi? Gölgeler gibi geçip gidişlerine bakarken, bu soruyu yanıt-

lamak hiç de kolay değildi. Söylemek bile fazla, so kaklardan el ayak çekilince, onlar da bir yerlerde iyi, kötü bir bütünlük kazanırlardı senin, benim gibi, onları da bir odak çevresinde toplayan yerler, yüzler, sorunlar vardı. Ama bana öyle geliyordu ki, her bölünüp birleşmede bir şeyler yitiriyordu insanlar, durmadan aşınıyorlar, durmadan eksiliyorlardı. Gittikçe daha iyi anlıyordum bunu, gittikçe daha derinden duyuyordum...

Hani bir Fransız yazarı vardır, birer Mozart olmak için yaratılmış nice nice çocukların, sonunda bütün sevinçlerini havasız ve pis kokulu yerlerde, çürümüş bir musikide bulduklarını, çürümüş musikilere göre koşullandırıldıklarını belirtir, «Bu insanlarda beni en çok tedirgin eden şey, her birinin içinde öldürülmüş bir Mozart yatmasıdır», gibi bir şey söyler. Ben de bunu görüyordum çevremde: Mozart'ı yaşatmıyacak bir biçimde düzenlemişlerdi her şeyi. Başarı da sağlamışlardı: sokakta, okulda, evde, gazetede, dolaşılıp oturulan, konuşulup çalışılan her yerde, gezeni, duranı, çalışanı, mal satanı, hasta bakanı, yazı yazanı, şarkı söyleyeni, söylev çekeni, yer süpüreni, hepsi, hepsi, birer Mozart cesedi taşıyordu sırtında, hepsi kendi Mozart'ının cesedini taşıyordu. Üstelik, Mozart'ı bir kere öldürmek de yetmiyordu kimseye: bütün yaşamları boyunca, üç beş yoksul türküsünü yozlaştırmaktan öte hiç bir şey yapmamış olan, aşağılık Mozart cesetlerini de büyük müzikçi saymak, çılgınca alkışlamak gerekiyordu. Her şey böyle karışıyordu işte: gözünü kırpmana zaman kalmadan, doğ-

ru yalan, yalan doğru oluyordu; cellat kurban, kurban cellat, kahraman tabansız, tabansız kahraman oluyordu; her şey tersine dönüyordu durmamacasına, her şey düşüyordu, durmamacasına düşüyordu...

Kusurumu bağışla, dostum: çok hızlandım birdenbire, her şeyi birbirine karıştırdım. Ama anlıyorsun, değil mi? Bu korkunç düşüşü gördükten sonra, her gün, birkaç saatte bir, yeni baştan yaşadıktan sonra, kendi acımaçakılıpkalamazdım artık, kollarımı kavuşturup miskin miskin oturamazdım. Oturmadım da: insanların bu korkunç düşüşünü durdurmak için, yalnız birkaç bilinçte bile olsa, biraz olsun yavaşlatmak, biraz olsun geciktirmek için, onu bütün çıplaklığı, bütün çirkinliğiyle göstermek, onu bir yükseliş, karşı durulmaz bir ilerleme diye sunanlardan olmadığımı kesinlemek için, karınca kararınca bir şeyler yapmak, gömüldüğüm bu çukurun dibinden, sesimi yükseltmek istedim. Ereğimi nasıl gerçekleştireceğime gelince, hiç de öyle uzun boylu düşünmedim bunu: çoktan çizilmişti yolum, yaşamımla biçimlenmişti, dümdüz uzanıyordu önümde. Anlıyorsun, değil mi? İlk insandım şimdi, mağara insanıydım, dünyanın mağaralarına ilk insan çizgilerini çeken insandım, çalışıp didinirken, vuruşup döğüşürken, kaçıp kovalarken, bulduğu ilk fırsatta, önüne çıkan ilk yere, eline geçen ilk nesneyle bir şeyler çiziktirendim...

Ama, öyle zamanlar vardır ki, çalışıp didinmek de, vuruşup döğüşmek de, kaçıp kovalamak da yaz-

makla aynı şey oluyordu: en iyilerinizden birinin anlattığı noktada buluyordum hep kendimi: «Yazmazsam deli olacaktım».

II

Oh be! dünya varmış! Ne iyi ettik de çıktık! İyice ağırlaşmıştı hava: biraz daha kalsak, bunalacaktık nerdeyse. Üstelik sağ yanımızda suratsız bir adam peydahlanmıştı epeydir, çaktırmadan bizi dikkizliyordu. İyi oldu çıktığımız! Dışarısı ıssız, hem de çok güzel! Şuraya bak: akşamki sokak demeye bin tanık ister: ne o pis yağmurdan bir iz kalmış, ne de çatılara kadar inen o kapkara gökyüzünden: yağmur dinmiş, bulutlar çekilip gitmiş, kaldırım taşları pırıl pırıl. Korkaklarla hastaları saymazsak, evler de çoktan yummuş gözlerini. Işıklar yalnızca yolları çiziyor nerdeyse, kentin boş, amaçsız, anlamsız yollarını. Ortalıkta bir sen varsın, bir de ben. Bir de yukarıda Tanrı. Gel, bir güzel dolaşalım kentte seninle; biraz da böyle konuşalım. Ne dersin? Bu ıssızlık, bu du-

ruluk içinde, Tanrı'nın da bizi dinleyeceği tutar belki.

Korkmaz mıyım? Korkmaz olur muyum? Korkarım elbette. Hele böyle bir saatte, ortalık böyle ıssızken! Sokaklar çöl gibidir böyle saatlerde, çölden de korkunçtur: adamlar hiç yok gibidirler, ama birdenbire çıkıverirler ortaya, isterlerse alıp götürürler adamı, isterlerse oracıkta bitirirler işini. Ama şimdi durum başka: yanımda sen varsın. İki olmak başkadır her zaman, nedensize nedenlilik kazandırır, böylece de kuşkuları azaltır: ne biçimde olursa olsun, bir yerlerde birbirimizi bulduğumuza, bir arada yürüdüğümüze göre, bir insandan bir insana söylenecek bir nedeni var demektir varlığımızın. Polis gelip de sordu mu çekinmeden verirsin yanıtını: «Bir şey yok, arkadaşla yürüyoruz», dersin; ben de seni doğrularım: «Evet, hiç bir şey yok, arkadaşla yürüyoruz, o kadar», derim. Senin yanıtın beni kurtarır böylece, benim yanıtım da seni, çünkü, yan yana olduk mu, ister istemez niteleriz birbirimizi, en azından bir «arkadaşlık» veririz birbirimize. Oysa gecenin bu saatinde, yapayalnız gezen kişi, kendi yerinde olmadığına göre, kendi kendisi değildir; kendi kendisi olmayınca da, söylemiştim az önce, her şey olabilir; bu da en azından kuşkulu bir kişi durumuna getirir onu; kuşkulu kişiyse, her dakika bir suçlu olarak görülebilir, deneylerimden bilirim...

Yedi, sekiz yıl oluyor, bir akşam üstü, birdenbire, dayanılmaz bir biçimde, memleketi özlemiştim. Tek odalı evimiz çoktan yıkılmıştı, anam da, bacım da ölmüştü, anılarım genellikle tatsız anılardı, beni

memlekete çekebilecek hiç bir şey yoktu görünüşte, ama, işte, birdenbire ortalığı sele veren bir sağnak gibi bastırıvermişti özlem, uykuyu, rahatı alıp gitmişti, karşı koyamıyordum. Koymak da gereksizdi gerçekte: nasıl olsa izindeydim, mevsim yaz, yollar açıktı, cebimde de birkaç kuruş param vardı. Ertesi gün yola çıktım, trendi otobüstü, kamyondu derken, üç gün sonra memleketin tozlu yollarında buldum kendimi. Memleketin tozlu yollarını, kerpiç evlerini, çıplak tepelerini görünce de, kurumuş damarları zorlayan, güçlü bir özsu gibi, bir sevinç gözyaşıdır yürüdü gözlerime, güneş gözlüklerimi taktım, sonra, herhangi bir rastlantı sonucu, herhangi bir insanla konuşmak zorunda kalmamak için, daracık bir sokağa saptım. Ama sokağa sapmamla sağ kolumun üzerine demir gibi bir elin kilitlenmesi bir oldu. Çantam da uçuverdi birdenbire. Şaşkınlıkla yan döndüm: iri yarı bir polisti kolumu tutan, beni casus sanıyordu...

Evet, casus sanıyordu beni, üstelik, bu yitik kasaba köşesinde her gün beş, on casus yakalarmış gibi:

«Ben sizleri bilirim: ne itoğlu itlersiniz: iyi bilirim», diyordu, var gücüyle sıkıyordu kolumu.

«Ben Türk'üm, kardeşim», dedim.

Sırıttı, alaylı alaylı yüzüme baktı:

«Hele bir karakola varalım, anlaması kolay: açıp bakacağız», dedi.

Neye? Anladın hemalde. Ama ben o korku, o şaşkınlık içinde hiç bir şey anlamıyordum. Bir tek kaygım vardı: karakola düşmekten korkuyordum, daha sevinç gözyaşlarım dinmeden, dayaktan

ağlamaya başlayacağım diye ödüm kcpuyordu.

«Türk'üm, hem de buralıyım, burada doğdum», dedim, «al, bak istersen...»

Cebimden kimliğimi çıkardım güçlükle, serbest olan eline doğru uzattım. Almasına aldı ama fazla durmadı üzerinde, göz ucuyla, şöyle bir baktıktan sonra cebine attı, daha da ezici bir biçimde sırıtmaya başladı:

«Ya sahteyse?» dedi. «Sahte olmadığı nerden belli? Ne it oğlu itlersiniz, bunu bilmesem...»

Pencerelerde kadın başları beliriyordu, çevremizde daha şimdiden bir iki çocuk belirmişti, gittikçe de çoğalıyorlardı.

«Ayaklarını öpeyim, memur bey», dedim, «kırk yılda bir memlekete geldik, herkese rezil etme bizi, bırak şu kolumu. Casusluk nerde, ben nerde! Ben de memurum senin gibi...»

Birdenbire böylesine alttan almam mı etkidi ona, yoksa benim de kendisi gibi bir memur olmam olasılığı mı, bilmem orasını, bildiğim bir şey varsa, o da sırıtmayı bırakıp düşünmeye başladığıydı:

«Gel öyleyse, çarşıya çıkalım seninle: sana on lira borç verebilecek bir tanıdık bul, bırakayım, tamam mı?» dedi.

Boynumu büktüm:

«Memur bey, en azından on beş yıl geçti ben buradan ayrılalı», diye karşılık verdim: «belki bir tanıdık bulabilirim, belki bulamam, ama bulamadım diye buralı olmaktan çıkmam herhalde. Yalvarırım, yorma beni».

Polis gözlerimin içine baktı, gülümsedi:

«Peki», dedi, «buradan ayrılmadan hangi mahallede oturuyordun, söyliyebilir misin?»

Bir an bile duralamadan söylerim. Bir kuşku dolaştı yüzünde, gene de büsbütün inanmış gibi görünmedi. Gözlerini yere dikip düşündü bir süre, sonra, ağır ağır:

«Bak, dinle», dedi: «şimdi senin mahalleye götüreceksin beni. Sen önden yürüyeceksin, ben arkadan. Ama, bak, hiç şakam yoktur: kaçmaya kalkarsan, hemen mıhlarım!»

«Kaçar mıyım, memur bey!» dedim.

Önce çevremizi saran çocukları kovduk, sonra, on beş yıldır hemen hiç değişmemiş olan kasabanın daracık sokaklarında, ağır ağır yürümeye başladık. Kolumu bırakmıştı, çantamı da kendisi taşıyordu, eskisinden daha rahattım. Ne var ki, kurşun gibi bir kuşku çökmüştü içime; «Çattık ki çattık», diyordum kendi kendime: «Delinin biri bu adam: vuracak beni!» Ama eski mahalleme gelince, her şeyi unutuverdim, gözlerimin yaşardığını duydum yalnızca, bir de adımlarımın gittikçe hızlandığını, sol elimin parmaklarının ucunun toprak bir duvar boyunca, tatlı tatlı kaydığını. Sonra, görünmeyen bir perdenin ardından, polisin sesi geldi kulağıma:

«Dur, tamam! Al şu çantanı! Şu da kimliğin!»

Bu sırada, uzaktan bizi gözetleyen çocukların arasında, yaşlı bir kadın belirdi, yaşından beklenmeyecek bir hızla, yuvarlana yuvarlana bana doğru koştu, geldi, boynuma sarıldı, ağlamaya başladı:

«Şaban'ım, kısmetsiz Şaban'ım! Biriciğim, Hacer'imin tek teberiği», diyordu. «Şaban'ım, ne kadar

kocamışsın! Ama ben tanıdım seni! Sağır'ın duvarın sıyıra sıyıra geldiğini görür görmez tanıdım. Hey gidi, garip Şaban'ım!...»

İşte böyle, sevgili dostum: önce deli sanmıştım ya bayağı uyanık bir adamdı o polis, iyi çalışıyordu kafası: kimlikler, kişilikler, sözler yalan olabilirdi, doğrulanmaları da zaman alırdı ister istemez, oysa, bakmasını bilenler için, insan yerle ilişkisinde hemen belli ederdi kendini, insanın kimliği zaman içinde değil, uzam içinde kesinlenirdi, uzama vurulmadıkça, zaman bir sıfırdı yalnızca...

O gün, bu gün, bu gerçeği hiç unutmam. Bu gerçeği bana öğretmiş olan, iri yarı polisi sıcacık bir sevgiyle anarım her zaman. Küfürsüz konuşmuyordu, davranışları çok sertti ama işini iyi biliyordu doğrusu, yerliyi, yabancıyı çok iyi ayırıyordu. Oysa, daha birkaç yıl önce, bir gece, sokağa çıkma süresi sona erdikten sonra, var hızımızla Hamdi'nin evine doğru giderken, yolumuzu kesen polislere: «Abi, geldik sayılır artık: evimizi şuracıkta, bırakın gidelim!» diye yalvardığımız zaman, kulak bile asmamışlardı sözümüze. İçlerinden biri de alay etmişti bizimle: «Şuracığı, buracığı var mı bunun, ulan keleş?» demişti: «yasalar önünde her yer birdir!» Yasalar önünde her yer bir olduğuna, yasalar uzak, yakın diye bir ayrım yapmadığına göre de yakından alıp uzaklara götürmüşlerdi bizi: hiç bir yere benzemeyen bir yerde, buz gibi betonun üstünde, sabahı iple çekmiştik...

Ama, doğrusunu söylemek gerekirse, bu polisler de büsbütün haksız değildi, dostum: ne de olsa orada,

memlekette kesmemişlerdi yolumuzu, burada, kentte kesmişlerdi, uzamdan değil, zamandan bakmışlardı bize. Biz orada, memlekette, hep uzamın içinde, kendi mahallemizde, kendi sokaklarımızda yaşardık, bir bakıma sokakta da sürerdi evimiz, çünkü kedilerden bebeklere, kaldırımların taşlarından duvarların kerpiçlerine kadar, her şeyi tanırdık orada, bütün yüzeyleri, bütün oylumlarıyla tanırdık, tanımakla da kalmazdık, onlarla bütünlenirdik, onlarla dengelendirdik: onlar bizi nedenlendirirdi, biz onları. Oysa burada, kentin bu yüzsüz sokaklarında, kendi kapımızın önünde de dursak, umutsuzca, amansızca nedensiziz. Nedensiz olduğumuz için de kuşkulu kişileriz hepimiz, her şey beklenebilir bizden, bizim de her şeye hazır olmamız gerekir. Hele yalnız olduğumuz, bütünlüğü ve dengeyi yalnız kendi kendimizde, yani yalnız zaman içinde bulabildiğimiz sıralarda...

Ne olursa olsun, o geceyi hiç bir zaman unutmayacağım. Çok güzel bir gece olacaktı sözde: sabaha dek, gözümüzü bile kırpmadan, yiyecek, içecek, konuşacak, aralıksız eğlenecektik. Böyle söylediydi Hamdi. Yazık ki, biraz içince, hiç yoktan bir tartışma çıkardılar Hamdi'yle, bir bilinç sözüdür tutturdular, «Herşeyin başı bilinçtir, acının bile gerçeği bilinçli acıdır, gerisine boşver», gibi sözler söylediler, Hamdi söze karışarak: «Kısacası, güçsüz olan her şeyi yadsıyorsunuz siz, acıyı yalnızca çekmekle kalıyor diye çocukları horgörüyorsunuz!» deyince de hep birlikte üzerine yüklendiler. Şoför olduğu, içkiye iyi dayandığı, sanattan, politikadan anladığı, taşı hep

gediğine koyduğu için çok severlerdi onu, ikide bir içmeye çağırırlardı böyle. Ama o gece, sırf bu haklı söz yüzünden, hep birden yüklenecekleri tuttu ona, her yanıtta biraz daha ezildiler, her ezilmede de biraz daha sertleştiler. Ben de tuz biber ektim üstüne.

Bu yola baş koymamıştım daha, ama tepem atmıştı: bir ara, ayakyoluna girip de aynanın önünde unutulmuş bir dudak boyası bulunca, kendimi tutamadım, giydirdim iyice, ne bilinç bıraktım, ne viski. Yasağın başlamasına beş dakika kala sokağa atılmamıza yol açan da bu oldu: bizi çağıran o adam, o güne dek Hamdi'ye hep «Can Hamdi» diyen, Hamdi'yi «En yakın dostum» diye niteleyen o ünlü yazar, ayakyolundan döner dönmez hışımla üstüne yürüdü Hamdi'nin: «Çık ulan inek! Eşşoğleşşek! Çık, git evimden! Bir daha suratını görmek istemem senin!» diye bağırdı. Ötekiler de anlamadan, dinlemeden ona katıldılar hemen. Hamdi işin iç yüzünü bilmiyordu, şaşırmıştı. Önce şaka sandı, güldü, sonra, işin şakası olmadığını görünce, dostlarını mantığa çağırdı: «Yahu, durun! Ne oluyor? Deli misiniz? Yasak başlamak üzere!» gibilerden sözler söylemeye çalıştı. Ama kapıyı ardına kadar açarak göğsünden itmeye başlamışlardı bile: önde Hamdi, arkada ben, sipsivri dışarda bulduk kendimizi. Az bir zaman sonra da uzak, yakın tanımayan polislerin götürdüğü yerde. Bu kadarla kalsa, geni iyi: iki aya varmadan, ta Siirt'e kadar uçurdular Hamdi'yi.

Ama, kendisine de söyledim, suç Hamdi'deydi: güvenilmezdi böyle adamlara, böyle adamlarla ar-

kadaşlık edilmezdi. Anlamıyordu bunu. «Bu ülkenin en değerli sanatçıları bunlar, en sağlam aydınları», deyip duruyordu, kendisini sürdürmelerinden sonra bile. Oysa, övünmek gibi olmasın, benim hiç gözüm tutmamıştı bu herifleri. Ben oyundan tiksinirim, bunlarsa oyundan başka hiç bir şey bilmiyorlardı. Biri koca kafalı bir makineyle, ne oldukları anlaşılmayan, belki de doğada renkleri bile bulunmayan görüntüler elde etmişti, bunları duvara yansıtıyordu: ikide bir hayranlık çığlıkları kopuyordu dört bir yandan, bir ağzından: «Eşşoğleşşek!» diye haykırıyorlardı. Biri, evindeki özel fırında, hiç bir şeye benzemeyen tuğlalar pişirmişti, bunları gösteriyordu: hayranlık çığlıkları kopuyordu gene, şerefe kadeh kaldırıyor, «Senin üstüne yok, ulan inek!» diyorlardı. Biri yazdığı bir şiiri okuyor ya da bir türkü tutturup başını, gözünü yara yara söylüyordu. Bitirdi mi aynı sesler yükseliyordu gene: «Senin üstüne yok, eşşoğleşşek!» Ne olsa beğeniyor, neyi beğenseler ıslatıyorlardı, ortalığı birbirine katıyorlardı hiç yoktan. Birer azman çocuktu bunlar: canlarının her istediğini yapıyor, dilledikleri oyunu oynuyorlardı, Hamdi gibi, benim gibi sokak çocuklarıyla düşüp kalkmaları bile yasaklanmamıştı. Ama, nasıl söylemeli, çocukluğun tam karşıtı bir çocukluktu bunlarınki, bozulmuş, kirlenmiş, canavarlaşmış, yüz kızartıcı bir çocukluktu: kırlaşmış ya da boyalı saçlarının altında, kızarmış gözlerini kırpa kırpa, sarkık göbeklerini oynata oynata öyle bir gülmeleri, birbirlerine öyle bir «Eşşoğleşşek!» demeleri vardı ki, ister istemez tiksindiriyordu, cehennemsi bir

çocukluğu düşündürtüyordu insana. Üstelik de hiç kimseyi beğenmiyorlardı, kendilerinden başka hiç kimseyi: Camus'den söz açılıyordu: «Kenterin biri», deyip çıkıyorlardı; Dostoyevski'den söz açılıyordu: «Kaçık ve tutucu, hem de tutucu ve kaçık!» diyorlardı; Mustafa Kemal'den söz açılıyordu: «İyi bir asker», deyip çıkıyorlardı, kendi dışındakilere verebilecekleri en büyük ödün de bu oluyordu.

Gülüyorsun: tanıdın adamlarını! Ama, doğrusunu istersen, sizler de pek farklı değilsiniz onlardan! Farklı olsaydınız, böyle mi olurdu? Ben böyle ayak yollarında yazarlığa mı başlardım?

Evet, doğru söylüyorum, dostum, biraz da sizler sürüklediniz beni bu yola. Bomboş gevezeliklerle, küfürlü tekerlemelerle, hiç bir yere götürmeyen, kadınsı oyunlarla sayfalar dolduruyordunuz ha bre, bir de bunu erdem diye yutturmaya kalkıyordunuz bize: «Yazın geldi, sözcüğe dayandı, her şeyin başı sözcüktür», diyordunuz. Sözcükten muradınız da beklenmedik rastlaşımlardan doğan, kanlı canlı anlamlar değildi elbette; tam tersine, beceriyi sözcükleri anlamlardan koparmakta görüyordunuz. Doğrusu koparıyordunuz da! İyi beceriyordunuz bu işi, çünkü yalnız sözcüklere dayanmadan önce de bundan başka bir şey yapmıyordunuz, çünkü gerçek ozanlıkla, gerçek yazarlıkla ilginiz yoktu, dışındaydınız bunların, dışardaydınız, hep dışarda kalmıştınız, hep dışarda kalacaktınız, Kafka'nın K.'sı gibi. Hayır o bile değil: siz Kafka'nın K.'sı bile olamazsınız. K. bir toprağı ekip biçmek, ondan yeni ürünler fışkırtmak için ça-

rılmamıştı ama hiç değilse onu ölçmek, boyutlarını belirlemek için çağrılmıştı; hiç bir zaman çağrıldığı yerin kapısından giremeyecekti ama hiç değilse seçilmişti. Sizler böyle kısır, böyle sonuçsuz bir iş için bile çağrılmamıştınız, kendi kendinizi seçmiş, kendi kendinizi çağırmıştınız. Ama nereye? Ne için? Büyük büyük sözler etmenizden belliydi: bunu bile bilmiyordunuz. Bir fare kapanı gibi daracık bir alan içinde, dönüp duruyordunuz gece gündüz, hiç bir yere götürmüyordunuz birbirinizi, bizi de götürmüyordunuz. Nasıl götürecektiniz? Bir yere gidebilmek için, bir yerde bulunmak gerekir. Oysa siz, daha dün ak dediğinize bugün kara diyebildiğinize göre, daha dün her şeyin sözcük olduğunu savunurken, bugün toplu tüfekli savaş türküleri söyleyebildiğinize göre, ayağınız yere basmıyor demekti: hiç bir yerde değildiniz. Sayısı beşi geçmeyen, yalancı sorunlarınızı gözünüzde büyüttükçe büyüterek hepimizin önünde olduğunuzu sanıyordunuz ya sokağa çıkma yasağına beş dakika kala kapı dışarı edildiğimiz ev gibi, fildişi kule dedikleri şey gibi bir yerdi yeriniz: kentin daracık bir sokağında, daracık bir evde, bir genişlik, bir açıklık, bir arılık duygusuna varacağız diye odaların her yanını saksı saksı çiçeklerle doldurmuş, duvarlara, tavanlara, pencerelere sarmaşıklar sardırtmıştınız. Bahçeyi eve taşımıştınız kısacası, ama, sırf bu yüzden, bahçe kavramını bile şaşırmıştınız, saptırmış, tersine çevirmiştiniz onu: evinizi büsbütün karartmış, büsbütün daraltmıştınız, adım atılmaz olmuştu, göz gözü görmez olmuştu. Bunun için, ne

deseniz yalan oluyordu, «Göz gözü görmüyor burda, tek adım atılamıyor», demeniz bile; çünkü temelinden yanlıştı düşünceniz, çünkü sizin bahçe sandığınız zifir gibi karanlık bir evdi. Böyle sakat, böyle yarım bir biçimde de olsa, bir gerçeği söylemeniz için, onu görüp anlamanız, ona inanmanız yetseydi, körlüğünüz bir ölçüde bağışlanabilirdi. Ama nerde! Gördüğünüz gerçekleri, gerçek sandığınız şeyleri insanlarla paylaşmak için, size zarar vermeyecek bir duruma gelmelerini bekliyordunuz hep. Böylece, ister istemez, gerçeklikten çıkarıyor, kuşa benzetiyordunuz onları. Çok gördük örneklerini: en bayağı yıldırılar karşısında sus pus olup bir köşeye sindikten sonra, bu yıldırı geçer geçmez ötmeye başlıyor, bunu da bir kahramanlık sayıyordunuz. Bir an olsun yüzünüz kızarmadan, korkaklığı yüreklilik, boyun eğmişliği soyluluk olarak sürüyordunuz önümüze. Her şey birbirine karışıyordu: ne yalanın yalanlığı kalıyordu, ne gerçeğin gerçekliği. İş dönüp dolaşıp sözcüğe geliyordu gene, orada çakılıp kalıyordu.

Hay Allah! amma da coşuverdim birdenbire: soluğum kesildi. Üstelik, gecenin bu saatinde, çok iyi bildiğin konularla başını ağrıttım. Ama her şeyde bir hayır vardır: deli coşkunluğumu gördükten sonra, sizin yolunuza sapmaktan özenle kaçınmış olmamı daha doğal bulursun herhalde. Her bakımdan büyük farklar vardı aramızda, sizlere katılamazdım. Belirtmek bile gereksiz, sizin ıkına sıkına, bin bir dereden su getirerek, sonunda söylediğinizi ben daha başında söylüyordum, hem de eveleyip gevelemeden, söndürüp

sulandırmadan, diri diri, sıcak sıcak söylüyordum. Sonra sizin sözleriniz yazınızı yayınlayan degiyle, kitabınızı basan yayıneviyle, kişiliğinizi ele alan eleştiriyle, yapıtlarınızın sağladığı ünle koşullanmıştı ister istemez, onlarla destekleniyor, onlarla köstekleniyordu. Ben bu bağlardan da uzaktım çok şükür: kentin ayakyollarında, tek tek, yani en zor koşullar altında, desteklerden, kösteklerden sıyrılmış olarak, en özgür, en yalın, en arı biçimiyle sunuyordum düşüncemi, arı sözü haykırıyordum var gücümle, çölde bir peygamber gibi...

Ama, gene söylüyorum, böyle yüksek perdeden konuşmama bakıp da kendimi herkesten üstün tuttuğumu sanma. Hayır, ilgisi yok, bu konuda da hiç mi hiç benzemem sizlere. Üstünlük taslamak şöyle dursun, kendimi şaşırdığım bile olur. Evet, sık sık şaşırırım kendimi, hem de yıllardan beri! Bazı bazı, birdenbire, hiç beklenmedik bir zamanda, karşımda bir yabancı varmış gibi, düşmanca beliriverir soru: «Kimsin sen?» Nerede olursam olayım, ağzım açık, apışıp kalırım öyle, bir karşılık veremem. Neden mi diyorsun? Anlatayım öyleyse...

Adımı söyledim sana, değil mi? Kâğıtlara yazılanını? En zavallı, en döküntü, en kambur adıdır dünyanın: Şaban Baş. Ama, ne yalan söylemeli, sırtımdan atamamakla birlikte, içimde pek fazla taşımam onu. Sokaklarda, insanlara çarpmamak için, duvarları sıyıra sıyıra giderken, bir çirkinlik, bir haksızlık gördüm müydü yarı ölü, yarı diri bir öfkedir kabarır içimde. Yürüyüşüm, davranışım değişmese

bile, çevremi görmez olurum. Haksızlığın tepesine yumruk gibi indiğimi, zayıfı ezen güçlüyü sille tokat alaşağı ettiğimi kurarım. Ama en tuhafı nedir, bilir misin? Adım da kendiliğinden değişiverir böyle zamanlarda: Volkan Taş olurum hemen. Volkan Taş! Kaç okkalık ad, değil mi? Kaç okka olursa olsun, başka türlü yapamam: ta çocukluğumdan beri, haksızlığı gördüm müydü hemen parlayıverir bilincimde. Böylece, sırtımda Şaban Baş'la korka korka, içimde Volkan Taş'la gerine gerine, ama hep kendi köşeme doğru gelirken, soru birdenbire patlayıverir: «Kimsin sen?» Apışıp kalırım dediğim gibi, doğru dürüst bir karşılık bulamam hiç bir zaman, ufalanıp böl ündüğümü duyarım yalnızca. Şimdi bir de Vatandaş var ortada, durum büsbütün karışık. Şaban Baş mı, Volkan Taş mı, Vatandaş mı? Hangi anda hangisiyim? Kimi zaman umursamıyorum bile, kimi zaman da kafama öyle bir takılıyor ki, saatlerce çıkamıyorum içinden. Hele önceleri, üçüncü adımı alışımın ilk günlerinde, ayakyollarından çıktıkça bayağı rahatlardım ya çok geçmeden gene aynı soru belirirdi karşımda: «Kimsin sen?» Arkasından, jilet kesiği gibi bir ince korku zonklardı içimde: değil yazarlığım, kafamın dengesi konusunda bile kuşkuya düşerdim çoğu kere, «Belki iyiden iyiye oynattım da ben bilmiyorum», diye düşünürdüm. Yaptığımı beğendiğim, keyifli günlerimde de bir dost gibi takılırdım kendi kendime, bayağı alay ederdim: «Gördün mü şu işi, kardeşlik», derdim: «ayakyolu yazınının öncüsü olup çıktın arslanlar gibi! Nasıl, hoşnut musun şimdi kendinden?»

Kuşku bir içtenlik belirtisiydi ne de olsa, ama hoşnut olup olmamanın önemi yoktu. Başarı da fazla önem taşımıyordu bir bakıma. Her şeye bilenmiş bir bilinçle bakmaktı önemli olan, duyguları, düşünceleri, olayları ve sözleri bu bilincin yardımıyla, canevinden yakalamaktı. Bu da olsa olsa burada parça parça dağıldıktan sonra, içinde bütünlüğü bulduğumuz, kendi kendimiz olduğumuz biricik yerde, ayakyolunda olurdu. Bunun için, kuşku oldukça çabuk bırakırdı yakamı: «Evet, doğru, yaptığımdan hiç bir sonuç alamadım daha, gene de iyi yoldayım. Girip çıktığım ayakyollarından biliyorum: ayakyolu yazınında kimsecikler elime su dökemez», diye karşılık veriyordum kendi kendime. Bugün de aynı şeyi söyleyebilirim. bir Balzac değilim elbette, bir Çehov da, bir Kafka da değilim, ama, öyle sanıyorum ki, kendi alanımın en yetenekli, en çalışkan, en etkili kişisiyim: yazıyorum, çiziyorum, çabalıyorum durmadan. Gün oluyor, karımla konuştuğum, tek heceli birkaç sözcük bir yana, tek kişiyle konuşmuyorum; gün oluyor, insanların ağzından yalnızca düşmanlık belirten sözler geliyor kulağıma, ama tek günüm geçmiyor ki, en azından iki genel ayakyoluna uğramayayım, en azından iki ayakyolundan insanlara dost sesimle seslenmeyeyim. Baş koymuşum bu yola! Üstelik nerdeyse yalnız başımayım: ne önümde biri vardı, ne de ardımda biri var. Üstelik her yönden geliştirdim sanatımı, yalnızca amaca değil, araca da önem verdim.

Şu kalemlerime bir bak: her rengi var, üstelik bunlardan iyisini bulamazsın bu kentte. Karnımı do-

yurmama bile zor yeten bir gelirden sanatıma pay ayırıp bu pahalı kalemlere para dökmem, gelip geçici bir hevese bağlanamaz hiç bir zaman, ayakyollarında hep kendi kendimle baş başa olduğuma göre, bir gösteriş düşkünlüğü de sayılamaz; tam tersine, kaçınılmaz bir gereklik sonucudur. Bilirsin kuşkusuz, kentin ayakyollarının kapıları, duvarları aynı renkte değil, çokları da koyu renkte. Buralarda, içimden yükselen sesi, içimden yükseldiği anda, insanlara sunabilmek için, çevremin olanaklarına uymak zorunda olduğumu söylemek bile gereksiz: hem okunaklı olmalı, hem de kolaylıkla göze çarpmalı, bakışları hemen kendine çekmeli yazdıklarım. Sizler için fabrikalar türlü türlü kâğıt yapar, ellerinizin altında büyüklü küçüklü yazı makineleri vardır, koca koca basımevleri gece gündüz sizlere çalışır, durmadan döndürür çarklarını, bir yazdığınızı bin eder, sonsuza kadar da çoğaltır gerekirse, en güzel, en alımlı biçimler altında insanlara ulaştırır. Duvar yazıları bile başlı başına bir örgüt, başlı başına bir yatırım işi oldu çoktandır. Oysa benim bir elim var, bir de bu gördüğün kalemlerim.

Şurasını da unutma: sizin cicili bicili kitaplarınıza, dergilerinize, gazetelerinize para sayanlar, onları okumak için sayarlar her şeyden önce, baştan vermişlerdir kararlarını. Oysa kentte bir genel ayakyoluna giren kişinin her zaman acelesi olmasa bile, hemen giderilmesi gereken bir sıkıntısı, hemen yapması gereken bir işi vardır, yalnız bunun için gelmiştir buraya. sanatla, yazınla oyalanmak aklının ucundan bile geçmez, hiç değilse başlangıçta. Ayrıca, topu topu birkaç

dakikalığına geldiği bu loş ve rahatsız yerde, duvarları, kapıları hemen her zaman türlü türlü yazılarla, birbirine girmiş resimlerle dolu bulunduğuna, belki de bunların topuna birden bir budalalık, bir görgüsüzlük belirtisi diye baktığına göre, görmeden göz gezdirir genellikle; gün olur, onu da yapmaz: bakmaz bile, kendi işine, kendi havasına dalmayı yeğ tutar; kimi de aşağılık bir roman, bayağı bir dergi çıkarır cebinden, bir yandan işini görür, bir yandan da onu okur. Bu türlü kişileri de kazanmak, onların dalgın ve ilgisiz bakışlarını kendi yapıtına, kendi bildirine çekmek, çektikten sonra da bir daha bırakmamak istiyorsan, başka seçme hakkın yoktur: yazın güzel olacak, okunaklı olacak, geri kalan yazılardan kolaylıkla ayrılacak. Yoksa umursamaz bile. Ben de yapıtlarımın böyle bir umursamazlıkla karşılaşmasına kolay kolay katlanacak bir sanatçı değilim doğrusu! Öyle ya, burada okunmadılar mı gümleyip gittiler demektir. Sanatına değer veren bir sanatçı olarak, yapıtlarım okunabildiklerince okunsunlar, insanlara etkisinler isterim. Etkirler de, iyi biliyorum: gözlerimle gördüm kaç kere. Hiç kuşkusuz, güzel yazım açarı bana bunun yolunu, güzel, canlı resimlerim, renkli kalemlerim açar.

Şimdi yanımda yok ama çoğu kere renkli tebeşirler de bulunur ceplerimde. Ne yaparsın, bu da işimin gereği: kentimizin ayakyollarının duvarları, kapıları gönlümüzce düz değildir her zaman. ne kadar çabalarsan çabala, kalemle yazı yazılmaz üzerlerine, yazılsa da kolay kolay okunmaz. Bu durumda, en

iyisi tebeşire başvurmaktır. Ama burada dururum, tebeşirden öteye geçmem hiç bir zaman. Başkaları, yani gelgeç bir hevesle yazanlar, çakı bile kullanırlar ayakyolunda, kapıların, duvarların canına okurlar. Ben bu türlü kötü yollara sapmam. Ayakyolu kapılarını çakıllarla çakır çukur edenleri anlarım anlamasına ama davranışlarının çirkinliğini belirtmekten, bu davranışı kınamaktan da geri durmam. Nasıl kınamam ki? Ayakyolları en eski, en yakın dostlarımdır benim, sesimdir, sözümdür, her şeyimdir, bir bakıma varolma nedenimdir. Şurada, şu yıldızlı gökyüzü altında, kendimi sanatçıdan sayabiliyorsam, senin gibi bir yazarın karşısında başımı dik tutabiliyorsam, öncelikle onlara borçluyum bunu. Bir ik insan üzerinde iyi kötü bir etkim olmuşsa, bunu da onlara borçluyum. Kısacası, ayakyolları olmasa, yalnızca bir hiçtim şimdi ben, gerçekleşmemiş, gerçekleştirilmemiş bir kişiydim. Bunun için, kimsecikler benim kadar sevemez onları, kimsecikler benim kadar bağlı değildir onlara.

Yüzde yüz doğal bir bağlılık bu benimki: sesimi duyurabilmem için, onlardan yararlanmam gerekir, ne kadar çok ayakyolu dolaşırsam, o kadar çok duyulur sesim. Dolaşmak da benim en çok yaptığım şey: kentin bu çözülmüşlüğünde birer düğümdür her biri, koyu karanlıkta birer ışıktır, yollarım onlara göre belirlenir bunun için: birinden birine gider dururum. Hele şöyle gönlümce bir dize, şöyle gönlümce bir taşlama yazdım mı yapıtımın tek duvarda kalmasına gönlüm elvermez, o ayakyolu senin, bu ayak-

yolu benim, dolaşır da dolaşırım artık. Kimi günler, saatlerce sürer gezim, yorgunluk, bıkkınlık duymadan, uçar gibi geçerim yollardan. Her seferinde de en temiz, en düz yerlere, kolaylıkla görülecek, gözleri büyüleyecek bir biçimde, özene bezene yazarım yazılarımı, her birini bir iki resimle süslemeyi de unutmam.

Biliyorum, senin gibi anlı şanlı bir kişi, benim gibi bir vatandaş karşısında bilincini kolaylıkla uyutur, arada bir gerçekleri görür gibi olsa bile, kolaylıkla bağışlar kendini: «İşi gücü bırakarak akşam sabah ayakyollarına yazı yazan bir herifin sözüne kim aldırır?» der, gülüp geçer. Ama gülme, daha iyi! Üstüme başıma, bitkin yüzüme, bir konudan bir konuya atlamama bakıp da yanlış yargılara varma hakkıma, çiğnenmiş yollardan gitmedim diye küçümseme beni. Hiç de öyle düşündüğün gibi değilim. Çok okumuş, çok düşünmüş, çok çalışmış bir adam sayılırım bir yerde.

Zehir gibi soğan kokusuna batmış, daracık bir yatak içinde, yıllarca sıkıştıktan sonra, bu toplumun yüksek diye nitelenen katlarına tırmanamazdım elbette, adına mutlu denilen azınlığınız içinde yer alamazdım. Bu daracık yataktan, her sabah, her akşam önümde bulduğum soğan-ekmek, zeytin-ekmek, helva-ekmek, bulgur-ekmek sofrasından kurtularak rahat bir yaşayışa kavuşmam, yüksek okullardan çıkıp geniş, rahat koltuklara kurularak herkese tepeden bakmam için, olsa olsa bir mucize gerekirdi. Böyle bir mucize de hiç bir zaman ortaya çıkmadı, çok şükür. Ama ta çocukluğumdan beri uğraşıp di-

dindim gücümce, bir yere kadar okudum, iyi kötü bir iş buldum. Başarmak para kazanmaksa, bir başarı sağlayamadım, orası öyle. Gene de içinde yalnız başıma, hava soğuk olmayınca rahat rahat uyuduğum bir yatağa kavuştum hiç değilse. Bir de, söylediğim gibi, elime ne geçtiyse okudum, hiç değilse düşüncede bir yerlere varmak istedim. Biraz geç, biraz güç de olsa bir yerlere geldim sayılır, hiç bir eziklik yok içimde.

Çalıştığım yerde, uzun boylu, güler yüzlü, geveze bir arkadaş vardır, işi gücü dalga geçmektir, benimle de sık sık dalga geçer öteden beri. Daha nişanlımın gelmesinden önce, fransızca çalıştığım sıralarda, kitabımı açtığımı görür görmez tepeme dikilirdi: «Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler! Söyleyen güzel söylemiş! İşte örneği: arkadaşın ipini koyverdik: ingilizceyi bitirdi, fransızcaya geçti! Daha nelere geçecek!» derdi, gevrek gevrek gülerdi. Böyle her gün gülmesinden belliydi, ona göre gereksiz bir çabaydı bu benimki: fransızcam ne kadar ilerlerse ilerlesin, masam aynı masaydı hep, aylığım aynı aylıktı. Ama onun bilmediği bir şey vardı: hiç kimseyi geçmek istemiyordum ben, okudukça, öğrendikçe, söylenenlerden kurtuluıyor, düşten düşünceye geliyordum; okudukça, öğrendikçe, insanları geçmek değil, insanlara doğru gitmek gerektiğini anlıyordum. Kısacası, uzun kollu babaların şımarık çocukları gibi kaşla göz arasında sanatçı olmadım ben, içinizden çoğu gibi yalan yanlış birkaç buluş üzerine çöreklenmeye kalkmadım, sürekli oluşumu seçtim.

Evet, dostum, doğru söylüyorum: hiç bir zaman durdurmadım bu oluşumu, yalnız sanatımda değil, yaşamımda da durdurmadım. Yıllar yılı hep aynı masada pineklememe, aynı eve, aynı kadına bağlanıp kalmama, zaman zaman sokakta yürümekten bile korkmama bakma, o başka, bu başka. Beceriksizliğimden değildi yerimde saymam, zayıflığımdan da değildi, bilincimdendi: daha büyük işler, daha çekici kadınlar ardında koşsaydım, oluşumum yarım kalacaktı, yükseleyim derken alçalacaktım ister istemez, buna boyun eğemezdim. Hele yazarlık yolunu seçtikten sonra! Göbeğini kendisi kesmiş, adını kendisi koymuş sanatçıydım ben, kısacası Vatandaş'tım, Vatandaş'lık Volkan Taş'lıktan da iyiydi: tekil haksızlıkların düzelticisi değil, sessiz halkın ozanıydım, öyle kalmalıydım, öyle kaldım. Soluk kesen, baş döndüren, deli eden bir kargaşa, bir yıldırı içinde, sessiz sessiz uyanışa çağırdım benzerlerimi; yılmadan, bıkmak, usanmak bilmeden, sessiz sessiz, başkaldırı türküleri söyledim. Hâlâ da söylerim.

Nasıl mı? Söylemedim mi hâle? Gerek duymamıştım da ondan. Bunda anlaşılmayacak ne var? Diyelim ki, tafrasından geçilmeyen, üç gerdanlı, yus-yuvarlak bir kodaman kocaman bir topaç gibi kürsüye fırladı bir yerlerde, utanmadan, beni bile kendinden sayarak: «Vatandaşlar, hiç bir «izm»le ilgimiz yok bizim», diye başladı, «bizler» muhafazakâr» insanlarız, yoksul halk çocuklarıyız, özel girişimden yanayız», diye sürdürdü söylevini, çevresinde toplanmış, çift göbekli insanlar, altın dişli ağızları ardına kadar

açık, hayran dinlediler bu zırvaları, çok önemli, çok mantıklı bir konuşma izler gibi kafa sallayıp durdu lar, radyolar, gazeteler de yemedi, içmedi, çoğaltıp güçlendirerek dört bir yana yaydı bu safrayı: artık hiç bir şey yerimde tutamaz beni, kentimin ayakyollarına koşarım hemen, burada, birkaç tümce, birkaç dize süresince, bu bayağı saptırmacaları usun ateşine tu, tarım, açıklıkla, acılıkla gözler önüne sererim hepsini, basarım altına imzayı: Vatandaş. Diyelim ki, sizin dergilerden birinde, elifi mertek sanan bir budala, tam yüz yıl önce yazılmış bir yapıtın tek sayfasından koca bir öğreti çıkardı, allayıp ullayıp önünüze sürdü, sizler de, hangi gerçek, hangi yazın, hangi mantık adına, bilinmez, hep birden göklere çıkardınız bu yalancı peygamberi: yerimde durama artık, ayakyollarına koşar, mantığın sesini yükseltirim basarım altına imzayı: Vatandaş. Diyelim ki, yıllar yılı başarının kaynağını kafaların kalınlığında bulmuş, kart bir cambaz, Shakespeare'e de el attı, bunca soytarılık yetmezmiş gibi, Hamlet'i tepeden tırnağa zenneleştirdi, sizler de el ve ağız birliği ettiniz, yazılar yazdınız, konuşmalar yaptınız, avuçlarınız patlayıncaya kadar alkışladınız bu zevzekliği: ellerim kaşınmaya başlar, tiyatronunkinden başlamak üzere, kentimin ayakyollarına koşarım hemen, Hamlet'i bu duruma düşürenleri yerin dibine geçiren, zehir zemberek bir eleştiri yazarım, basarım altına imzayı: Vatandaş. Görecek olan görür, anlayacak olan anlar.

Her zaman inanmışımdır buna: ayakyollarının en kuytusunda da olsa, birileri okuyacaktır yazdık-

larımı, anlayacak, iliklerinde duyacaktır. Böyle olmasa, düşüncemi kimseciklerle paylaşmayacak, sanatımın yardımıyla, farkında bile olmadan, bilmediğim insanlarla kaynaşmayacak olsam, ne diye yazacaktım bunca yazıyı, kendimi neden yoracaktım? Hayır, ulaşırım insanlara. İnsanlara dedimse... Bir yarısına ulaşabiliyorum ancak: aracılık edenler çıkmıyorsa, kadınlar içinde okurum yok demektir: hangi saçma düşünceyle bilinmez, burada da ayırmışlar kadınla erkeği: en kötü lokantalarda, en pis meyhanelerde bile, ayrı ayrı ayakyollarına sokarlar onları. Bu da beni çok üzer, çünkü sizler gibi ben de bu toplum içinde bir görevim bulunduğuna inanırım. Bunun için, gene tıpkı sizler gibi, yazdıklarım beğenilsin, alkışlansın isterim. Yazık ki, seçtiğim alanın özelliği nedeniyle, beğenilip alkışlandığıma tanık olduğum enderdir. Üstelik, hemen her zaman dolaylıdır bu tanıklık. Bazı bazı, bir iki gün önce kapısına ya da duvarına birkaç dize çiziktirmiş olduğum bir ayakyoluna yeniden yolum düşünce, yapıtımın alt yanında bir küçük övgü bulurum: «Ellerin dert görmesin», demiştir bir benzerim, ya da bunun gibi bir şey. Dünyalar benim olur böyle zamanlarda, bu ülkede, bu yeryüzünde yalnız olmadığımı düşünürüm, içim ısınır. Hele azgın yıldırı dönemlerinde...

Unutmamışındır herhalde, bir zamanlar korkunç bir baskının ağırlığı çökmüştü dört bir yanımıza, karanlıktan gözgözü görmüyordu. Ama sizler, yazarken de susmasını iyi bilenler, zararsız gerçeği gerekli gerçeğe yeğ tuttuğunuz, onu da başında değil, so-

nunda söylediğiniz için, bugün yazdıklarınızı bile yazamıyordunuz o günlerde, bayağı korkuyordunuz, en açık, en basit, en eski gerçekleri bile alamıyordunuz ağzınıza, çocuksu çıtlatmalarla, duyulmaz iğnelemelerle yetiniyor, bir de, her şey bittikten sonra, bundan fırtınalar bekliyordunuz. Oysa ben, polisten ödü kopan adam, gözümü bile kırpmadan, açık açık söylüyordum her şeyi, yıldırının, yalanın ve saptırmacanın karşısında, kalemimin vaı gücüyle direniyordum. Doğrusunu söylemek gerekirse, seçtiğim alan da çok elverişliydi bu işe: ayakyolu kapısını içerden sürgüledim mi gözler peşimi bırakır, korku bütün anlamını yitirirdi. Yıldırı da bu durumu değiştirmiyordu: sokaklarda, duvarları bir ölçüde denetliyorlardı ama benim alanıma sızamıyorlardı daha. Kentin dört bir yanında, girmedik genel ayakyolu bırkmıyor, kalemimle, tebeşirimle, her kapıda, her duvarda, her yalanın karşısında bir doğru yükseltmeye çalışıyordum. Çabam da ödülsüz kalmıyordu doğrusu: yergilerimle donattığım ayakyollarına yeniden gelişlerimde, sesimin duyulduğunu, düşüncemin anlaşıldığını gösteren, sayısız karşılıklar buluyordum.

Söylemek bile fazla, kısacık karşılıklardı bunlar, ama hepsi de içtendi, hepsi de güzeldi, karanlıkta birer ışıktı her biri, benim küçük ışığımla birleşiyor, gittikçe büyütüyorlardı onu: «İşte gerçek budur! Gerisi palavra!» diyorlardı, içten bir kaynaşmadır gidiyordu aramızda, bir dostluk havasıdır yayılıyordu. Hiç kuşkusuz, okurlarım sizinkiler kadar çok değildi, yapıtlarımın boy gösterdiği ayakyollarına girenlerin sayı-

sıyla sınırlıydı. Bu ayakyollarına girenler arasında yapıtlarımı okuyarak çıkanların okumadan çıkanlardan daha az oldukları bile düşünülebilirdi. Ama vardılar gene de, varlıkları yaktıkları ışıklardan belliydi. Böyle büyük bir kargaşa çağında, suratını güzel boyayanın ölümsüz tabloyu yapandan daha çok ilgi topladığı, daha çok değer kazandığı bir dönemde, özgür insan sesiyle konuşan, gerçek sanatçılar, gerçek düşünürler de ancak bu kadar ateş tutuşturabilirlerdi çevrelerinde.

Çoktandır güldüğün yoktu. Bunun için, bayağı ısınmıştım sana. «Yavaş yavaş uyanmaya başladı», diyordum içimden. Hem kendi hesabıma, hem de senin hesabına seviniyordum. Ama gene bir gülmedir tutturdum. Hem de sözlerimin tam burasında! Yok, dostum, yok, gülünecek şeyler değil bunlar. Umarım, unutmamışsındır o günleri. Çok korkunçtu. Ağızlar değişik de olsa, yalnız bir ses yükseliyordu bütün ülkede, yalnız bir adam konuşuyordu, yayvan ağızlı bir adam. Konuşmaları da tek bir konuşmaydı gerçekte, hangi kılıklara sokulursa sokulsun, hangi sözcüklere, hangi rakamlara koşulursa koşulsun, doğruların uzağında bir saptırmaca, gerçeklerin karşısında bir yalan olarak yankılanıp duruyor, sayısız aracıların, sayısız araçların desteğiyle çoğaldıkça çoğalıyordu. En kötüsü, doğrular ortadan çekildikçe, yalan karşılıksızlığından yararlanıyor, doğrunun biricik anlatımı olarak görünmeye çalışıyordu. Bir ölçüde görünüyordu da. Yayvan ağızla adam herkesin sözcüsü olarak beliriyordu böylece. Söylemeye gerek var mı,

çok kötü bir durumdu bu: herkesin sözcüsü olmak herkes olmaktı bir bakıma, herkesin ölçüsü olmaktı, herkesin ölçüsü olarak ölçüyü ortadan kaldırmaktı. Ölçü ayrımlardan, karşıtlıklardan doğardı ancak, oysa bu adamla çığırtkanları, bu zorla susturduklarının sözcüğünü yapanlar, tek kefeli terazilerde tartıyorlardı her şeyi. Bilerek ya da bilmeyerek, hoşlarına gitmeyen bir ses çıkaran oldu mu bir ağızdan yaygaraya başlıyorlardı. «İçimizde vatandaşa başka türlü düşünceler aşılamaya, onları bölmeye kalkan düşmanlar var!» diyorlardı. Anlıyorsun, değil mi? İki türlü vatandaş bile istemiyordu bu adamlar, arılar karıncalar gibi, değişmez vatandaşlardı istedikleri, aynı elden bile değil, aynı çarktan çıkmış uyuklardı. Bu durumda, karşılıksız ve değişmez söylevleri dışında, hiç bir söze hak tanımayacaklardı elbette: anlamın ve anlaşmanın sıfıra indiği noktaya gelmişti. Bu nokta da, bana kalırsa, özgürlüğün sona erdiği, köleliğin başladığı yerdi. Olsa olsa kişi özgür olabilirdi: yalanın kaynağındaki. Onu yineleyip duran, onu çoğaltan köleler kasım kasım kasılıyor, onun efendiliğinden bir pay aldıklarını sanıyorlardı ya yanılıyorlardı yüzde yüz: birer uşak, birer köleydiler yalnızca. Belki kaymaktaki de köleydi: daha büyük, daha köklü, daha gizli bir yalanın uşaklığını yapıyordu, bilerek ya da bilmeden. Ama, ne olursa olsun, gelmiş geçmiş kölelik düzenlerinin en korkuncuydu bu yaşanan: yalanın egemenliği. Ben buna karşı çıkıyordum işte, okurlarım buna karşı çıkıyorlardı. Dağınık çabalalarımız görünüşte hiç bir şeyi değiştirmese bile, yalanı

kendi adımıza yadsımış oluyorduk, insanlık bilincimizi koruyorduk hiç değilse. Ama sizler, dolambaçlı oyunlarla, mantarlaşmış sorunlarla, zorbalara çanak tutuyordunuz ister istemez, gönüllü ya da gönülsüz sözcüleri oluyordunuz onların, yani kölelik ediyordunuz onlara, yani susmaktan da kötüsünü yapıyordunuz.

O sıralarda, oturduğum semtte, ufak tefek bir kimsesiz adam barındırdı. Karanlık çöktükten sonra, sokak fenerinin ışığı altında, bir duvarın dibine oturur, bir süre ekmeği ispirtoya, ispitroyu ekmeğe katık ederek demlenir, arkasından bir gazete üzerine kıvrılarak yanık yanık türküler söyler, türkülerden bıkınca da bar bar bağırmaya, adlarını da anarak, ülkenin ileri gelenleri olduklarını sanılanlara atıp tutmaya başlardı. O zaman görevliler belirirdi hemen, nereden gelirse gelirler, bütün sertlikleriyle tepesine dikilirlerdi. Bu karartma saatinde, sokakta ne yaptığını sorarlardı. Benim ürkekliğim yoktu onda, yitirecek hiç bir şeyi kalmadığı için midir, nedir, korkmazdı görevlilerden, hep aynı karşılığı verirdi:

«Evim yok!»

«Ya o bağıra bağıra söylediklerin?»

«Onların da evi yok!»

Sık sık işitirdim bu yanıtı, gene de her işitmemde gözlerim yaşarırdı. Doğruydu sarhoş komşunun söyledikleri: doğruların evi yoktu artık, yurtsuz, yuvasız kalmışlardı. Yarım yamalak bir biçimde bile olsa, doğruları yaymaya çalışan bir iki gazete, bir iki dergi varsa, onlar da çoktandır söndürmüşlerdi ışıklarını,

ya da nitelik değiştirmişlerdi. Böylelikle, ayakyolu duvarları doğruların biricik sığınağı durumuna geliyordu, gerçek ilk kaynağına dönüyordu: ilk insan en doğal sesiyle, yeniden konuşmaya başlıyordu. Bu sesi duyabilmek için, bozulmamış, onurunu bütün bütün yitirmemiş insanların dilinden anlamak yeterdi. Ben de bu dillere sesleniyordum insanlara, bu dille ulaşıyordum. Az önce de söylediğim gibi, aldığım karşılıklardan anlıyordum bunu.

Bu kadarla da kalmadı onlarla ilişkim, hem de öyle zamanlar oldu ki, eşi görülmedik bir çanlılık, bir etkinlik kazandı.

Her gün, bir sabah, bir akşam, işime gidip gelirken, külüstür bir otobüse binmek zorundaydım. Otobüs daha ilk durakda tıklım tıklım dolardı, kadınlar bağırır, çocuklar ağlar, adamlar homurdanır, duraklarda birikmiş, büyüklü küçüklü insanlar kapıdan içeri girmeye çabalar, ama çoğu kez dışarda kalır, otobüsün arkasından üzgün üzgün bakarlardı. Gene de hiç kimse sesini çıkarmaz, hiç kimse hiç kimseyi suçlamazdı, önlenmesi olanaksız bir doğa olayı gibi sürüp giderdi bu tatsız durum. En sonunda, buna bir son vermek gerektiğini düşündüm. Düşüncemi gerçekleştirmek için de ne yaptım, biliyor musun? Bir akşam üstü, semtimizin genel ayakyolundan, külüstür otobüste her sabah, her akşam bana yoldaşlık eden komşulara seslendim. Artık sorumluluklarını benimsemelerini, bu işi doğrudan doğruya ele almalarını almalarını söyledim onlara, sıkıntının böyle sürüp gitmesini önlemek istiyorlarsa, yapmaları gereken ilk

işin, bu semtte oturan bütün yurttaşların imzalarını taşıyan bir dilekçe hazırlıyarak yöneticilere götürmek olduğunu anlattım, yazımın altına da zehir zemberek dilekçe örneği ekledim.

Her şey olabilir bu dünyada, erkekler arasında bile, ömürleri boyunca genel ayakyollarının semtine uğramamış olanlar vardır belki. Ama, genellikle, insanlar sanıldığından çok daha sık girip çıkarlar buralara. Kendi semtlerindekilere bile! Ya az önce evlerinden çıkmışlardır, ya da az sonra evlerinde olacaklardır. Evlerinde yapamazlar mı işlerini? rahat rahat, temiz temiz? Elbette yapabilirler. Ama kaldırım gibi dümdüz bir yaşam içinde bu kadarcık bir değişiklik eğilimini çok görmemek gerekir: pis de olsa, paralı da olsa, sık sık gelirler buralara. Buna da sevinmek gerekir: bunun sonucu olarak, daha ertesi sabah, otobüse adımını atar atmaz, bir ortak dilekçeden sözedildiğini işittim. Sonra, aradan bir hafta bile geçmeden, iki delikanlı kapımı çaldı: otobüs seferinin artılırması için bir dilekçe hazırlamışlar, herkese imzalatmışlardı, benim de imzalamamı istiyorlardı. İyi mi! Üstelık, ufacık bir yanlışı saymazsak, verdiğim örneğe tıpa tıp uyuyordu dilekçe. Yüreğim çarpa çarpa imzaladım.

Başka bir gün, gene aynı semtte, bir kahvede oturuyordum. Elimde de sizlerden birinin yeni çıkmış bir şiir kitabı vardı, gelişigüzel karıştırıyordum. Kır saçlı bir adam yaklaştı yanıma, kırk yıldır tanışırmışız gibi: «Merhaba», deyip masama oturdu. Kitabı elimden aldı, karıştırdı bir süre, şurasından, bu-

rasından dizeler okudu. Ne duruma girdiğimi sen düşün artık: korkudan yüreğim duracaktı nerdeyse: her şey bitti, korktuğum başıma geldi, yakalandım», diyordum içimden, «hem de çok bayağı bir biçimde, pisi pisine, kötü bir ozan yüzünden!» Adamın spor ceketinden, ince bıyığından, suratını buruşturmasından da belliydi: herkesin gözü önünde alıp götürecekti beni. Hiç değilse, kitabı horgörüyle masanın üstüne attığı sırda, en ufak bir kuşkum yoktu bundan. Ama «Hadi, kalk!» demedi.

«İş yok! iş yok! iş yok!» dedi üst üste. «Vatandaş'ın dizeleri çok daha iyi».

Bu kez büsbütün şaşırdım, boş bir çuval gibi gevşediğimi duydum. «Her şey anlaşıldı: kıskıvrak yakalandım», diye düşündüm. Gene de, birkaç saniye içinde, nerden geldiğini bilmediğim bir güçle, toparlanmaya çalıştım, umutsuz bir biçimde de olsa savunmak istedim kendimi:

«Anlamadım. Vatandaş'ın mı? Hangi Vatandaş'ın?» diye kekeledim.

Garson çağırdı, bana da, kendisine de kahve söyledi. Sonra başladı anlatmaya. Ne güzel bir duyguydu o: dinledikçe dağıldı korkum, kokum dağıldıkça koltuklarım kabardı: öyle anlaşılıyordu ki, ben nasıl içimi dökmek için o ayakyolu senin, bu ayakyolu benim dolaşıyorsam, o da aynı biçimde, benim yazdıklarımı okumak için dolaşıyordu. Evet, böyle, hiç değilse arada bir yapıyordu bunu, hem de polis olarak değil, yalnızca okur olarak.

«Siz hiç okumadınız mı?» dedi.

Gözleri gözlerimden beynime sızacak da benliğimi olduğu gibi okuyacak diye ödüm kopuyordu, başımı önüme eğdim. Belki en iyi okurum olduğunu söylüyordu, doğru söylediği de belliydi ama gene de bir korku vardı içimde: bütün bu sözlelerin beni faka bastırmayı amaçlayan bir oyun olduğunu düşünmekten kendimi alamıyordum. Gene de kesip atmaya gönlüm elvermedi:

«Bazı bazı, rastladıkça», dedim.

«Şiirden hoşlandığınıza göre, bu kadarla yetinmemeliydiniz», dedi komşum. «Çünkü gerçekten çok güzel yazıyor bu adam. Hiç bir zaman boş söz etmiyor. Her zaman gözümüzün önünde duran, ama nedense bir türlü göremediğimiz, belki görmek de istemediğimiz şeyleri gösteriyor. Herkesin ağız birliğiyle onayladığı görüşlere ver yansın ediyor durmadan, şaşırıyorsun, ama, altını azıcık eşeledin mi büsbütün artıyor şaşkınlığın: bakıyorsun, o söylemiş doğruyu, radyolar, gazeteler değil! Yazık ki, ayakyollarını seçmiş: silinip gidiyor yazıları, yel altında mumlar gibi, parlamalarıyla sönmeleri bir oluyor».

Hepsi iyiydi, hoştu ya ben bu üzüntüyü yersiz buldum:

«Ama onun özelliği bu herhalde», dedim: «yazdıkları böyle çabuk silinmese, başka türlü bir yazar olurdu, sanatı ve kişiliği güme giderdi belki de».

«Ben gene de başka türlü olsun isterdim», dedi komşum, «bu yazılar, bu dizeler kitaplara girsin isterdim».

Nasıl oldu, bilmiyorum, bütün korkumu yenerek

coşuverdim birdenbire, başladım konuşmaya: düşüncemi doğrulayabilmek için, sizleri örnek gösterdim ona, basılı kâğıtların kancıklığından sözettim. Ama ne söylesem, boşunaydı: anlaşamıyorduk bu konuda: arkadaşım bazı sakızlaşmış ilkeleri fazla kolay benimsiyordu:

«Sanatçı dediğin çağına uymalı», diyordu ikide bir.

Vatandaş'ın çağına uymadığını söyliyecek değildi elbette; her zaman, her yapıtında, çağının ve çevresinin en can alıcı sorunlarıyla didiştiğini çok iyi biliyordu; ama, ona kalırsa, yayın araçlarının böylesine gelişmiş, böylesine etkenlik kazanmış olduğu bir dönemde, bueşsiz yapıtları ayakyolu duvarlarında bırakmak gerçekten çağ dışı bir tutumdu ona göre. Vatandaş sınırlıyordu kendini, özüyle olmasa bile, yeriyle, yöntemiyle sınırlıyordu. Oysa insanlarla yalnız sınırsızın ortasında, hiç değilse sınırsıza yönelerek kaynaşabilirdi.

Elimde olmadan gülümsedim.

«Vatandaş'ın görüşünü belirttim, kendi görüşümü değil», dedi. «Ezberimde bir parçası vardır, söyliyeyim ister misin?»

«Elbette», dedim.

Tadını çıkara çıkara, ağır ağır okudu parçayı. Sözlerini unuttum ya özü şöyle bir şeydi aşağı yukarı:

«Çok yanlış şeyler öğretmişler sana: herkes kendi kapısının önünü süpürünce, kent tertemiz olur, kaldırım taşlarına yağ döksen yalanır sanıyorsun. Pisliğe de tapanlar bulunduğunu bilmiyor musun? Sen

böyle sabah akşam kapının önünü süpürürken, başkaları hem kendi kapılarını, hem de başkalarının kapılarının önüne dağ gibi çöpler yığıyorlar. Kent pis pis kokuyor. Sen herkesin seni örnek almasını umarak eşiğini süpürüp kapını, pencereni kapatıyor, «kendi yaşantım» dediğin oyuna dalıyorsun. Kent gittikçe daha pis kokuyor. Çık artık ortaya!»

Şimdi nereye yazdığımı, neden yazdığımı bile anısamadığım, oldukça da cafcaflı bulduğum bu yazıyı belki bir, belki iki, belki de üç yıl sonra, ama tek sözcüğü bile değişmeden, olduğu gibi, ömrümde ilk olarak karşılaştığım bir adamdan dinleyince, neler duydum, anlarsın herhalde. Bütün korkularım uçup gitti, çekingenliği bıraktım, daha da coştum. Belki de yayın araçları böylesine geliştiği, etkinlik kazandığı için, en özgür, en soylu anlatım yolunun Vatandaş'ın tuttuğu yol olduğunu anlattım. İnsanlara olsa olsa bu yoldan varılabilirdi. Ne denilirse denilsin, bu yalan kargaşasında radyolardan, gazetelerden ulaşılamazdı insanlara, alanlarda söylev çekmekle de ulaşılamazdı. Gerekli olan sınırsızlıksa, alanlar sınırlardı insanı, kulakların zarını çökerten davulların, zurnaların eşliğinde, taze boğazlanmış dana ölülerinin başında söylev çekenler, olsa olsa özgürlüğü gülünç ederlerdi. biraz düşünecek olursa, komşum da anlayabilirdi bunu: davulla özgürlük hiç bir zaman bağdaşmamıştı, bağdaşamazdı. Gazeteler, dergiler de davullara davullarla gümbürdeyen alanlara benzerdi biraz: kendi ezgileriyle gelenleri kolay kolay yaklaştırmazlardı yanlarına. Kara kaplı kitaplarda uslu uslu durmalıydı onların

özgürlüğü, pusula sandıkta nasıl durursa, o da öylece durmalıydı orada. Onlara belbağlayanlar, onlarda boy gösterenler de, sandıklarında bütün anlamını yitirmiş birer pusula, hep böyle pinekleyeceklerdi, oldukları yerde kalacaklardı, ama, sandıklarına pahalı bir pusula koydular diye, budalaca, eninde sonunda kuzey kutbuna varacaklarını düşünecekler, böylece, oturdukları yerde, tek adım atmadan, kuzey kutbuna varacakları günü bekleyeceklerdi. Vatandaş'sa daha somut bir çabayı sürdürüyordu, çok ağır ilerlerse bile, bunlarla bir tutulamazdı.

Komşum elini kolumun üstüne koydu birdenbire:

«Hay Allah! olur şey değil: tıpkı Vatandaş gibi konuşuyorsunuz!» dedi.

Beynimden ense köküme, ense kökümden sırtıma, biber gibi bir şeyler aktı birden, başımı önüme eğdim. Her şeyi berbat ettiğimi düşündüm. Ama komşum oralı bile olmadı. Bir elini dizine, bir elini masaya bastırıp ayağa kalktı, kırk yıllık arkadaşmışız gibi dost dost gülümsedi:

«Her neyse, eyvallah», dedi, «hiç değilse bir konuda kesinlikle anlaşıyoruz: ikimiz de Vatandaş'ın değerine inanıyoruz».

Söylemeye bile gerek yok, bu söz yalnızca o akşam içime su serpmekle kalmadı, daha sonra da sık sık ışıdı belleğimde, kafamın dengesi, sanatımın geçerliği konusunda ne zaman içime bir kurt düştüyse, Hızır gibi yardımıma koştu, bir ışık gibi parladı düşüncemde. Ne var ki, benim gibi bir yazarın yaşamında, böyle mutlu rastlantılar enderdir. Öte yandan,

herkesin her yazdığımı beğenip alkışlamasını bekleyemem elbette. İstemem de doğrusu: adam gibi bir ozanın herkesçe beğenildiği nerde görülmüş? Ben bir kavga ozanıyım üstelik, okurumun üstüne üstüne gitmekten hoşlanırım.

Ama, hiç unutmam, güzel bir bahar günü, bir iş dönüşü, gene tatsız bir kuşku çöreklenmişti içime: kavganın kabak tadı vermeye başladığını, üstelik büyük bir olasılıkla boşa çıkacağını düşünüyordum. Bunun için, havanın da etkisiyle, şöyle bütün kavgalardan, bütün bunalımlardan uzak, şöyle şıkır şıkır mutluluk sesi veren bir şiir isteği doldu içime, sık sık uğradığım ayakyollarından birine koştum. Her şey hazırdı, dizeler bulunmaz taşlar gibi ışıldıyordu beynimde. Seziyordum, en güzel şiirlerimden birini yazmak üzereydim. Ama, kalemi cebimden çıkardığım sırada, birdenbire bütün esinim uçuverdi: yapıtımı kondurmak, istediğim yerin hemen üstünde, oldukça düzgün bir yazıyla yazılmış birkaç satır ilişmişti gözüme: «On beş gün sonra, Spor Sarayı'nda, bizim takım Japon güreş takımını sekiz-sıfır yenecek inşallah. Bunun böyle olmasını diliyorum ve bunun böyle olmasını dilemenin her Türk'ün görevi olduğunu söylüyorum». Hem çocuksu, hem yapmacık bir yazıydı bu gördüğün gibi, üzerinde durmaya değmezdi. Üstelik ben güreşi hiç sevmem. Gene de, o dakikada, uzaktan uzağa, alttan alta bir kavga havası taşıdığından mıdır, nedir, bu yazı deliye döndürdü beni. Sarıldım kaleme, güreşine de, güreşçisine de ver yansın ettim, sonra da, sonuç olarak, bunu kendim için bir

görev saymakla birlikte, bizim takımın Japon takımına yenilmesini dilediğimi yazdım, bastım altına imzayı: Vatandaş.

Dışarıya çıktığım zaman, öfkem kendiliğinden yatışıvermişti. Hattâ, bana öyle geliyordu ki, bu işte kızmam gereken biri varsa, o da kendimdim. Böyle saçma şeyler için zamanımı harcamaya, önüme çıkan her yazıya bir yanıt yetiştirmeye başlarsam, sonu mu gelirdi bu işin? Bu iş beni sanatımın, görevimin uzağına atmaz mıydı? Daha da önemlisi, bütün yorgunluklardan, bütün ezikliklerden sonra, şöyle biraz toparlanıp rahat bir soluk aldığım, şöyle biraz kendime gelip kendi kendime olduğum bu yeri de cehennemin bir parçası durumuna düşürmez miydi? Bir daha bu türlü gereksiz tartışmalara girişmemek konusunda söz verdim kendi kendime.

Ama, ertesi gün aynı saatte, gene aynı ayak yolundaydım. Hep bu ayakyolunu düşünmüştüm bütün gün: içimde öyle bir duygu vardı ki, kızdığım adam buraya gene gelecek, yazıma karşılık verecekti. Belki de gelmişti bile, vermişti bile. Neden, bilmiyordum ama gittikçe artan bir kesinlikle inanıyordum buna. Yanılıp yanılmadığımı bilmek için yanıp tutuşuyordum. Saat beş der demez dışarı fırladım, var hızımla koşarak bu ayakyoluna geldim. Yanılmamıştım, adam doğrudan doğruya bana sesleniyordu: «Sen Türk müsün, değil misin, onu söyle, ulan inek! Türksen, bu ne biçim türklük?»

Nasıl tepem attı, bilemezsin! Ne oluyordu böyle bu heriflere? Nereye gitsem, uyruğumdan kuşkulanı-

yorlardı adamın, kendi yurdunda kendi uyruğunu kanıtlamak zorunda bırakıyorlardı durmadan. Bir gün önce verdiğim kesin karar silinip gitti bilincimden, gene aldım kalemi elime: «Evet Türk'üm) hem de sapına kadar! Ama bügün, sana inat, Türk takımının Japon takımına yenilmesini istiyorum», diye başladım, arkasını da getirdim. Sonra uzadıkça uzadı bu öykü: üçüncü gün, yeni bir karşılık bulacağım konusunda en ufak bir kuşkum olmadan, işimden çıkar çıkmaz oraya gittim gene, gene kısa bir karşılık budum: «Salak) sen de! Türk müsün sen?»

Söylemeye gerek var mı? Gene kaleme sarıldım, sarsılmaz olduğuna inandığım bir mantıkla, küçücük çocukların bile anlayacakları ölçüde açık olduğuna inandığım bir dille, uzun bir denemeye giriştim. Kısaca şuydu söylemek istediğim: «Evet, Türk'üm, tıpkı senin gibi, tıpkı bütün öbür vatandaşlar gibi Tuttuğum takım da Türk takımı, güreşte, futbolda, basketbolda, yüzmede, hepsinde. Ama, herhangi bir nedenle diyelim ki, sırf sana zıt gitmek için, hattâ nedensiz olarak, değişiklik olsun diye, tuhaflık olsun diye, bu kez de bizim takımın yenilmesini istiyorum. İstemek hakkım değil mi? Var mı daha bir diyeceğin?» İstemekle hiç kimsenin işini bozmayacağıma göre, bu mantık karşısında akar sular dururmuş gibi geliyordu bana. Ama ertesi gün hangi karşılığı aldım, biliyor musun? Biraz daha kısalmış olarak eski karşılığı: «Salak, sen de!...»

Ertesi gün de, ondan sonraki günlerde de hep aynı karşılığı aldım: «Salak, sen de!... Salak, sen de!...»

Ben de tutumumu değiştirmedim, aynı şeyi yaptım her seferinde: deli gibi kaleme sarıldım, insanları daha derin, daha köklü coşkularla yüceltmek varken, böyle saçma tutkularla yollarından saptırılmalarının hiç de iyi bir şey olmadığını anlatmaya çalıştım ona, bağnazlığın hiç bir türlüsünün güzel olmadığını anlatmaya çalıştım, Japon takımının başarısını da bizim takıma karşı kötü duygular beslediğimden değil, sırf bu yüzden, kendisinde sezdiğim bağnazlığa karşı çıkmak ereğiyle istediğimi söyledim. Ama boşuna! bir türlü değiştirmedi tutumunu, aynı karşılığı verdi hep, aynı korkunç karşılığı: «Salak, sen de!...»

Ama en korkuncu neydi, biliyor musun? Herif her seferinde biraz daha büyük yazıyordu yanıtını! Evet, böyle: tek sözcüğünü, tek harfini, tek noktasını değiştirmiyordu ama durmadan büyütüyordu onların boyutlarını! Beni de bu büyüme öldürüyordu işte: yanıtın boyutları büyüdükçe, ben içten içe küçüldüğümü duyuyordum. Küçülmekle kalsam, gene iyi: adsız bir korku soluğumu kesiyordu bazı bazı: donuk ve ezici bakışlarından yalnız ayakyollarında kurtulduğum şu buz gibi soğuk gözler buralarda da bulmaya başlıyordu beni, hiç değilse sık sık düşünüdüşünüyordum bunu: «Alan daralıyor artık, iyiden iyiye kıstırmaya başladılar», diyorum kendi kendime.

O günlerde, ne yaparsam yapayım, nereye gidersem gideyim, gırtlağımın üzerinde bir çift eldi bu düşünce, kimi zaman sıkılıyor, kimi zaman biraz gevşer gibi oluyordu, ama hiç bir zaman bırakmıyordu beni, uykuda bile! İkide bir, yüreğim çarpa çarpa,

ter içinde uyanıyordum, kalkıp oturuyordum yatağımda. Bende kaldığı gecelerde, sevgilim de uyanıyordu gürültüme. Konuşmayı boşa giden bir emek gibi görür olmuştu artık, söylemiştim galiba, ama bu zor zamanlarda soru bile sorduğu oluyordu:

«Ne var? Ne oldu?»

«Söylesene e», diyordum: «ne dersin: salak mıyım ben?»

«Ne oldu?»

«Sen sözüme karşılık ver: salak mıyım? Açıkçası, deli miyim?»

«Değilsin! Neyin var senin?»

«Hiç bir şeyim yok», diyordum.

Sarılmasam, bütün ömrüm boyunca, sonu gelmez bir uçurumdan aşağı yuvarlanıp duracakmışım gibi, kollarımın bütün gücüyle sarılıyordum ona. Sarıldıkça kuşkularım dağılıyordu yavaş yavaş, daha rahat soluk alıyordum. En doğru kararı da işte o zaman, tam onun kollarında uykuya dalacağım sırada veriyordum: «Bir pislik var bu işin içinde, bir daha dünyada gitmem oraya!» diyordum içimden. Yazık ki, daha ertesi gün, işten çıkar çıkmaz, önüme, ardıma bakmadan, korkuyu, kuşkuyu unutarak, mayısın güzelliğini bile görmeden, ışığa atılan pervane gibi, dosdoğru oraya, o uğursuz ayakyoluna koşuyordum. Gene aynı yanıt çıkıyordu karşıma, üstelik daha da büyümüş oluyordu. Deli edecekti bu adam beni! Kimdi? Nereden çıkmıştı? Ne istiyordu? Alay mı ediyordu benimle? Yoksa hiç ummadığım bir sırada, kıskıvrak yakalatmak mı istiyordu beni? Ayakyolunda

çömelip yanıtımı hazırladığım sıralarda, hiç önemi yoktu bunun: unutuveriyordum korkuyu. Korkmak, çekinmek şöyle dursun, ben onu bulmayıkuruyordum böyle zamanlarda. Bulmak, bulur bulmaz Volkan Taş olmak ve kozumu paylaşmak istiyordum. «Şu herifi bir elime geçirsem!» diyordum kendi kendime. Ama nerden bulacaktım? Kimden kuşkulanacaktım? Yalnız, iki akşam üst üste, bizim Hamdi'yi kapı dışarı eden o ünlü yazarı oralarda dolaşır gördüm. O da beni gördü, görür görmez de başını çevirdi elbette. «Yoksa bu pezevenk mi?» dedim içimden, «şimdi de kancayı bana mı taktı?» Yapar mı yapardı vallahi: yıllar yılı «Dostluk, dostluk!» diye öttükten sonra, «en iyi dostum» diye nitelediği adamı doğuya sürdürtmüştü; yıllar yılı «Halk, halk!» diye davul çalıp durduktan sonra, işler biraz kızışınca, köşesine çekilerek ne idüğü belirsiz bir «bilinç» lakırdısıdır tutturmuştu: «Her şeyin başı bilinçtir, acıda bile. Bilgisiz bir insanın, bir bebeğin, bir hayvanın acısı gerçek acı sayılabilir mi?» demeye başlamıştı önüne gelene; «Yani siz güçsüz olan herkesi yadsıyorsunuz. acıyı yalnızca çekmekle kalanları horgörüyorsunuz, öyle mi?» diye sorulunca da: «Evet, tam üstüne bastın, bilinci her şeyin üstünde tutuyorum», diyebilmişti, sırf bu söze karşı çıktı diye Hamdi'yi işinden, kentinden etmişti; şimdi de, yıllar yılı evrensellik türküleri söyledikten sonra, bana ulusçuluk dersi vermeye kalkabilirdi. Bu küçümseyici, bu dediğim dedik tutum bayağı uyuyordu ona. Öylesine daha da sert yazmalıydım, Hamdi'nin öcünü almalıydım ondan. Daha

da olmazsa gitmeli, gerçek bir Volkan Taş gibi, korkusuz bir Vatandaş gibi yakasına yapışmalıydım. Ama, çıkıp biraz yürüdükten sonra: «Gerçekten o mu ki?» diyordum kendi kendime, «bilmiyorum ki». Her şey havada kalıyordu bir kez daha...

Ne olursa olsun, bu sürekli kuşku, bu korkunç bunalım içinde bile, beni çeken, beni büyülcyen bir şey vardı bu adamda: o yazar bozuntusu bile olsa, böyle her gün, bıkıp usanmak bilmeden, bu ayakyoluna geldiğine, bir gün olsun benim umutsuz saldırılarıma kendince karşılık vermekten vazgeçmediğine göre, benim gibi o da çok bağlıydı görüşlerine, benim gibi o da kavga adamıydı kuşkusuz, en güzeli o da tıpkı benim gibi ayakyolu yazınının gücüne inanıyordu. Bu da ortak bir noktaydı basbayağı, aramızda bir yakınlık, karanlıkta bir ışıktı. Bunun için olsa gerek, en yoğun, en çarpıntılı bunalımlarda bile, inceden inceye bir umut kıpırdıyordu içimde, «Bir daha dünyada gitmem oraya!» diye düşündüğüm dakikada bile, ona doğru, oraya doğru itiyordu beni. Her gün biraz daha uzun yazıyordum. Bir daha yaşamak istemem o günleri. Gece gündüz, sıkıntıdan, yorgunluktan, kızgınlıktan tere batıyordu her yanım. Üstelik çoğu kez dışarda insanlar birikiyor, durmadan kapıyı tıkırdatarak kafamı karıştırıyorlardı. «Ne oldu bu adama böyle? Kubura mı düştü? Yoksa yıllığına mı oturdu?» gibi sözler ediyorlardı durmadan. Söylemiştim sana galiba, içerde fazla kalmama sinirlenen bir herifi bir güzel terslemişti adamın biri: o gün, bugün, daha bir güven geliyordu içerde bana, kapıda sabırsız-

lananlara aldırmıyordum. Ama gene de rahatsız ediyorlardı işte. En sonunda, çıktığım zaman da şaşkın şaşkın yüzüme bakıyorlardı. Bir ayakyolundan çıkmak olağanüstü bir şeydi sanki! Neresinden bakarsan bak, deli olmak işten bile değildi...

Ama oydu, o herifti deli olan, anlıyor musun? Her gün biraz daha büyük, her gün biraz daha azgın harflerle, değişmez bir biçimde, «Salak, sen de!...» sözcüklerini yineleyen herifti. Anladım da en sonunda rahat bir soluk aldım: oydu deli, ben değil! Evet, en sonunda gösterdi bunu: en sonunda, yanıtımın üzerine kocaman bir çapraz çekti. Salaklığın topu topu sekiz kişiyi, hem bir ulus, hem sekiz kişi, hem kendisi, hem sekizini birden, hem de ayrı ayrı her birini kendisi gibi görmek olduğunu anlattım ona, o da tuttu, kocaman bir çapraz çekti üzerine. Hem de neyle, biliyor musun? Kendi pisliğiyle! En sonunda kafasına dank etti: bana karşı çıkılamıyacağını, benim mantığım, benim kanıtlarım, benim sanatım karşısında dikiş tutturulamıyacağını anladı, başka türlü susturmak istedi beni, düşüncesini pisliğine batırdı, pisliğiyle susturmak istedi. Kafadan çatlaklığını da burada, bu pislikte belli etti işte: beni susturduğunu sanıyordu, oysa susan kendisiydi. Ben de onu doğru dürüst bir adam sanmıştım, kendisinden daha üstün bir adam, Hamlet'in dediği gibi...

Şurasını da söylemek gerekir ki, uzun tartışmamız boyunca, okurlar ondan yana çıkmışlardı daha çok, onu desteklediklerine tanıklık eden yazılar yazmışlar, bana bol bol sövmüşlerdi. Ama bundan ne

çıkar! Bir Yahya Kemal bir *Sessiz Gemi* yazmayagörsün, kenterler bayılırlar artık, yemez, içmez, bir solukta ezberleyiverirler, nişanlarda, sünnet düğünlerinde, doğum günlerinde, kır gezilerinde, her fırsatta, okur babam okurlar, sonsuza dek yinelerler nerdeyse. Neden peki? Bu dizeler çok güzel de ondan mı? O güne dek bilinmeyen, derin gerçekleri dile getiriyorlar da ondan mı? Ne gezer! Durmamacasına yinelenen bu dizeler de gerçekte birer yineleme oldukları için, kenterler bunlarda en kolay, en yüzeysel yanlarıyla kendi sözlerini, kendi düşünce gölgelerini bulduklarını için. Evet, böyle: bu türlü yapıtlar en yaygın en beylik, en bayağı gerçekleri, ustan ve yürekten bir şey katmadan, aşınmış kalıplar içinde insanların önüne sürerler. Ödülleri de kendilerine benzer: tembel tembel yinelenmek. Bense, övünmek gibi olmasın, somutu ve teki söylemek isterim, yinelemek ve yinelenmek için değil, yinelemelere son vermek için yazarım her zaman, yapıtlarımda insanlar kendilerini bulsunlar diye değil, kendilerine gelsinler diye yazarım, anlıyor musun? Yapıtlarım kolaylıkla benimsenmiyorsa, bundandır. Gerçek yapıtın değişmez yazgısıdır bu: kolay kolay benimsenmez, çünkü kendisi de sevmez benimsemeyi, kendi başına bir evren, somut ve tekil bir varlık, somut ve tekil bir mantık olarak çıkar ortaya, tekliği ve somutluğuyla yinelemeye son verir; yani sanat susturmaktır bir bakıma. Ama, söylemek bile fazla, silmek susturmak değildir. Bazı bazı susturmakmış gibi görünse bile, köksüz bir izlenimdir bu: sildiğinin susmuşluğunu değil, silenin

korkusunu, yenilgisini gösterir. Bu çapraz da aynı şeyi yapıyordu işte: nicedir uykularımı kaçıran bu bilinmedik adamın, belki de şu kof yazarın korkaklığını gösteriyordu bana, tabanları yağlayıp kaçtığını gösteriyordu.

Bir şey daha gösteriyordu: sanatımın gücünü. Bu korkunç kargaşa çağında bile, haksızlıkları durduran, yinelemeleri susturan bir güce erişiyordu sanatım. Hiç değilse o sırada böyle düşünüyordum. Büyük başarımı her ansıyışımda koltuklarım kabarıyor, kendime güvenim en son noktasına varıyordu. İşte bu güven içinde, son derece tehlikeli bir adım attım: sanatımı bir kez de çok iyi bildiğim insanlar üzerinde, çalıştığım yerde denemek istedim.

Çalıştığım yerde, en az ayda dört, beş kez, bir zamanlar eski nişanlımın oturduğu, küçük masanın önünde, bir sürü insan kuyruk olup bekler saatlerce. Kapılar açılır açılmaz damlar, sımsıkı sarılırlar yerlerine, bir gövde boyu gerilememek için birkaç adam öldürebilirler. Güvene geldikten sonra da ikide bir ayak değiştirmeye, oflayıp puflamaya, seslerini fazla yükseltmemeye özen göstererek homurdanmaya başlarlar. Neden sonra sıraları gelir, gözleri parlar, bedenleri birdenbire genişler sanki. Ellerindeki kâğıt tomarını küçük masada oturan arkadaşa uzatır, arkasından şöyle derin derin bir soluk alırlar. Ne var ki, hiç bir zaman fazla sürmez bu rahatlıkları: arkadaş ne yapıp yapar, tamamlanması, düzeltilmesi, yeniden düzenlenmesi gereken bir şeyler bulup çıkarır kaşla göz arasında, kâğıtlarını ellerine vererek kapıyı gös-

terir onlara. Çok önceden, hem de çok sıkı bir biçimde kulağı çekilmiştir: adamlar ne kadar direnirlerse direnşinler, sonuç değişmiyeccektir: birkaç gün sonra gene gelmek, gene kuyruğa girip saatlerce beklemek, en sonunda sıraları gelince de ya gene bir eksikleri, bir yanlışları bulunduğunu, ya da sürenin dolduğunu öğrenmek üzere oflaya puflaya çıkıp giderler.

Ama işin bir yüzü bu. Kimileri de vardır ki, bizim masaların hiç birinde oyalanmadan, yandaki güzel döşenmiş, aydınlık bölüme geçer, birkaç kişiyi göz ucuyla selâmladıktan sonra, dosdoğru müdürün odasına girerler. Aradan bir dakika geçmeden, pek öyle her yerde rastlanmayan, tatlı bir zil sesi duyulur incecikten. Rüştü efendi fırlayıp kalkar oturduğu yerden, sanki toz toprak içindeymiş gibi üstünü başını silkeler, sonra, askerlikten kalma, düzgün ve kararlı adımlarla müdürün odasına yönelir. Gözlerimiz uzun boylu arkadaşa çevrilir kendiliğinden. Uzun boylu arkadaş, anlatılmaz bir biçimde yüzünü buruşturur, «Acı, çok acı!» diye fısıldar, «boşuna söylememişler: bir acı kahvenin kırk metre kazığı vardır». Ama acı da, kazık da çok su götürür: az önce önümüzden geçen adam, kimselerin kolay kolay giremedikleri bu odada, nedense gelmiş geçmiş bütün müdürlerin «acı» diye niteledikleri bir kahve içtikten sonra, başına eşsiz bir mutluluk iksiri dikmişçesine, ışıl ışıl bir yüzle dışarıya çıkar, bütün istekleri yerine getirilip işleri görülünce yapılmış, bizim odanın girişinde, saatlerce kuyrukta bekleyenler çoktan atlatılmıştır. Böyle uflaya puflaya gidenlerle güler yüzle çıkanlar arasın-

daki bu karşıtlık hiç de iç açıcı bir şey değildir elbette, ama, uzun boylu arkadaşın da yardımıyla, hep güldürür bizim arkadaşları. Müdürün odasına girme olanağı büyük bir özenle rakama vurulur, bir acı kahvenin kaça patladığı hesaplanır.

Şimdi daha çok varsayımlara dayanıyor bu hesaplar, fiyatlar durmadan değiştiği, fiyatlar değiştikçe işler kızıştığı için de varsayımlar o kadar sağlam olmuyor. Oysa, ben sanat gücümü bir de burada denemeye kalkmadan önce, çok daha sağlamdı eldeki veriler: sonuçlar aydınlık bölmede çalışan dört memurun eline geçen yüzdelerden çıkarılırdı. Nasıl mı? nasıl olacak? Yüzdeleri alanların kendileri söylerlerdi bize her şeyi: aylıklarının beş, altı katını bulan, kaçamak bir gelirleri bulunmasında hiç bir aykırılık, hiç bir haksızlık, hiç bir alçaklık görmez olmuşlardı çoktandır, belki de, tam çağlarının insanları olarak, denizde balıklar gibi, hiç bir zaman sezememişlerdi aykırılığı; tam tersine, gurur duyarlardı bundan, bir yandan da şakasını yaparlardı. İşin daha da tuhafı, benim gibiler, yani bu yüzdelerden hiç mi hiç yararlanmayanlar bile nicedir doğal bulmaya başlamışlardı bu işi: ne kızıyor, ne de pay istemeyi düşünüyorlardı. Kendilerine düşen bütün pay, hesap yapıp eğlenmekti anlaşılan. Bu paylarından da hakkıyla yararlanıyorlardı doğrusu. Sonra uzun boylu arkadaş gelip tepeme dikiliyor, «Bırakınız, yapsınlar, bırakınız, geçsinler», diyordu, dalga geçiyordu benimle. İçimden inceden inceye bir Volkan Taş akımı geçiyordu o zaman, sonra hemen vuruyordu kuyruğu, karanlık deniz-

lerde silinip gidiyordu, Şaban Baş oluyordum yeniden, başımı önüme eğiyordum.

Özellikle yüzüğümü parmağımdan çıkardığım günden beri, ne şakalarına katıldığım vardı, ne başka bir işlerine. Kimi zaman giriş kapısı, kimi zaman müdür kapısı yönünden gelecek kâğıtları beklerdim oturduğum yerde. Ne var ki, müdürümüzün bir acı kahvesini içebilme mutluluğuna erenlerle bu mutluluğu kaçıranlar arasındaki ölçülmez ayrılığın, bunun sonucu olarak da bizim yüzde hesaplarının düzenli bir biçimde sürdürülebilmesi için, bu kâğıtlar oldukça seyrek gelirdi elime, ben de rahat rahat kitaplarımı okurdum. Çevremde olup bitenler fazla ilgilendirmezdi beni. Nasıl olsa, üç aşağı beş yukarı hep aynı dümendi döndürülen. Öte yandan, arkadaşlar da çoktandır bırakmışlardı yakamı: en eski Şaban Baş'tım onlar için: artık ne ben eski nişanlımı çağırıştırıyordum, ne eski nişanlım beni; arada bir, bizim bölüme geldikçe, masamın önünden geçerken, tıpkı eski günlerdeki gibi, parmaklarının ucuyla başıma dokunup gülümsemesi bile hiç bir şey ansıtmıyordu sanki. Ne olursa olsun, fazla ilgilenmiyorlardı benimle. Yalnız, arada bir, özellikle bu tükenmez yüzde şakaları hızını yitirmeye başlayınca, uzun boylu arkadaş gene gelip tepeme dikiliyor, elimdeki kitabı kaparak önce açık duran sayfasına, sonra son sayfasına bakıyor, gözlerini tavana dikip ayaküstü bir hesap yapıyor, sonra bir eliyle kitabı havada sallarken, bir eliyle de beni gösteriyordu ötekilere:

«Hey, çocuklar, baksanıza buraya», diyordu:

«eşkiyanın bu gece ne yapacağı belli olmaz derim de inanmazsınız: işte bakın, müdürü bile geçmiş bizimki: beş yüz sayfalık kitabın tam yüzde seksen beşini kafaya indirivermiş».

Arkadaşlar da her yinelenişinde kahkahalarla gülüyordu bu sözlere. Alçak herif öyle güzel söylüyordu ki, bazı bazı benim bile güldüğüm olurdu. Kimi zaman da bayağı bozulurdum nedense: ense kökümden bütün bedenime bir sıcaklık yayılırdı birdenbire, beynimle parmaklarım arasındaki sinirler bir zorlu yumruk yaratma çabasıyla gerilip gerilip gevşerdi, bütün benliğimle Volkan Taş'ı özlerdim. O da hemen gelirdi doğrusu: derin ve karanlık bir denizden ellerini uzatır, Şaban Baş'a tutunarak varlığımın kıyısına çıkmaya çabalardı bir süre, yazık ki, Şaban Baş'ın Şaban Baş'lığı yüzünden, çabaları bir kez daha boşa giderdi, bir kez daha, unutsuzca sulara bırakırdı kendini. Ama bu şakacı arkadaş aynı şeyleri Türkiye-Japon güreş karşılaşmasıyla ilgili tartışmada sağladığım kesin başarıdan sonra da yapmaya kalkışınca, beklenmedik bir şey oldu: Volkan Taş yerine Vatandaş belirdi. Şaban Baş kulunuzun ardında: «Sen her şeyi bana bırak», dedi, «ben onlara gösteririm! Onlar sözü yalnız oyun, yalnız şaka sanıyorlar, ama şaka yapmasını bile bilmiyorlar, ağızlarına yüzlerine bulaştırıyorlar durmadan, ben bir şaka yapayım da görsünler!»

Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır, Vatandaş'ın da: bundan böyle bir süre de bizim iş yerinin ayak-yolunda sürdürecektim eylemimi.

Hiç de öyle parlak, hiç de öyle ilgi çekici bir yer değildi bizim ayakyolu. Epeyce gireni çıkanı bulunmakla birlikte, ne doğru dürüst bir yazıya, ne doğru dürüst bir resme rastlanırdı burada. Topu topu, kapı ile kapının karşısına düşen duvarda, silikleştikçe yenilenmekle birlikte, hiç kimsenin okumadığını sandığım birkaç sözcük vardı: «Arkana baksana a! —Ne bakıyorsun?» Hepsi buydu işte. Ne var ki, bizim arkadaşın diliyle yaptığı işi daha soylu, daha etkin bir biçimde kalemimle yapmak üzere, içeriye girip de kapıyı sürgülediğim zaman, kapının ve duvarların böyle bomboş olmasına sevindim: başka yerlerde kolay kolay bulunmayan bir çalışma alanı vardı önümde. Ben de bu güzel alanın hakkını verdim, şöyle Yahya Kemal işi, üstelik uzun mu uzun bir şiir oturttum, ölçüsüyle, uyağıyla, şakasıyla, kamışıyla, tam sayısı ve kesiriyle, bir ortaya döktüm her şeyi, müdür odasında içilen acı kahvelerin her gün artan değerinden, bizim kapıdan geri dönenlerin aşağı doğru uzayan yüzlerinden sözettim. Sonra çıktım, hiç renk vermeden, ama bütün arkadaşları geride bırakmış olmanın anlatılmaz rahatlığı içinde yerime oturdum, kitabımı önüme açtım: yüzde seksen beşi de geçmiştim. Ama ne kadar uğraşsam, boşunaydı, okuyamıyordum bir türlü. Önce kim gidecekti ayakyoluna, döndüğünde yüzü nasıl olacaktı, gözleri nasıl bakacaktı, kimi arayacaktı, ne diyecekti, bundan başka bir şey düşünemiyordum.

En sonunda gerçekleşti beklediğim, umduğumdan da güzel gerçekleşti: bizim uzun boylu arkadaş

gitti ayakyoluna. Döndüğünde nasıldı, ne yapıyordu, biliyor musun? Bütün yüzü tere batmıştı, kıpkırmızı kesilmişti gülmekten, hâlâ da kasıklarını tuta tuta gülüyor, durmaya çalışıyor, duramıyordu. En azından çeyrek saat güldü böyle. Neden sonra, kahkahasını yenince, az önceki görünüşüyle hiç bir ilişkisi bulunmayan bir ağırbaşlılık havası verdi yüzüne, ağır ağır ilerledi yerinden, odanın tam ortasına gelip durdu, çok gizli ve çok önemli bir şey söylercesine:

«Arkadaşlar, aramızda bir ozan var!» dedi.

Alıştığımız bir şeydi: o ne yapsa, ne söylese gülerdi arkadaşlar, bu sözüne de güldüler. Ama o duruşunu bile değiştirmedi.

«Arkadaşlar, yanlış anlamayın, şaka etmiyorum», dedi: «gerçekten büyük bir ozan var aramızda! Allah, Allah! Yoksa bana inanmıyor musunuz? Öyleyse buyurun, hep birlikte helâya gidelim!»

Bir kahkaha daha koptu odada!

Budala -herifler! Ya böyle kahkahalarla gülüyor, ya da alık alık, şakacı arkadaşı süzüyorlardı: dalga mı geçiyordu kendileriyle, yoksa doğruyu mu söylüyordu, karar veremiyorlardı bir türlü, gülünç olmaktan korkuyor, öylece dikilip duruyorlardı.

«Arkadaşlar, ne duruyorsunuz?» dedi gene bizimki. «Gelin hadi! Kalıbımı basarım ki, hiç biriniz ömrünüzde böyle şiir görmediniz!»

Birkaç kişi, kararsız adımlarla, kapıya doğru yürüdü, ama, bizim şakacı arkadaş, onların önüne geçip ayakyoluna giderken, bir şey unutmuşcasına

geri döndü birdenbire, geldi, tıpkı öbür şaka dakikalarındaki gibi, masamın başına dikildi:

«Kalk bakalım, enişte», dedi gülerek. «Sen de geleceksin bizimle! Sabahtan akşama kadar kitap okur durursun şurada: hiç kuşkusuz, şiirden anlarsın. Uzmanlığını yalnız kendine saklama, biraz da biz yararlanalım!»

Önce kalkmak istemedim. Şiirden hoşlanmadığımı, çok okumakla birlikte, ayakyollarına yazılmış yazılara meraklı olmadığımı söyledim. Ama arkadaş kulak bile asmadı sözlerime, zorla kolumdan çekerek kaldırdı beni.

«Gel hele, gel: önce bir gör de ondan sonra konuş», dedi.

Başka yolu yoktu bunun: fazla dayatmanın tehlikeli olabileceğini düşündüm, isteksiz adımlarla arkasından yürüdüm. Yürüdüğüm de iyi oldu: yapıtımın okurlar üzerindeki etkisini en iyi orada, o zaman gördüm. Öyle ya, iş arkadaşlarımı her bakımdan birer adsız okur sayabilirdim: beni tanıyorlardı ama hiç biri bu şiiri benim yazdığımı bilmiyor, usundan bile geçirmiyordu. Sizler de okurlarınız arasında böyle gezersiniz çoğu kez. Ama, ne yalan söylemeli, bir mucize olmuş gibi, bizim uzun arkadaşın sonu gelmez yinelemelerinin birdenbire sona erdiği bu mutlu dakikalarda, kendimi bu adamlardan ayıracak durumda değildim, değişivermiştim birden, o sessiz, o asık suratlı, o mutsuz adamla bir ilişkim kalmamıştı, kapıp koyvermiştim kendimi, arkadaşlarla birlikte, arkadaşlar gibi, kahkahalarla gülüyordum. Tanın-

masını önlemek ereğiyle yazımı çok değiştirmiştim de ondan mıydı, neydi, az önce kendi elimle yazdığım dizeler değildi sanki okuduğum, sanki ömrümde birinci kere gördüğüm bir yapıttı, öylesine uzaktı benden. Bunun sonucu olarak, nicedir hiç atmadığım, zorlu kahkahalar arasında, yapıtımı üç, dört kez yeni baştan okuduktan sonra:

«Gerçekten de ben ömrümde böyle güzel şiir görmedim», dedim.

İçgüdüyle başvurduğum bir kurnazlıktan mı doğmuştu bu sözlerim, yoksa o dakikadaki gerçek duygularımı mı belirtiyordu? Belki biri, belki öteki, belki ikisi birden. Ne olursa olsun, az sonra odamıza dönüp de yerlerimize oturduğumuz zaman, aydınlık bölüme en yakın masada oturan, ufak tefek, şişman arkadaşımız: «Peki, kim yazdı bunları? Bu şiirin ozanı kim?» diye sorunca, onlarla birlikte coşup böyle bir söz söylemiş olmak yüreğime su serpti. Herkes tek tek süzmeye başladı çevresindekileri, ama benim üzerimde bir an bile duran olmadı. Yalnız uzun boylu arkadaş bir tuhaf baktı gözlerime, ama o da hızla başını çevirdi. İyice rahatladım: oturduğum masaya fazla bir bağlılığım yoktu öyle, ama, dört beş iş değiştirmiş bir küçük memur olarak, bu masadan daha iyisini bulamıyacağımı çok iyi biliyordum. Öyleyse çok dikkat ekmeliydim davranışlarıma: herkesi hayran bırakan bu eşsiz dizelerin benim kalemimden döküldüğü anlaşılırsa, masamdan olabilirdim.

Müdürün abdest bozmayı yarıda bırakarak fişek gibi dışarı fırladığını gördükten sonra, daha iyi an-

ladım bunu: hepimizi kahkahadan kırıp geçiren yapıt, onu küplere bindirmişti. Görülecek şeydi! Pırıl pırıl kır saçları, her çizgisi düzgün yüzü, sporcu yapısıyla, kusursuz olduğu söylenen giyimi, silinmez gülümsemesi, görgülü davranışlarıyla, bütün arkadaşları, bütün konukları büyüleyen bir adamdı bizim müdür, şimdi ise, ilk olarak, ünüyle hiç bağdaşmayan bir durumda çıkıyordu karşımıza: pantalonunun düğmelerini bile iliklemeden ayakyolundan dışarıya fırlamıştı, bir yandan bu düğmeleri iliklemeye çalışıyor, bir yandan da, gırtlağının bütün gücüyle bağırarak, hademeyi paylıyordu. Hademe, süpürgesini, farasını, talaşını, türlü bezlerini kapıp ayakyoluna koşmuştu, ama öylece dikilip duruyordu olduğu yerde, bizleri öylesine güldüren, müdürü böylesine köpürten bu dizeleri birde kendisi sökmeye çalışıyordu. Belliydi, bir türlü yenemiyordu bu istediğini.

«Ne dikiliyorsun öyle kazık gibi? Hadi, durma, sil şunları!» diye bağırdı müdür bir kez daha. Gene hiç bir tepki gelmeyince, alttan almayı denedi, biraz yumuşattı sesini: «Rüştü, oğlum, sana söylüyorum!» diye ekledi. «Rüştü, oğlum! Duymuyor musun? Çabuk sil şu pislikleri! Oğlum, bırak şimdi okumayı, sonra okursun!»

Görüyorsun, iyiden iyiye tepesi atmıştı adamın, basbayağı saçmalıyordu: ezilmişti diri, somut sözlerimin altında. Ne kadar bağırırsa bağırsın, bir sessizlik duvarının ötesinde çırpınıyordu sanki. En sonunda dediği yapıldı da biraz rahatladı zavallı. Ama bu kez de şakacı arkadaşımızın keyfi kaçtı:

«Çok yazık, geç kaldık», diye söylendi. «Bir kâğıda yazmalıydık şu şiiri, nasıl akıl edemedik! Silinecek şiir değildi».

Haklı olmasına haklıydı ya üzülmesi de boşunaydı: ertesi gün, en son hesaplara göre, yeni sözcüklerle, ama aynı güzellikte, aynı etkinlikte bir şiir daha döktürdüm. Müdür gene küplere bindi, arkadaşlar gene kasıklarını tuta tuta güldüler. Üstelik de ellerini çabuk tuttular bu kez: bir Yahya Kemal yinelemesi gibi kâğıtlara geçirdiler şiirimi, paydos saatine kadar, okudular, okudular, güldüler oturdukları yerde, sonra da ceplerine koyup evlerine, dostlarına götürdüler. Ama işler iyiden iyiye sarpa sarıyordu artık: içimizden biri ayağa kalkacak oldu mu bütün gözler ona çevriliyordu: ozanın, hiç değilse aracısının kim olduğunu öğrenmek istiyordu herkes. Öte yandan, müdürün şakacı ozanı yakalar yakalamaz kapı dışarı edeceği düşüncesinde hepimiz birleşiyorduk: bu işi burada bırakmam gerekirdi. Az önce de söyledim, çok değişik bir yazı kullanıyordum, bununla da yetinmiyor, dizelerimi hiç kimseye göstermediğim, renkli kalemlerle yazıyordum. Üstelik, kimsenin kuşkusunu çekmemek için, yapıtlarımın her seferinde biraz daha kısa, biraz daha eksik olması pahasına, her gün biraz daha az kalıyordum içerde. Gene de, sıkı bir izleme sonunda, kolaylıkla yakalanabilirdim. Ne var ki, etkimin yadsınmaz kanıtını görmüştüm bir kez, yapıtım yeni bir savaş sürdürüyordu, karşısına aldıklarını toprak gibi ufalıyor, geri kalanları da ardından

sürüklüyordu: yazmamak olmazdı artık, bir kez daha, yazmadan duramıyordum.

Gene bu nedenle, bizim müdür tükürürcesine «suçlu» diye adlandırdığı kimseyi ele geçirmekten umudunu kesip de o güzelim ayakyolunun kapısını, duvarlarını katran gibi bir nesneyle boyatınca, ömrümde ilk ve son olarak, bir yöntem değişikliğine boyun eğdim: şiirimi akşam, evde, büyük bir kâğıda yazarak ertesi gün, uygun bulduğum bir saatte, ayakyolunun kara kapısına iliştirmeye başladım. Arkadaşlar kâğıdı alıp odaya getirebildikleri, sonra, yapıtımın gerçek işlevini tam olarak kavramışcasına, genç eski yerine bırakabildikleri için, hem daha etkin, hem daha eğlenceli oluyordu böylesi, yakalanmam da bayağı zorlaşıyordu. Gene de, bir ara yakayı elc vermeme ramak kaldı.

Kötü bir rastlantı sonucu, yapıtımı ayakyolunun kapısına iliştirip çıkmamla müdürün içeriye dalması bir oldu. Çabucak yerime gittim. Ama iskemleme oturmamın üzerinden bir saniye bile geçmeden, müdür bizim bölüme girdi, hışımla tepeme dikildi. Yapıtımı bayrak gibi sallıyordu elinde. Sonra hırsla parçaladı, buruşturup suratıma fırlattı:

«Yakaladım!» diye gümbürdedi. «Sen yazıyorsun bunları!»

Niçin saklamalı, tam bir Şaban Baş'tım o sırada: boşalmış bir çuvala dönmüştüm. Oturduğum yerden, boş gözlerle yüzüne bakmakla yetindim. Sözlerini yalanlamak aklımın ucundan bile geçmedi. Olan olmuştu bir kez, her şey bitmişti, yazgıya boyun

eğecektim. Bereket versin, bizim şakacı arkadaş Hızır gibi yetişti hemen, benim yapamıyacağımı o yaptı:

«Ondan önce, siz içerde kahvenizi içerken, ben girmiştim ayakyoluna: sizin bu yırttığınız kâğıt gene oradaydı, efendim», dedi.

Sesi, bakışları, duruşu öylesine doğaldı ki, ben bile inanacaktım nerdeyse. Müdüre baktım: o her zaman her yaptığını tam yapan, her söylediğini tam söyleyen adam, bir anda küçülmüş, çökmüş gibiydi. Beni bırakarak arkadaşa döndü, biraz öncekiyle karşılaştırılamıyacak derecede yumuşak ve alçak bir sesle, kendi kendisiyle konuşur gibi:

«Peki, kim yazıyor bunları?» diye sordu.

Evet, bu kez çok alçak, çok titrek, çok güvensiz çıkmıştı sesi. Arkadaşın sesindeki güven daha da belli etti bunu. Bu güven dolu sesle verdiği karşılığa gelince, en güzel şiirlerden de güzeldi:

«Ya siz, ya şeytan, efendim! Sizden ve şeytandan başka hiç kimse bu kadar iyi bilemez bu hesapları».

Görülecek şeydi doğrusu: bir şeyler söyleyecek gibi oldu ya tek sözcük çıkmadı müdürümüzün ağzından, öfkeyle çarkederek odasına gitti, kapısının şaklayışını duyduk. «Çuval gibi yığılmıştır şimdi döner koltuğa», dedi biri; bir başkası: «Şimdi bir de kendi kendinden kuşkulanmaya başlayacak zavallı! Bu gidişle keçileri kaçıracak!» diye ekledi.

Öyle görünüyordu gerçekten: sabahtan akşama kadar, barsakları bozulmuşcasına, ikide bir ayakyoluna koşmasında, nicedir gülmeyi unutmuş görünmesinden, hiç bir işe el sürmemesinden belliydi, er geç

kaçıracaktı keçileri. Ne vaıdı böyle çılgına dönecek? Alt tarafı, hep bildiği, hep yaptığı, üstelik yaptığını söylemekten de çekinmediği şeylerdi yazdıklarım. Ama kızıyordu işte, Tanrının günü, peynir ekmek yercesine, kolaylıkla, rahatlıkla, güle oynaya yaptığı bir işi ayakyolunda dizlere dökülmüş görmek deliye dönderüyordu onu. O böyle dergesiz davrandıkça, çevresindekiler de saygıyı unutuyor, olur olmaz durumlarda, suratına karşı gülüyorlardı. Kimi zaman, en yakın adamları bile yapıyordu bunu. Kime güveneceğini, nerede neye dayanacağını bilemiyordu buyüzden, uçsuz bucaksız bir bataklıkta bocalar gibiydi: eninde sonunda kaçıracaktı keçileri.

Bereket versin, bu olaydan birkaç gün sonra, bölümdeki bütün arkadaşların sessiz iş birliği sonunda, «suçlu»yu yakalama çabaları bir kez daha boşa çıkınca, yenilgiyi deliliğe yeğ tuttu. Ben böyle düşündüm daha doğrusu.

Evet, dostum, bir akşam üstü, günün yüzde hesaplarını bir kez de ayakyolunda inceledikten sonra kararlı adımlarla odasına gitti. Çok geçmeden bizleri de çağırdı. Ama sanki içeriye doluşumuzu görmedi bile. Koltuğuna oturmuş, bir şeyler yazıyordu. Ağır ağır yazıp bitirdi, altına imzasını attı. Sonra kalemi, kâğıdı bırakıp kalktı, masanın önüne geldi. Burada öylece durdu, yitirilmiş bir şeyleri arar gibi, uzun uzun, gözlerini gözlerimizde dolaştırdı. Onunla göz göze gelince, güçlü bir akıma kapılmış gibi, tepeden tırnağa titrediğimi duydum. Benim için doğaldı bu: değil koskoca bir müdür, hiç kimseyle göz göze

gelmeyi sevmezdim öteden beri. Ama, bana öyle geliyordu ki, bu titreme yalnız benim bedenimde değil, bütün bedenler de dolaşıyordu. İşin tuhaf yanı, az sonra çevreme şöyle bir bakınca, bir şaşkınlık, bir yarı bilinç içinde, müdürümüzün hep o eski, o güçlü adam olarak kaldığını, son günlerde bizi kahkahalarla güldüren, şaşkın, dengesiz davranışlarının kendisine oynadığımız oyunları bütün ayrıntılarıyla ortaya çıkarmak için kurulmuş birer tuzak olduğunu sezinler gibi oldum. Bizim donmuş sessizliğimiz de, kendisinin yeniden bulunmuş, silinmez gülümsemesi de bu kuşkuyu fazlasiyle destekliyordu doğrusu. «Her şeyi biliyor», dedim içimden, bir kez daha, tepeden tırnağa titredim.

İşte tam bu sırada, iki kere üst üste kesik kesik öksürdü müdürümüz, bir adım öne geldi, konuşmaya başladı, yumuşacık bir sesle, ağır ağır:

«Arkadaşlar, bugün aranızdan ayrılıyorum», dedi. «Nedenini uzun boylu açıklayacak değilim, nasıl olsa, benim kadar sizler de biliyorsunuz: sizler kovuyorsunuz beni! Ne yapalım, her yerde olur böyle şeyler; hamama giren terler. Ben de dayatmadan gidiyorum işte. Ama, giderayak, şu kadarını söyleyeyim ki, yaptığınız hesaplarda küçük bir yanlışlık vardı: benim payımı yüzde yetmiş beş gösteriyordunuz, oysa topu topu yüzde yedi buçuktu. Üst yanı yukarıya gidiyordu. Nasıl düşünemediniz bunu, anlayamadım doğrusu! Üst yanı yukarıya gitmese, bu işler böyle açık, böyle rahat yürütebilir miydik sanıyorsunuz? Sağlanan kazançtan hepinizin değil, ancak bazılarını-

zın yararlandırılması da, bilmenizi isterim ki, bana bağlı bir şey değildi: benim buraya atanmamdan çok daha önce, yukarıda kararlaştırılmıştı her şey. Hiç kuşkunuz olmasın, gitmem de durumu değiştirmeyecek, her şey her zamanki gibi sürüp gidecek. Ama benim gibi güler yüzlü, benim gibi hiç kimseyi kolay kolay incitmeyen bir müdür gelir mi, gelmez mi yerime, orasını bilmem işte. Bunun için, giderayak, bir ağabey öğüdü vereyim size: bundan böyle, şakalarınızda biraz daha ölçülü olursanız, iyi edersiniz: bakarsınız, hiç ummadığınız yollar bulurlar, çabucak bozuverirler birliğinizi. Her neyse, yeter bu kadarı. Hepinize sevgilerimi sunarım, arkadaşlar, yazana da, okuyup gülene de başarılar dilerim. Buyurun...»

Eliyle kapıyı gösterdi bize, dışarıya çıkmamızı beklemeden, dönüp yürüdü, gere gidip masasına oturdu, kâğıtlarına daldı.

Sessizce odalarımıza dönüp yerlerimize oturduk. Büyük bir şaşkınlık içindeydik, kurşun gibi bir ağırlık altında ezilmiştik hepimiz: ne bir şey yapabiliyor, ne de ağzımızı açıp bir çift söz edebiliyorduk. Bununla birlikte, bana öyle geliyordu ki, ben herkesten daha kötü durumdaydım: bir kez daha bir yakınlık doğmuştu çevremde, bir kez daha yıkılmıştı. Hiç bir şey konuşulmamıştı bu konuda, bir tek sözcük bile söylememişti belki, ama, şaka uzadıkça, her şey iyiden iyiye açığa çıkmıştı, hiç değilse bizim odada: ikide bir, yüzüme saygıyla karışık bir şaşkınlıkla bakmalarından anlıyordum: benim yazdığımı biliyorlardı. Öyle sanıyorum ki, yazdığım şiirlerin etkisiyle bana

da saygı duymaya başlamışlardı; öte yandan, bu şenliğin böyle sürüp gidebilmesi için bana bir zarar gelmemesi gerekirdi; bu nedenle ister istemez koruyoryorlardı beni. Ama şimdi durum değişmişti: müdürün etkili konuşması her şeyi alt üst etmişti: gözlerinin üzerime düşmanca dikildiğini seziyor, başımı kaldırmayı bile göze alamıyordum. Bu sırada, uzun boylu, şakacı arkadaş, bu ağır havayı dağıtmak ister gibi, yerinden kaltı, geldi, kulağıma eğildi:

«Bu iş burada biter, dostum», diye fısıldadı, «her şeyi tadında bırakmak gerek».

Herkesin gözü bizdeydi. Şakacı arkadaş yanımdan ayrıldı, odanın ortasına geldi:

«Bu iş burda biter», diye yineledi yüksek sesle. «Bundan böyle, kenefte edebiyat yapmaya kalkan olursa, ben bile kurtaramam kendisini!»

Kurtarıldığımın çıtlatılması mı sinirime dokundu, yoksa hırsızlık payı yüzde yedi buçuğu geçmeyen bir hırsıza haksızlık etmiş olmak mı, yoksa Vatandaş'ın düşürdüğü bayrağı Volkan Taş mı yerden alıp kaldırmak istedi, bilmiyorum, gözlerim kardı birdendenbire, ne yaptığımı, neden yaptığımı düşünmeden yerimden fırladım, bölümlerden yel gibi geçtim, kapıyı bile vurmadan, müdürün odasına daldım. Müdür döner koltuğuna oturmuş, sakin sakin çekmecelerini boşaltıyordu. Çoktandır bu dakikaya hazırlanmışcasına, eveleyip gevelemeden konuşmaya başladım: bu çirkin şakayı yapan arkadaş şimdi, hemen, kendiliğinden ortaya çıkıp da kendisinden özür dilerse, bütün arkadaşların önünde, bir daha böyle bir şey yap-

mayacağına yemin ederse, bir daha yapmamak ne demek! hemen şimdi, kendisinden önce ilişiğini kesip giderse, kararını değiştirip değiştirmeyeceğini sordum. Alaylı bir gülümsemeyle yüzüme baktı, karşılık bile vermedi, çekmecelerine daldı.

«Müdür bey, söyleyin, ne olur!» diye yalvardım.

Bir kez daha o alaylı gülümsemeyle süzdü beni, sonra arkasına yaslanarak ağır ağır piposunu ateşledi, sonra gene gözlerini yüzüme dikti. Karşısında böyle süklüm püklüm beklerken, Vatandaş'tan da, Volkan Taş'tan da alabildiğine uzaktım, bir Şaban Baş bile değildim belki: alçalışın böylesini ömrümde duymamıştım.

«Müdür bey, ne olur!» dedim.

En sonunda gönül indirdi konuşmaya:

«Hayır, dostum, ben bir kez karar veririm: bu karar değişmez artık», dedi. «Ama hiç üzme kendini, gidişimi de yalnızca senin ince şakalara bağlama. Yok, canım, o kadar da değil! Hepiniz gördünüz, saklayacak değilim: tepemi attırıyordu o yazılar, yerimde duramaz ediyordu beni, orası öyle. Ama buradan ayrılmaya gelince, bu yazılar aranızda gereğinden fazla kaldığımı düşündürttü bana, işte bu kadar. İşime yaradı yani: benim gibi bir adamın ömür boyu kalabileceği bir yer değil burası, anlıyor musun?»

Başımı önüme eğdim:

«Anlıyorum, efendim», diye kekeledim, «anlamaya çalışıyorum».

«Ben açık konuşmaktan hoşlanırım. İyi bir ço-

cuğa benziyorsun, seninle de açık konuşacağım», dedi: «için rahat olsun diye. Sen de çok iyi bilirsin ki, yüzde yedi buçukla yetindiğim zaman bile, burada kazandığım para rahat rahat dört, beş ömür yaşatır beni. Ama işin içindeki yalnız para olsaydı, bunca zaman aranızda oyalanmazdım. Bir de burada öğrendiklerim, yani başka kazançlarım var. En önemlisi de bu: burda görüp öğrendiklerimin yardımıyla daha çok yükseleceğim. İzleyebiliyor musun sözlerimi? İyi anlıyor musun?»

«Evet, anlıyorum, efendim», dedim.

Kısa, gevrek bir kahkaha attı:

«Hayır dostum, bu kadar kolay anlayacağını hiç sanmam», diye karşılık verdi. «Bak, ben sana daha açık anlatayım: bir gün, sırası gelince, bu senin yazdıklarını daha dolambaçsız, kısa, üstelik daha da doğru, daha da iyi belgelenmiş bir biçimde açıklamaya kalkacak olursam, bu işi kotaranlar arasında benim de bulunduğumu hiç kimse düşünmez, düşünenler, söyleyenler çıksa bile, artık kimse durmaz bunun üzerinde. Böylece, benimle birlikte dolap çevirmiş olanlar kaçacak delik ararken, ben bütün ülkenin gözünde, hem hak yemez, sapına kadar namuslu, hem de yiğit bir insan olup çıkarım. Çok gördük bunun örneklerini! İlle de böyle yapacağım demiyorum elbette. Yapmam gerekeceğini de sanmıyorum. Yükselmemi engellemeye kalkanlar çıkarsa, açıklayacağım şeyler bulunduğunu çıtlatırım, olur, biter: bütün yollar açılır önümde. Bunun için, hiç canını üzme, dos-

tum: azıcık dinleneceğim İsviçre'de, sonra dönüp yükselmeye başlayacağım, tut artık tutabilirsen!»

Konuşurken ayağa kalkmıştı, bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Bir ara, önümde durdu, dostça omzumu okşadı. Söyledikleri doğruydu kuşkusuz. Ama, ister doğru olsun, ister yalan, yüzünde, yürüyüşünde, hattâ gülümsemesinde bile öyle bir güven vardı ki, insanın tüylerini ürpertiyordu.

«Bütün bunları neden anlatıyorum sana, biliyormusun?» diye sordu.

«Bilmiyorum, efendim», dedim.

«Çok basit: hiç kimsenin bana zarar veremiyeceğini görüp de avunasın diye...»

«Müdür bey, müdür bey...» diye kekeledim.

Gene dolaşmaya başladı:

«Daha fazla uzatmaya gerek yok, dostum», dedi. «Seni de, arkadaşlarını da çok iyi anlıyorum. Daha önce de belirttim, gidişime ne kadar üzülseniz az: benim gibi güler yüzlü, üstelik iyi yürekli, zararsız bir müdürü kolay kolay bulamazsınız bir daha. Ama ne yapalım, sizlerden önce kendimi, çocuklarımı düşünmek zorundayım. Dünya böyle kurulmuş! Parlak bir ad bırakmalıyım çocuklarıma! Birer müdür çocuğu olarak kalmak yerine, genel müdür ya da bakan çocuğu olmaları çok daha iyi. Çocuklarıma karşı borçluyum...»

Soluğu tükenmiş gibi, birdenbire sustu burada. Gitti, yerine oturdu, yeniden çekmecelerine daldı.

Ben de ona karşılık verebilirdim elbette, çok şeyler söyleyebilirdim, ama dilim tutulmuştu sanki. Hiç

bir şeyi eveleyip gevelemez görünen sözleri, dosdoğru adamın gözlerine yönelen bakışları, şimdi yeniden bulduğu, silinmez gülümsemesi, anlatılmaz bir içtenlik görüntüsü veriyordu ona. Söylemek bile fazla, bu içtenlik aldatıcıydı yüzde yüz, olsa olsa alçaklığın yüceliğiydi, başka bir şey olamazdı. O zaman da derinden derine seziyordum bunu, gene de az bulunur bir erdemmiş, nice dürüst kişilerde,yani bizim dürüst bildiklerimizde, bu kadarı bile yokmuş gibi geliyordu bana. En kötüsü, bu içtenlik kendi içtenliğim konusunda kuşkuya düşürüyordu beni, arkasından dolap çevirmişim gibi bir duygu uyanıyordu içimde, karşısında eziliyordum. Daha fazla duramadım, sükülüm püklüm dışarıya çıktım.

Sonra da olanlar oldu: yeni müdür geldi. Hepimizi toplayarak uzun bir söylev çekti: a'dan z'ye her şeyi değiştireceğini söyledi. Sonra, birkaç gün içinde, devrimini tamamladı: odasını Kısmetliler'in yani yüzdelerden pay alan arkadaşların geniş ve aydınlık odasıyla değiştirdi; onlar öte yanda kaldılar, biz beri yanda, iş dışında birbirimizi göremez olduk, hesapları doğru dürüst öğrenemedik bir daha. Arkasından Kısmetliler'le kendisi için yeni bir ayakyolu yaptırttı, bizimkini de ağarttırdı. Çok geçmeden, hiç bir şeyin değişmediğini belgelemek istercesine, ayakyolumuzun kapısı ile arka duvarın üstünde o eski sözcükler yeniden belirdi: «Arkana baksan a! —Ne bakıyorsun!» Böylece, kısa bir süre için de olsa, büyük başarım derin bir yanılma, kesin bir yenilgi gibi göründü gözüme.

Kim bilir, sen de bunu böyle görürsün belki: «Kötülükle savaşmanın yolu bu değil: daracık bir alanda sıkışıp kalmıştım, elin kolun bağlı sayılırdı.» diyebilirsin bana. Bir yapıtta binlerce kişiye birden seslendiğinizi, bunun için etkinizin daha yaygın, daha güçlü, daha sağlam olduğunu anlatmaya kalkabilirsin. Yalan değil, yüzeyden bakınca öyle görünüyor her şey, her şey açık açık, dobra dobra söylenebilirmiş, her şey açık açık, dobra dobra söylenebildiği için de her şey düzeltilebilirmiş gibi görünüyor. Ama, hemen söyliyeyim, kör gözlere göre düzenlenmiş bir görünüş bu yalnızca. Artık hiç bir şey söylenemiyor sizin araçlarınızla, söylense de anlatılamıyor, gösterilemiyor. Biliyorum, biliyorum, iş işten geçtikten sonra da olsa, doğruyu görenler, görüp söyliyenler çıkıyor içinizden. Yadsınacak değilim. Ne var ki, bir an parlamakla kalıyor söylenen doğrular, sonra, ister istemez, savaştıkları yalanlarla kucaklaşıyor, onların rengine, kokusuna bulanıyorlar, onların uğultusuna katılıyorlar, uğultu daha da yoğunlaşıyor böylece, durmadan yoğunlaşıyor, aşılmaz bir duvar oluyor, ardından adam da boğazlansa, ne bir gören, ne bir duyan oluyor. Bense, söylemiştim sana, uğultunun dışında kalmak istedim hep, uğultu duvarının berisinde, teke tek seslenmek istedim insanlara.

Uğradığım yenilgi de, iyice düşünülecek olursa, kesin bir yenilgi sayılmazdı. Tam tersine, müdür kaçıp gitmişti işte. Arkadaşlar da, bir mucize olmuş gibi, tutumlarını değiştirmişlerdi. Gene uzaktılar benden, orası öyle, ama eskisi gibi alay etmeye de kalkmı-

yorlardı artık, garip bir biçimde çekiniyorlardı benden. Müdür çekip gittikten sonra, yerine daha kötüsü geldiyse, bunun suçu şiirlerimde değildi, şiirlerimi yazdığım yerde de değildi. Kısacası, bu iş beni sarstı ama yıldırmadı: aradan bir hafta bile geçmeden, o ayakyolu senin, bu ayakyolu benim, dolaşıp durdum gene, gözüme çarpan her haksızlık, her çirkinlik, her saptırmaca karşısında özgürce yüksettim sesimi. Buydu bence önemli olan, her dakika, her köşede, yalana ve yıldırıya başkaldırmaktı, oyalanıp gecikmeden, özgürlükten, erkeklikten hiç bir ödün vermeden. Yenilmek de vardı elbet bunun içinde, yalnızca övülmek değil, yerilmek, sövülmek de vardı. Bana da saldıranlar çıkıyordu arada, üstelik, eylem alanımın özelliği dolayısıyle, çoğu kez fazlasiyle kırıcı oluyordu bu saldırılar. Ama her şey sonsuz bir uğultu içinde silinip gitmediğine göre, bir yerde sövgülere bile insanlar arasında bir kaynaşma umudu olarak bakılabilir. Öyleyse, uğultunun dışında kalındığı sürece, sövgüden yola çıkılarak sevgiye varılabiliyorsa...

Ne diyorum? Ne diyorsun daha doğrusu? Çok mu saçma bütün bunlar? Çok mu saçma konuşuyorum? «Evet, öyle!» desen de kızacak değilim. Olabilir. Yerilmek, yenilmek gibi yanılmak da var kuşkusuz bunun içinde. Daha önce de söyledim: arada bir, kendim de duyarım bu kuşkuyu, hem de bütün acılığı, bütün keskinliğiyle duyarım: «Ya bir de yanılıyorsam? Ya gerçekten bir çıkmazın üzerindeysem? Ya bu parlak görüşlerim hiç bir şeyin karşılığı değilse?» derim kendi kendime, içimde kanım donar, bu-

nalacak gibi olurum. Öyle ya, yapıtım da, yaşamım da hiç bir yere ulaşmıyor, bir bütüne bağlanmıyor demektir, Vatandaş bir yanda, Volkan Taş başka bir yanda, Şaban Baş daha başka bir yanda yapayalnız kalıyor demektir, bunca çaba, bunca emek boşa gitti demektir, bunca pis kokuyu boşa kokladım, bunca sövgülere boşa katlandım demektir. Öyle değil mi? Bu bunaltı birkaç saat daha uzasa, deli olmak işten bile değildir.

Bereket versin, uzamaz: çoğu kez, mevsim ne olursa olsun, bir mayıs akşamının güzel ılıklığı dolar içime, bu ılık mayıs akşamında insana dünyanın sonunu düşündürten, dağlar gibi bir taş, tuğla, beton ve demir yığınının önünde, toz toprak içinde, amansızca yerinden koparılmış bir emektar kapı görürünü, bir ayakyolu kapısı; üzerinde de daha o sabah, renkli tebeşirlerle çizdiğim bir resim, o güne dek çizdiklerimin en güzellerinden biri, en güzeli belki de: yan yatmış, başaşağı gelmiş, kiremitleri dağılmış, camları parçalanmış, duvarları, kapıları, bacaları çökmüş, bir uçları sulara gömülmüş bir sürü ev ölüsü, ölü evlerin altında da kan kırmızısıyla yazılmış, kısacık bir tümce: «Boğaz'ı da dolduracaklar!» Resim çevreyi bütünlemektedir böylece, çevre de resmi. En güzeli, koparılmış ayakyolu kapısını tıpkı Volkan Taş gibi yakışıklı, iri yarı bir işçi sırtına almıştır, ağır ağır götürür; arkasında, bir sürü insan, en azından otuz kişi, gözleri çizdiğim resme, yazdığım yazıya dikili, adımlarını iri yarı işçinin yorgun adımlarına uydurur, sessiz sessiz yol alırlar, yollarının nerde, nasıl bite-

ceğini düşünmeden, belki yolda olduklarını bile bilmeden, büyülenmiş gibi...

Yıllar önce yaşanmış bir olay bu, hani şu herkesi susturarak herkesin sözcüsü olmak isteyenlerin, efendilerine yeni kazanç kaynakları açmak üzere koca kenti orasından, burasından budadıkları, bir düşman kentiymiş gibi, alabildiğine soysuzlaştırmaya başladıkları günler yaşanmış bir olay. Ama, her ansımamda, bütün yoğunluğuyla yeniden yaşarım bu gördüklerimi, büyülenmiş gözleri, evreni unutmuş yürüyüşleriyle yazımın ve çizgilerimin arından gitmekle, bu insanlar bana yüzde yüz hak verdiklerini, benimle de, yazıp çizdiklerimle de bütünleştiklerini gösterirler, beni de bir daha ayrılmamasıya yazıp çizdiklerimle bütünleştirirler böylece. Hiç değilse bu duygu hep doğar içime, bütün varlığıma serinlik verir. Bu da az şey mi? Varmak istediğim yere hiç bir zaman varamıyacak olsam da ne çıkar! Önemli olan yürümek, bu yürüme, bu ulaşma çabası, bu tükenmez yazma, çizme isteği!

Biliyorum, bana özgü bir şey değil bu: her yaşam belli bir çabayla özetlenir; iyi de, kötü de olsa, doğru da, yanlış da olsa, kendince bir yol tutturup gider herkes; öte yandan, kendi yolunda giderken, bir insan sorumluluğunun gereklerine uyduğunu, büyük bir borç ödediğini düşünür. Ama, söylemek bile gereksiz, ödemenin niteliği borcun niteliğiyle belirlenir her şeyden önce, yani çaba erekle nitelenir. Cafcaflı konuşmak gibi olmasın ama Sokrates son saatinde

eski bir horoz borcunu ansımakla bütün yaşamını bütün düşünce düzenini özetler: borçlu kalmamadır onun borcu, çabası da haksız durumda olmama çabasıdır, yani bir tür yerinde sayma. Benim eski müdürüm de aynı şeyi yapıyordu bir bakıma: çocuklarına karşı borçlu olduğunu söylerken, yaşamını sonu gelmez bir yükselme çabası, bir koltuk kovalamacası olarak özetliyordu. Ne var ki, aynı zamanda, bu yaşamın duyguya, düşünceye değil, yalnızca içgüdüye dayandığını, bunun içinde bir türlü insan düzlemine gelmediğini, gelemeyeceğini ortaya koyuyordu bilmeden. Buradaydı onun bütün çelişkisi: hiç bir zaman gerçek bir borç yüklenmediği için, kendini alacaklı sanıyordu hep, hakkı yokken hak istiyordu, çalarken de hakların en doğalını kullandığını düşünüyordu. Benim borcuma gelince, benim borcum bu borçların hiç birine benzemez, anaya, babaya, çoluğa, çocuğa yönelmez öyle, beylik kurallara da yönelmez, benim borcum bir çift çocuk yemenisi. Ama bir çift yemeni deyip de geçme: insanı bilinçsiz eden, uçuran yemenilerdi bunlar, uçup gelen yemenileıdi, istenmeden, ama tam zamanında gelen yemenilerdi...

Bizim sokak kocaman bir ev gibiydi eskiden, daha çok orda yaşardık: konuşurduk, eğelenirdik, çalışırdık, bit ayıklardık, bir yabancı geldi miydi hep birlikte karşılardık. Bunun için, yabancılar pek uğramazdı bizim sokağa. Ama o gün bir satıcı gelmişti nasılsa, kırmızı kırmızı çocuk yemenileri satıyordu. Ak sakallı, güler yüzlü bir adamdı, şaşılacak kadar

ağır bir biçimde, alçacık bir sesle konuşuyordu. Malını da çok ucuza veriyordu, öyle diyorlardı. Bunun için, bütün komşular ya para ya bulgur verip kırmızı yemeniler alıyorlardı çocuklarına, sokağın bir yanında kırmızı yemeniler dolaşıyordu.

Ben sessiz bir çocuktum, yokluğa da alışıktım doğdum doğalı, ama, o gün, o kırmızı yemenileri görünce başkalarından geri kalmaya boyun eğememiştim nedense, dayatmış da dayatmıştım anama. Anam yoksul bir kadındı, ne parası vardı, ne bulguru: kırmızı yemeni alamazdı bana. «Boşuna ağlama», demişti: «alamam dedim! Yok! Yok diyorum! Yoktan yonga kopar mı!» Ben gene de susmamıştım, bizim daracık sokakta, bütün komşuların gözleri önünde, kırmızı yemenilerle dolaşan ayaklar arasında, yerden yere atıp durmuştum kendimi. En sonunda, anamın sabrı tükenmişti, o da ağlamaya başlamıştı benim gibi: «Hadi, kalk hayırsız emminin yanına var istersen, belki o acır da alır» demişti. Emmimin dükkânına koşmuştum, bir yerlerde oyalanmadan, ama ağlaya ağlaya, yalınayak. Hep çekinirdim emmimden, değil kendisinden bir şey istemek, yüzüne bakmaktan bile korkardım. Ama bu kırmızı yemenileri öylesine istiyordum ki, hıçkırıklarımı bile yenerek bir çırpıda deyivermiştim diyeceğimi. Emmim hemen suratını asmıştı: «Şimdi yaz, oğlum», demişti. «yaz günü yemeni neyine gerek? Param da yok üstelik! Hadi, şimdi doğru eve, anan seni merak eder»...

Yolda, köşker çarşısının son dükkânının önünden geçtiğim sırada, birinin seslendiğini duymuştum: «Hey,

oğlum! Gelsene azıcık!» Hiç mi hiç tanımadığım bir sesti bu, adımı da söylememişlerdi, genc de hemen sezmiştim: bendim çağrılan. Bu sese doğru dönmüştüm: sonuncu köşker dükkânından, gözleri yıldız gibi parlayan bir yaşlı adam el ediyordu. Varlığıma iyileşmez bir öksürük gibi yerleşip tek düze bir biçim almış ağıdıma ara vermeden, ağır ağır ona doğru yürümüştüm. Küçücük bir tezâhın başında oturuyor, güleç güleç bakıyordu. Yanında bir adam vardı, çok daha genç bir adam. Çok sonra anlamıştım beni neden çağırdıklarını: bu genç adam oğluna yeıneni alacaktı bu dükkândan, ama, çok uzaktan geldiğinden, oğlunu yanında getirememişti; bu yüzden de alacağı yemeninin büyüklüğü konusunda içine bir ikirciklik düşmüştü. Bu sırada beni görmüştü işte, birden rahatlayıvermişti: «Şu geçen çocuk var ya, onun ayağına olursa, benim oğlanın ayağına da olur», demişti yaşlı dükkâncıya; yaşlı dükkâncı da beni çağırmıştı: benim ayağımda deneyecekti, satacağı yemeniyi...

Bugünmüş gibi belleğimde: hiç bir şey düşünmeden, ağıdıma bir an olsun ara vermeden, üç basamak çıkıp girmiştim köşker dükkânına. Kimin nesi olduğumu sormamışlardı, neden ağladığımı bile sormamışlardı, ne yaşlı dükkâncı, ne genç alıcı. «Çocuk bu ağlayacak elbette», diye düşünmekle yetinmişlerdi herhalde. Yaşlı adam, yüzünde varla yok arası bir gülümseme, «Az gel hele, oğlum», demişti. İki adım yürümüş önüne gelip durmuştum. Sonra, gözlerimi duvarlarda asılı, küçüklü büyüklü, kırmızılı karalı yemenilerde dolaştırırken, ayağıma bir el do-

kunduğunu duymuştum. Sonra, kaşla göz azarsında, bir mucize olmuştu: elin dokunduğu ayağımda, bir kırmızı yemeni görmüştüm. Sonra yaşlı dükkâncının sesi gelmişti kulağıma, çok uzaktan, çok yukardan, bir başka dünyadan gelir gibi: «Oldu, bak! Çok da yakıştı! Dur bir de solunu giydirelim!» Sonra bir kırmızı yemeni de sol ayağımda görmüştüm, yeni bir mucize gibi. Gözlerim kırmızı yemenilerde, donup kalmıştım, olduğum yerde; bir ben değil, her şey donup kalmıştı, durmayan gözyaşlarım bile. Bu arada, yaşlı dükkâncının, yüzünde hep o varla yok arası gülümseme, bir yüzüme, bir ayaklarıma baktığını, birdenbire kesiliveren hıçkırıklarımla gözlerimi büyüleyen yemeniler arasında bir ilişki kurmaya çalıştığını düşünemezdim elbette. Bunun için, kim bilir kaç dakika sonra: «Sahi, nasıl da yakıştı!» dediğini işitince, bir düşten uyanır gibi silkinmiştim. «Sahi, nasıl da yakıştı! Ağlamayı da kesti!» demişti genç. Sonra, derin derin içini çektiğini, korkulacak bir şeyden sözeder gibi, hem de birkaç kez üst üste: «Nasıl da bakıyor! Allahım, nasıl bakıyor!» diye mırıldandığını işitmiştim. Hiç bir şey anlamıyordum, hiç bir şey düşünmüyordum; hiç bir şey anlamadan, hiç bir şey düşünmeden, gözlerim yemenilere çakılı, taş gibi dikilip duruyordum olduğum yerde. Dükkândaki genç köylü de üç aşağı beş yukarı aynı durumdaydı, sanırım, yaşlı dükkâncı da öyleydi. Gene de o son vermişti buna: «Hadi, oğlum, git güle güle», demişti, usulca omzuma dokunmuştu. «Yemeniler

senin, git güle güle!» Evet, böyle demişti, sözcüğü sözcüğüne: «Yemeniler senin, git güle güle!»

Olduğu gibi belleğimde her şey: kırmızı yemenileri incitmekten korkarcasına, usul usul, ağır ağır, dükkânın kapısına doğru, dört adım yürüdüğümü ansıyorum, dükkânın üç basamağından inerken, her birinde yeni baştan, birdenbire omuzlarımdan tutup çekecekler, beni yere devirecek, kırmızı yemenileri geri alacaklar, düş sona erecek diye ödüm koptuğunu, yüreğimin gümbür gümbür vurduğunu da ansıyorum. Ayaklarımda kırmızı yemenilerimle, anamın kucağına atıldığımı, kırmızı yemenilerin adsız bir armağan olduğunu anlattıktan sonra, anamla birlikte, belki bir, belki iki saat ağladığımı da, sonra, yavaş yavaş, belirsizce, ağıdın en güzel gülüşe dönüştüğünü de ansıyorum. Kırmızı yemenilerin ilk deliniş-lerini de, ilk yamalarını da ansıyorum. Ama, ayağımda kırmızı yemenilerimle, dükkânın eşiğinden dışarıya doğru attığım ilk adımdan sonra, ne oldu, ne bitti, eve nasıl geldim, bunu bir türlü ansıyamıyorum işte. Yürüdüm mü, koşarak mı geldim, yoksa uçtum mu, bilemiyorum. Yıllarca düşündüm durdum, kafa patlattım, olmadı, belleğimde bu boşluğu hiç bir zaman dolduramadım, en ufak bir ayrıntı bile belirmedi hiç bir zaman. En kötüsü, ya da en iyisi, yaşlı dükkâncıyı da bir türlü gözlerimin önüne getiremedim. Bayağı yaşlı bir adamdı, orasını biliyorum; durmadan gülümsüyordu, gözlerinde yıldızımsı bir parıltı çakıyordu, bunu da biliyorum. Ama hepsi bu işte! Kaşı, gözü, burnu, alnı, yanakları nasıldı,

sakallı mı, sakalsız mıydı, gözlerinin rengi neydi, ağzında dişi var mıydı, sesi kimin sesine benzerdi? Buna da yıllarca kafa patlattım, ama hiç bir zaman çıkaramadım, hiç bir zaman da çıkaramayacağım...

Borcumun büyüklüğü de burada işte: şimdi yüzünü görsem, tanıyamıyacağım, şimdi yüzümü görse, tanıyamıyacak olan birine borçlu olduğuma göre, bütün tanımadıklarıma borçluyum demektir; istemeden borçlandığıma göre, istensin, istenmesin, hep ödemek zorundayım: benim borcum tükenmez. Yıllar yılı, kentin ayakyollarından, bilmediğim, yüzlerini bile görmediğim insanlara seslenirken, hep bu borcu ödemeye çalıştım bir bakıma; ama, ne yalan söylemeli, başlangıçta bilincinde değildim bunun, yüreyimden kopan her çığlığın bir borç ödeme çabası olduğunu usumdan bile geçirmiyordum, her şey kendiliğinden oluyordu. Müdürle son karşılaşmamızda, onun borç konusundaki yeni sözleri getirdi kırmızı yemenileri usuma. Evet ya! yeniden karşılaştık onunla, uzun uzun konuştuk, gidişinden şöyle böyle iki yıl sonra, onun isteği üzerine...

Ama bu da nesi böyle? Gözlerime inanamıyorum! Olur şey değil! Dostum, bir mucize bu basbayağı, yeni bir mucize, yeni ve yinelenen bir mucize! Evet, hani ayağımda kırmızı yemenilerle adımımı köşker dükkânının eşiğinden dışarıya doğru atıp da... Usuma sığdıramıyorum... Bunca yol... Kentin bir ucundan bir ucuna... Dönmeyi bir an bile düşünmemişken... Olur şey değil! Ama aynı mucize işte! İşte şu küçük ev benim evim... Şaştın mı? Hayır mı? Şaşmadın mı?

Neye şaşmadın? Peki neden? Neden şaşmadın? Neden susuyorsun, dostum? Konuş! Konuş, Allah'ını seversen! Yoksa... yoksa senin işin mi bu? Biliyor muydun?... Yoksa sen?... Düşünmek bile tüylerimi ürpertiyor... Polis misin?...

III

Kusuruma bakma, dostum, ben hemen yatağa atıyorum kendimi. Öyle bir yorulmuşum ki, anlatamam. Bitmişim iyice. Bacaklarının her bir damarı bir başka türlü sızlıyor. Senin şu yanıtını geciktirmen de hepsinin üstüne tüy dikti. Biraz daha gecikseydin, şak diye bayılırdım yüz de yüz, yığılıp kalırdım çamurların içinde. Ya bir de korktuğum gibi olsaydı, ya en beklemediğim zamanda, «Hadi, yürü, gidiyoruz!» deseydin... Ama benim de gerçekten gevezeliğim üstümde bu gece. Bağışla, yer göstermeyi bile unuttum. Her neyse, sen de iliş bir yerlere, ayakta kalma! Çekinme, yabancı bir yerde değilsin nasıl olsa, bir meslektaş evindesin. Buyur, benim emektar iskemleye otur istersen. Azıcık topallar ama huyunu aldın mı çok rahattır. Koy başını masanın üstüne, bir

iki saat kestir istersen. Nasıl olsa, güneşin doğmasına en azından iki saat var daha. Çekinecek bir şey yok Baksana bana: yatağı kendim alıyorum, konuğuma iskemleyi bırakıyorum.

Karım mı? Karım yukarda. Yatağında mışıl mışıl uyuyordur şimdi. Bir kez uyuduktan sonra da kolay kolay uyanmaz artık. Uyansa da önemi yok. Alışkındır: gün olur, böyle çok geç gelirim; gün olur, zamanında gelirim, ama yemeğimi yer yemez buraya inerim, kitap okurum, düş kurarım, kimi zaman da tek başıma uyurum burada. Diyeceğim, karım ben çağırmadıkça geçmez şu kapıdan. Herkesin bir raconu vardır, benimki de bu işte: hep eski biçimiyle, kendi odam olarak kalır bu oda. Karım da ancak bazı geceler, ben çağırdıkça, konuk olarak gelir buraya. Gelince de eskisi gibi geçer her şey, evlenmemizden önceki gibi, yani biraz daha sessiz, biraz daha ateşli... Ama böyle konuşmama bakıp da karımdan bıkmaya başladım sanma! İlgisi yok! Yukarıdaki yatakta da çok güzel geçer gecelerimiz. Yukarıda da, aşağıda da, ikide bir: «Ne iyi ettik de evlendik», derim kendi kendime. Sonra bunu bir ölçüde eski müdürümle eski nişanlıma borçlu olduğumu düşünürüm de yazgıya inanacağım gelir: beklenmedik zamanlarda çıkageldiler, birdenbire hızlandırdılar bu işi. Nasıl mı? Hayranım sana: o kadar sabırlısın ki...

Bizim yeni müdürümüz hiç de öyle sabırlı bir adam değildi. Bir gün, küçük masamın başında, oldukça güzel bir romanda çevremi unuttuğum bir bir sırada, alı al, moru mor, tepeme dikildi birdenbire:

«Durma, çabuk: sayın genel müdürümüz telefon etti: biraz sonra gelip seni alacak», dedi. «Hadi, kalk! Ne duruyorsun? Kalk çabuk, bir çeki düzen ver kendine!»

Şaşkınlıkla doğruldum yerimden. Okuduğum romanın getirdiği kopmanın da etkisiyle, hiç bir şey anlamadan, uzak uzak yüzüne baktım: o benden daha şaşkın görünüyordu.

«Bir yanlışlık olmasın?» dedim.

«Yok canım, ne yanlışlığı!» diye karşılık verdi. «Tam da buldun yanlışlık yapacak adamı! Hayır! Ben kendim konuştum beyefendiyle: adını da, soyadını da açık açık söyledi, masanın yerini bile belirtti, kulağımla duydum. Şaban Baş değil misin sen? Öyleyse hadi!»

Belliydi, telefonda genel müdürle konuşmak olağanüstü bir şeydi onun için, ama böyle bir konuşmanın benim gibi önemsiz mi önemsiz bir memurla ilgili olması daha da olağanüstü yapıyordu sanki her şeyi, bana da olağanüstü bir nitelik, görülmedik, beklenmedik bir önem kazandırıyordu nerdeyse. Bu yüzden olacak, kurumun gözle görülür yanına simgelik edebilecek bir görünüş vermek istedi bana: ben korkumdan gevşedikçe, o yürüklendi, elimden kitabımı alıp yere fırlattı, kolumdan tutup çekerek masanın önüne getirdi beni, gömleğimin buruşuk yakasını iliklediği, kıravatımı düzeltti, ceketimi iskemlemin arkalığından alıp sırtıma giydiridi, iki üç adım geriye çekilip tepeden tırnağa süzdü beni, «Olmadı», demek istercesine yüzünü buruşturdu. Sonra gene yanıma geldi, kolum-

dan tutarak kapıya doğru sürükledi beni basbayağı. Bir yandan da, öfkeli bir baba gibi:

«Yürüsene, be çocuk! Ne uyuşuk adamsın sen!» diyordu. «Saat tamam, beyefendi geldi gelecek! Gelir de kapıda beklerse, rezil olduk demektir!»

Hızlandırdım adımlarımı. Birlikte kapının önüne çıktık, beklemeye başladık. Müdür bir orda, bir burda, ben pelte gibi. Sonunda o haklı çıktı: aradan beş dakika bile geçmeden, kocaman bir araba durdu önümüzde. Müdürümüz, oyununu tamamlamış oyuncular gibi, yerlere kadar eğildi. Aynı anda, arabanın sürücüsü fırlayıp çıktı, koştu, arka kapıyı açtı, burada dimdik durup beklemeye başladı. Hiç alışkın değildim böyle şeylere, bütün bunların benimle hiç bir ilişkisi yokmuş gibi, yerimden kımıldamadan, şaşkın şaşkın bakıyordum, korkum bile uçup gitmişti. Gene de, müdürün arkamdan itmesi üzerine, arabaya doğru yürüdüm, açık kapıdan içeriye girdim, oturdum. Kapı kapandı. Sonra araba gürültüyle ileriye fırladı. Elimi eski müdürümün avcunda buldum, anlatılmaz bir güven duygusu doldu içime.

«Merhaba, sevgili dostum, hoş geldin», dedi eski müdürümüz, «iyisin bakıyorum, hiç değişmemişsin».

«Sağolun, efendim», dedim.

Göz ucuyla bir baktım şöyle: asıl o değişmemişti, gene o sporcu görünüşlü, parlak, kır saçlı, iki dirhem, bir çekirdek, yakışıklı adamdı, ama bunu söyleyemedim. Yeni müdürün ondan boşalan yeri yüzdeler dışında hiç bir konuda dolduramadığını, istese de dol-

duramayacağını düşündüm. Bunu da söylemedim elbette. Ne gereği vardı? Önce onun konuşmasını bekledim: hiç kuşkusuz, iş olsun diye telefon etmemişti adam, iş olsun diye almamıştı beni arabasına, bir diyeceği, bir buyuracağı, bir soracağı olmalıydı. Ama hiç acele ettiği yoktu; insanların beylik oyununun kurallarına uymakla yetiniyordu şimdilik: neler yaptığımı, neler okuduğumu, yeni müdürü, arkadaşları, işlerin durumunu soruyor, konudan konuya atlıyordu. Belliydi, daha sonraya bırakıyordu söyleyeceklerini.

Kentin kilometrelerce dışına çıktık böylece. Uzun süre, nerdeyse hiç bir şey konuşmadan, geniş bir yol üzerinde, deniz boyunca ilerledik. Arada bir, önümüzde bir araba belirip çabucak büyüyüveriyor, sonra korkunç bir yırtılışla arkamızda kalıyordu. Gene boğuk bir korkudur doluyordu içime. Her zaman böyle mi yapardı, yoksa o gün özel bir emir mi vermişti sürücüsüne, bilmiyorum, ama öyle hızlı gidiyordu ki, ellerimle sıkı sıkı koltuğa tutunmak zorunda kalıyordum. Bu bile yeterdi tüylerimi ürpertmeye. Üstelik, dakikalar geçtikçe, üzerinde oturduğum bu koltuk boşluğun bir uzantısıymış gibi bir duygu uyanıyordu içimde, başım dönüyordu. Eski müdürüme dönüp: «Ne olur, bitirin artık, son verin bu işkenceye!» dememek için kendimi zor tutuyordum. Şu da var ki, en sonunda, sürücüyle: «Şurada dur!» dediği zaman, korkum hiç de silinmedi; tam tersine, daha yoğun, daha keskin, daha kesin bir nitelik kazandı: müdürümün yalnızca bir diyeceği, buyuracağı değil, bir yapacağı olduğunu düşündüm; iki yıl önce, tepemde:

«yakaladım!» diye gürlemesi geldi gözlerimin önüne dizlerimin bağı çözüldü.

Ama, sesindeki, bakışındaki dostça yumuşaklık yüzünden midir, nedir, çabuk topladım kendimi. Toplamasam da fazla bir şey değişmezdi: arabadan iner inmez müdür koluma girdi, yolla deniz arasında, çakıl taşlarıyla kaplı, dümdüz ve ıssız bir alana çıktık, karadan denize, denizden karaya doğru, iki dost gibi, kol kola, ama dostlukla da, düşmanlıkla da açıklanmasına olanak bulunmayan bir hızla yürümeye başladık. Belki müdür alışkındı ama benim için hiç de kolay olmuyordu bu: ona gereğince ayak uydurmak, hızımı hızına uydurup durduğu yerde durmak, döndüğü yerde dönmek, böylece ardında sürüklenen bir zavallı gibi görünmekten kurtulmak için, bütün dikkatimi toplamam gerekiyordu. Öte yandan, çakıl taşlarının o insanı deli eden, sonu gelmez gürültüsü de zorunlu kılıyordu bunu: sözlerini kaçırmamak için adımımı adımına uydurmak zorundaydım. Öyle ya, konuşmaya başlamıştı şimdi: bizden ayrılmasının üzerinden iki ay bile geçmeden atanıverdiği genel müdürlük görevinde gösterdiği başarıları, yaptığı adam ve düzen değişikliklerini anlatıyordu. Ben de tek sözcüğünü bile kaçırmadan, içercesine dinliyordum. İşin tuhafı, gösterdiğini söylediği başarılar kendi başarılarımmış gibi sevindiriyordu beni. Nedenini açıklamak oldukça güç. Belki nicedir görmediği bir eski dostla, çok yakın bir akrabayla, büyümüş bir kardeşle konuşur gibi konuştuğundan, belki de yürüyüşümüzdeki bu baş-

döndürücü uyarlık yüzünden. Öyle ya, kim bilir kaç dakikadır kolumu bırakmıştı da farkında bile olmamıştım, o hızlanınca hızlanıyor, o yavaşlayınca yavaşlıyordum, yüreğimin vuruşlarını bile onunkilere uydurmuştum nerdeyse.

«Kısacası, ak yüzümüzü kara çıkarmadık, yapacağımızı yaptık», dedi sonunda.

Öyle görünüyordu, yapmıştı yapacağını. Söylediğine bakılırsa, daha fazlası yapılamazdı bu koşullarda. Bunun için, artık genel müdür koltuğu da dar gelmeye başlamıştı bizim eski müdüre, kesivermişti ilişkisini, hem de daha dört, beş saat önce. Özenisini doğal bulacağımı umuyordu: başarısı kanıtlanmış, yeteneği kesinleşmiş bir insan olarak, ülkenin yazgısında daha büyük bir ağırlığı bulunsun, adı yeni uzantılar kazansın istiyordu. Söylemek bile fazla, sizin sanatçı takımının soyut ölümsüzlük saplantısıyla hiç bir benzerliği yoktu bunun. Tam tersine, bankadaki para gibi, Maçka'daki arsa gibi bir zenginlik olarak görüyordu adını, daha da çoğalmış olarak çocuklarına bırakmak istiyordu.

«İnan bana, sevgili dostum, çocuğun olsaydı, daha iyi anlardın bu kaygımı», diyordu.

Çocuklarına gönlünce bir ad bırakmak için, bütün hazırlıklarını yapmıştı: çok yaklaşmış olan seçimlerde, milletvekilliği cepte keklikti. Ama eski müdürümüz büyük bir partide sıradan bir milletvekili olup istendikçe parmak kaldırmakla yetinecek adam değildi: hemen arkadan bakanlık gelecekti. Başarılı bir genel müdür eskisinin uygun bir bakanlığa getiril-

mesinden daha doğal bir şey olamazdı, şimdiden çıtlatmışlardı bunu ona. Bir kez bakan olduktan, bakan koltuğunda iyi bir ün yaptıktan sonra da Allah kerimdi: hiç değilse, her yeni geçiş döneminde başbakanlığı söz konusu olabiliıdi. Ne var ki, yaşam dolu bir adamdı o, bir köşede miskin miskin otururak başkalarının kendisini bakanlığa getirecekleri günü bekleyecek değildi: bu işi çabuklaştırmak için elin den geleni yapacak, gerekirse yeni geçiş dönemleri bile yaratacaktı. Tasarılarından biri de şimdilik haftalık bir dergi, daha sonra günlük bir gazete çıkarmaktı. Derginin hazırlıkları çoktan tamamlanmıştı. Beni bunun için aramıştı işte.

O dakikaya kadar ona uyuyordum hep, o durunca duruyor, o yürüyünce yürüyordum, ama beni bu dergi için aradığını öğrenince. onun yürümesine aldırmadan zınk diye duruverdim oldığum yerde. Gene koluma girerek yürümeye zorladı beni.

«Ne düşünüyorum, biliyor musun?» dedi: «senin o ayakyoluna yazdığın şiirlerde benim için söylediklerin var ya, bunları o şiirlerden başka, nerde, nasıl söylerlerse söylesinler, hiç bir zamanı kızdıramazlardı beni. Gülüp geçerdim. Anlıyor musun ne demek istediğimi? Söylediğin yer önemli değildi; tam tersine, ayakyolu duvarlarına yazılmış olmaları değerlerini azaltıyordu bir bakıma. Söylediklerin de önemli değildi; nasıl olsa, gizli bir şey yoktu ortada, ne zamandır hepinizin ağzındaydı bütün bunlar, sık sık geliyordu kulağıma, gülüp geçiyordum. Öyleyse? Öyleyse şiirdi önemli olan, senin o şiirlerindi. Evet, sevgili

dostum, hoşuna gitsin diye söylemiyorum: kolay kolay kızmam ben, kızsam bile gizlemesini bilirim, ama senin o şiirler tepemi attırmıştı, hem de nasıl, biliyormusun! Benim dergiye de böyle şiirler yazacaksın işte! Nasıl, iyi mi?»

Olduğum yerde durmak, şöyle iki ayağımı birden, sağlamca yere basarak, düşüne düşüne karşılık vermek istiyordum, ama bırakmıyordu, kolumdan tutup çekiyor, çakıl taşlarının üstünde, garip bir uyuma göre, hızlı hızlı yürütüyordu beni. Bir bakıma benim yüzümden ayrılmış olmakla birlikte, ayrılışından sonra beni sık sık, iyi bir insan, iyi bir ozan, dürüst bir memur olarak ansıdığını, bir zamanlar nişanlım olan güzel hanımdan ayrılmayı da, nicedir oturmakta olduğum o küçük masaya çakılıp kalmayı da haketmediğimi düşünüyordu. Sonra, anladığım kadarıyla, yeteneğinden habersiz bir hevesli sanıyordu beni: ayakyolu ozanlığımın yalnız bir süre için, yalnız bir yerde, şöyle bir yanıp sönen bir saman alevi değil, tükenmez bir ateş, kent çapında bir uğraş olduğunu nerden bilecekti? Bunun için, daha fazla gecikmeden aydınlığa çıkmam gerektiğini ileri sürüyordu: yeteneklerime oranlı bir yere gelmeliydim artık. En sonunda bana bunu sağlayacağı için mutluydu. Eliyle denizi gösterdi:

«İşte, her şeyi ayarladım», dedi gülerek, «denizi önüne getirdim: buyur, yüz bildiğin gibi! Yalnızca yüz! Paraya gelince, orasını hiç düşünme!»

Adımlarım adımlarına uymaz olmuştu bu kez, kesinlikle uymaz olmuştu: «Artık sizinle yürüyemem», dercesine:

«Özür dilerim, efendim, ben bu işi yapamam», diye kekeledim.

Birdenbire o da durdu olduğu yerde. Umulmadık, görülmedik bir gariplikle karşılaşmış gibi, şaşkınlıkla baktı yüzüme:

«O şiirleri yazan sen değil miydin?» diye sordu.

«Bendim, o zaman da anlamıştınız, efendim», dedim.

Sırtından ağır bir yük atmış gibi, derin bir soluk aldı, gene koluma girdi, gene çakıl taşlarının üzerinde, sürüklercesine yürüttü beni:

«Tamam öyleyse: oldu bu iş!» dedi bir süre sonra. «Yazacaksın dergiye, gene öyle biber gibi, nişadır gibi şiirler yazacaksın. Bir kere başlamak yeter, arkası kendiliğinden gelir. Bak, ne düşünüyorum, biliyor musun? Diyelim ki, bizim dergi çıkmaya başladı, herifin biriyle tartışıyoruz, o söylüyor, ben söylüyorum, o benim foyamı ortaya döküyor, ben onun, ikimiz de dayanıyoruz kısacası, tam bir denklik var durumda. İşte o zaman sen araya giriyor ve... Anlıyor musun ne demek istediğimi?... Bardağı taşıran damla oluyorsun... Bardağı taşıran damla... Her şey bu son damladadır, sevgili dostum; ben bütün başarılarımı son damlayı iyi hesaplamaya borçluyum. Bunun için de, ne pahasına olursa olsun...»

«Ama, efendim...» diye başlayacak oldum. Konuşturmadı:

«Aması maması yok bunun!» dedi.

Sonra birden duruverdi. Beni de durdurdu. Kuş-

kuyla yüzüme baktı bir süre. Sonra kaçmamı engellemek istermiş gibi karşıma dikildi.

«Bugün ayın kaçı?» diye sordu.

«Yirmi dördü, efendim», dedim.

«Peki, söyler misin bana: kaç paran var şimdi cebinde?»

«Bir yüz lira vardır, efendim.»

«Doğru mu bu söylediğin?»

«Aşağı yukarı bu kadardır, efendim».

«Çıkar da birlikte sayalım.»

Yalvarırcasına yüzüne baktım: çıkarmak istemiyordum. Neden, bilmiyordum, ama, bir sürü insan önünde, çırılçıplak soyunmaktan farksız bir şey gibi geliyordu bu iş bana. Ama müdür kaşlarını çatmış, bekliyordu karşımda, duruşuyla, bakışıyla her şeyiyle beni eziyordu: direnmek olanaksızdı.

«Çıkar dedim», dedi buyurur gibi. «Çekinecek ne var bunda? Hadi çıkar!»

İster istemez çıkardım cüzdanımı, paralarımı bir bir saydım. Hiç unutmam: tamamı tamamına yüz beş liraydı. Ama müdür bununla yetinmedi:

«Başka?» dedi.

Büsbütün ezildim, sonra bir ışık çaktı beynimde: cüzdanın söküğü arasında hiç bir zaman harcamayıp beklenmedik durumlara sakladığım, yepyeni elliliği çıkardım.

«Etti yüz elli beş», dedi. «Başka?»

Ceketimin cibindeki bozuklukları da saydım: hepsi dört yüz yirmi beş kuruştu.

«Ne etti?» diye sordu.

«Yüz elli dokuz lira yirmi beş kuruş, efendim», dedim.

«Peki, teşekkür ederim, koy hepsini cebine», dedi, gülümsedi: «Ne yapacaksın, biliyor musun?» diye sordu. Karşılığını gene kendisi verdi: «İşte böyle yapacaksın!» Sağ elini pantalonunun cebine soktu, bir tomar para çıkardı. «Evet, işte böyle yapacaksın, dostum!» diye yineledi. «Bir çırpıda, yırtık pırtık arasında saklı paralar aramadan, sırf cep harçlığı olarak bu parayı çıkaracaksın, pantalon cebinden». Alay eder gibi yüzüme baktı bir süre, sonra para tomarını bana uzattı birdenbire: «Al, say şu parayı», diye ekledi.

«Olmaz», dedim.

Neden, bilmem, korkunç bir alçalış gibi görünmüştü bu iş bana: bu parayı müdürümün elinden alıp da sayarsam, bundan böyle onun oyuncağı olmaya boyun eğecekmişim, her şeyimi yitirecekmişim gibi bir korku vardı içimde.

«Al», dedi bir kez daha. «Say diye veriyorum, sayıp geri vereceksin.»

«Yapamam, efendim», diye kekeledim, «belki saçma bir şey ama yapamam işte».

«Peki, ben sayayım öyleyse! Ama sen de iyice bak, bir yanlışlık yapacak olursam, söyle», dedi, sonra saymaya başladı. Tam dört bin yedi yüz on lira saydı. Tomarı yeniden pantalon cebine sokuşturdu: «İşte böyle, sevgili dostum, dört bin yedi yüz on lira çıkaracaksın, en azından dört bin!» dedi gülerek. Sözlerinin karşılığını arar gibi yüzüme baktı; ama, öyle

sanıyorum ki, bulabileceği hiç bir karşılık yoktu yüzümde, dilimde de öyle. Bunun için, gene kendisi konuştu: «Bak, dostum, benimle çalışmaya başladığın günden sonra, elini pantalon cebine attığın her seferde, dört bin yedi yüz liradan daha az para çıkaracak olursan, istediğin küfürü edebilirsin bana, anama bile sövebilirsin», dedi.

Gene konuşmayı denedim:

«Ama, efendim...» diye başladım.

«Aması maması yok!» diye kükredi bir kez daha, bir kez daha, koluma girdi, bir kez daha, bir yere yetişmeye çabalar gibi, çakıllar üstünde soluk soluğa yürümeye başladık. «Aması maması kalmadı bunun! Yakında çıkıyor dergi, hemen anlaşmamız gerekiyor. Ötekilerle anlaştık, bir sen kaldın. Önemli olan da sensin. Yazacaksın dergimde! Evet, istiyorum bunu».

«Büyütüyorsunuz, efendim», dedim, «ya da alay ediyorsunuz: hep ünlü bir ozan gibi sözediyorsunuz benden. Ben kimim ki...»

«Ben ne istediğimi bilirim», diye karşılık verdi. «Dergiyi de kimsecikler bilmiyor daha, ama yüz bin basacağım. Ün dediğin bir haftalık bir iştir, hiç önemi yok. Adın da öyle. İstersen, gerçek adınla yazarsın, istersen, oradaki gibi Vatandaş olursun gene. Vatandaş hiç fena değil. Ama, gene söylüyorum, hiç önemi yok bunun. Önemli olan şiirler! Gene öyle şiirler istiyorum senden: kimini kahkahalarla güldürsün, kiminin dünyasını başına yıksın! Tamam mı? Bu şiirleri nereye koyacağım, biliyor musun? Derginin baş sayfasına! Şaşırtıcı bir yenilik olacak bu. Ama

okuyunca doğal bulacaklar. Bildiğin gibi yazacaksın hem de, canın ne istersc. Nasıl olsa, arkanda ben varım. Arkanda ben olduğuma göre, konu kıtlığı da çekmezsin: konuları, adamları, olayları, rakamları bir bir açıklarım ben sana: önümüze kim çıkarsa, bir şiirde temizleyiveririz. Görüyorsun, bakanlığım sana bağlı biraz da, bardağı taşıran son damlasın sen!»

Az önce tüylerimi ürpertiyordu, şimdi ise sözlerine gülmemek için kendimi zor tutuyordum: saflıksa, gerçekten büyük saflıktı bu; inançsa, gerçekten zorlu inançtı; alaysa, gerçekten güzel alaydı. Elimde olmadan güldüm.

«Gülme!» diye atıldı hemen. «Ben ne dediğimi iyi biliyorum! Sezgilerimde yanılmam: o şiirler bıçak gibi doğrar adamı! Benim sana vereceğim bilgilere eklendi mi herkese duman attırır! Bundan hiç kuşkun olmasın! Tamamı mı, anlaştık mı şimdi?»

Böyle bir anlaşmaya girmenin benim için olanaksız olduğunu söylemeyi güç de olsa en sonunda başardım.

«Ama neden?» diye sordu şaşkınlıkla. Ama vereceğim yanıtı dinlemeye bile yanaşmadı, göstermeye çalıştığım ilk nedende sözümü kesti: «Sen beni yanlış tanıyorsun, dostum, tamamiyle yanlış tanıyorsun», dedi. «Evet, yalan değil, yükselmek istiyorum, hem de en çok kendim için, kendi çocuklarım için istiyorum bunu. Ama sırtlarına basıp geçmek istediklerimin de, önüme çıktıklarında acımadan ezmek istediklerimin de hiç biri benden üstün değil, benden daha akıllı değil, benden daha yürekli değil! Daha da

söyleyeyim mi: benden daha dürüst değil! Bu durumda, dürüst kalacağım diye, elim, kolum bağlı duracak değilim. Olmaz öyle şey! Yıkılmamak için yıkmak gerekir, ezilmemek için ezmek, başka yolu yok bunun! Bir insanın lokmasını elinden almak bu insanın hakkına el uzatmaktır, buna bir diyeceğim yok. Ama hırsızın çaldığını hırsızın elinden çekip almak hırsızın hakkına dokunmak sayılmaz, senin hiç bir şeyin çalınmamış bile olsa! Bir de şu var: herkesin hırsıza çalıştığı, her şeyin hırsızı doğruladığı bir ortamda, hırsızın elinden aldığını kime vereceksin? Hiç kimseye! Hırsızlığa destek olmak istemiyorsan, hiç kimseye vermiyeceksin! Biraz daha düşün, sevgili dostum, yüzde yüz hak vereceksin bana.»

«Sanmıyorum, efendim», dedim.

Sanki işitmedi:

«Son önerim şu», diye sürdürdü konuşmasını: «bana sövmek, bir de benden başkasını övmek dışında, her şeyde yüzde yüz serbestsin, her şeyi yazabilirsin. Oldu mu?»

Üzerime anlatılmaz bir yorgunluk çöktü birdenbire, bu dolaşma, bu konuşma artık bitsin istedim:

«Hiç bir şey yazamam, efendim, özür dilerim», diye karşılık verdim. «Öyle bir çocukluktu o, geldi, geçti; yeniden başlayamam artık.»

Durdu kaşlarını kaldırarak yüzüme baktı gene bir süre. Belliydi, inanmıyordu söylediklerime; ama sanki yorgunluğum ona da geçti; bir yerlerine bir sancı saplanmış gibi yüzünü buruşturdu:

«Öyleyse dönelim», dedi.

Evimin kapısına kadar getirdi beni. Kapıda, benimle birlikte arabadan indi, kapımı, penceremi, çevredeki yoksul evlerini bir bir gözden geçirdi, yere, çamurlar altında ancak uçları görünen taşlara baktı, tuhaf bir gülümsemeyle başını salladı. Sonra, oldukça şaşkın bir biçimde, elimi eline aldı:

«Doğrusunu istersen, şu anda oldukça şaşkınım, sevgili dostum, bayağı kafam karıştı», dedi. «Ama bugüne kadar usuma sığdıramadığım birçok şeyleri de şimdi anlar gibiyim: bir zülfünün bilmem nesi, çeşminin bilmem neresi şarkısının bir kez söylenmesinden elli, altmış kişi birden sebeplenebilirken,Mozart'ın yalnız ölebilmesini anladım. Bu da bir kazanç sayılır. Sana teşekkür ederim.»

«Bunların benimle hiç bir ilişkisi yok, efendim,» diye karşılık verdim.

«Bırak canım!» dedi kızmış gibi, sonra gene yumuşattı sesini: «Yazık, çok güzel şeyler yapabilirdik seninle. Belki saçma bulacaksın ama bunların çözümünü de arayabilirdik», diye ekledi, uzaklara baktı dalgın dalgın. «Sen mi haklısın, ben mi, yoksa ikimiz birden mi, yoksa ikimiz de haksız mıyız, bilemiyorum doğrusu, bir karar veremiyorum. Gene de yazık oldu bence. Neyse, fazla yordum seni. Hadi, güle güle! Yolun açık olsun.»

«Sağolun, efendim», dedim.

Elimi bıraktı, döndü, yürüdü, arabasına bindi. Araba kalktıktan sonra, kapıya yöneldim. Ama, tam içeri gireceğim sırada, arabanın geri geri geldiğini gör-

düm, yeniden kapattım kapımı, Müdür arabanın camını açtı:

«Sana kartımı vermeyi unuttum», dedi. «Al şunu: başın dara düşecek olursa, kardeşini arar gibi, çekinmeden ara beni.»

Görüyorsun, bir açıdan fena adam değildi; sizin ünlü yazarınız birkaç satır yazı için Hamdi'yi işinden etmişti; o ise, böyle kabız davranışlar şöyle dursun, bana büyük olanaklar sağlıyordu, karşılıksız yardım etmek istiyordu. Hiç değilse bu konuda onu kırmamak, uzattığı kartı saygıyla almak, o gidince yırtıp atmak daha uygun düşerdi kuşkusuz. Ama, o sırada, gerçekten çok mert bir insan gibi görünüyordu gözüme, üstelik çok da dost, çok da candan bakıyordu, olduğumdan başka türlü gösteremezdim ona kendimi:

«Sağolun, müdür bey, istemez», dedim.

Gülümsedi:

«İnadını anlar gibiyim», dedi: «çocuğun yok; çocuğun olmadığı için, borcun da yok. Bunun için hep dayatıyorsun.»

«Herkesin kendince bir borcu vardır, efendim», dedim.

Sırf bir şey söylemiş olmak için, düşünmeden söylemiştim bu sözü. Ama çamurlar içinde yavaş yavaş uzaklaşan arabanın arkasından bakarak, «Yoksa çok mu saçma konuştum?» diye düşünürken, borç bilincim birdenbire, bir top ışık gibi doğuverdi içime: uzaklarda bir yerlerde, geçmişin derinlerinde, bir çift küçük yemeni gördüm, sana sözünü ettiğim, kırmızı yemenileri. Kırmızı yemenilerle her şey aydınlanı-

verdi: «Benim borcum da bu işte!» dedim kendi kendime. Bütün benliğimle duyuyordum bunu: daha önce hiç mi hiç düşünmemiştim ama, eski müdürümün kendi borcunu ödemek için durmadan daha çok yükselmeye, durmadan daha çok kazanmaya çalışması gibi, ben de bir çift yemeni borcumu ödemek için yerimde saymıştım hep, bir çift yemeni borcumu ödemek için ayakyolundan ayakyoluna koşup durmuştum. Bunun için, hep yerimde saymakla birlikte, en azından eski müdürüm kadar mutluydum. Şimdi de mutluyum, dostum, borcumdan hoşnudum, çünkü kesintisiz bir borç benimki: yalnız ödenir, hiç bir zaman tükenmez. Neresinden bakılırsa, böyle! Bir alacak-verecek işi değil, iki kişi arasında, sınırlı bir ilişkiden doğmadı. Kısacası, söylediğim gibi, müdürün babalık borcuna da, Sokrates'in horoz borcuna da benzemez. Bir ucu sonsuzlukta benim borcumun. Bu yüzden üstünlüğünden, değerinden, güzelliğinden bile sözedilemez, ödenir yalnızca, kırmızı yemeniler için ağlayan çocukların kırmızı yemeniler için ağladıklarını bile bilmeden, onlara kırmızı yemeniler verebilen elleri ve gönülleri savunmakla, onları yozlaştırarak çocuklara bedavadan kırmızı yemeni veremiyecek kadar katılaştırmış olanlara karşı çıkmakla ödenir, ödemeye çalışılır daha doğrusu, şu ya da bu biçimde, ne kadar ödenebilirse...

Evet, işte böyle, dostum, ben bilsem de, bilmesem de, istesem de, istemesem de, her şeyimi borcum biçimlendiriyordu gerçekte, her şeyime borcum yön veriyordu. Borcumun bilincine vardıkça yaşamı-

mın birliğini anladım, yoksul evime, ufak işime, adsız yazarlığıma, bütün küçük alışkılarıma daha bir gönülden bağlandım, kısacası, daha gerçek, daha sürekli bir biçimde mutlu oldum. Bir zamanlar deli gibi sevdiğim eski nişanlımın çabaları bile sökemedi beni bu mutluluktan.

Ne o, çok mu şaştın, dostum? Epeydir hiç sözünü etmeyişime bakarak, onu çoktan unuttuğumu sanıyordun, değil mi? Belki doğru, belki yanlış, ama «Evet, unuttum», desem ne yazar ki! Ölmüş aşkların çok kötü yanı vardır, bilmez misin? Cesetleri gömülmez! Yurtsuz tinler gibi dolaşırlar hep, ikide bir, hem de en beklenmedik zamanlarda, bir yerlerden çıkıp gelirler. Gelince de feleğini şaşırtırlar adamın. Benim için de böyle oldu işte.

Eski nişanlım, ayrılmamızı izleyen günlerde, bizim bölüme geldikçe, herkese gülümsediği gibi bana da gülümserdi gene, masamın önünden geçecek olursa, tıpkı eskisi gibi, parmaklarının ucuyla başıma vurmayı da unutmazdı, kimi zaman, bununla da kalmayarak: «İşler nasıl, Şaban?» derdi. Sesinin, gülümsemesinin, bakışının değişmezliğine mi aldanırdım, nedir, birdenbire her şey değişiverirdi: bütün o olanlar olmamış gibi bir duygu uyanırdı içimde. Ama eski nişanlım sorusunun en kısa, en beylik karşılığını bile beklemeden çekip gidince, uçsuz bucaksız bir uçurumdan düşercesine başım dönerdi, dakikalarca kendime gelemezdim artık. Ne var ki, gündelik bir olay sayılırdı bu, üstelik değişmez bir biçimde yinelenip duruyordu hep: yavaş yavaş acılığı azalmıştı.

Şöyle böyle altı ay sonra, arada bir, olup bitenleri düşündükçe, yüreğim sızlasa bile, herkesin gözüyle görmeye başlamıştım onu: çalıştığım yerden bir ar-arkadaş, çok güzel, çok yetenekli, çok iyi bir kadın. Üstelik, müdürün ayrılışından sekiz, on gün sonra, genel müdürlükte bir göreve atanmış, hemen o gün öteberilerini toplayıp gitmişti, bir daha görüşmemiştik, unutmuştum aşağı yukarı; tam olarak unutmamış olsam bile, yavaş yavaş bütünlüğünü yitirmişti benim için, dağılmış, parçalanmıştı gittikçe, gittikçe daha küçük parçalara ayrılmıştı: kimi zaman bir yüz, kimi zaman bir gülümseme, kimi zaman bir bakış, kimi zaman bir dudak tadı, kimi zaman nerdeyse hiç bir olaya bağlanmayan bir kapı çarpmasıydı. Kasacası, artık her şey bitmiş sayılırdı.

Ama, eski müdürümle karşılaşmamdan tam bir hafta sonra, bir pazartesi akşamı, işten dönerken, bir köşe başında, birdenbire arkamdan atılıp da kollarının var gücüyle belime sarıldığı zaman, bir kez daha değişti her şey, her şey eskisine döndü daha doğrusu, parçaları kaşla göz arasında toplandı, bütünleniverdi: çok güzeldi, çok da içten, çok da tatlı konuşuyordu:

«Ne kadar özledim seni!» diyordu. «Ne kadar özledim, bilemezsin! Olanaksız bir şey bu! Peki, sen? Sen beni özlemedin mi?»

«Özlemez olur muyum?»

«Çok mu?»

«Çok.»

«Öyleyse neden hiç aramadın?»

«Ben mi?»

«Yok, ben!»

«Biliyorum. Sonra sen de...»

«Ben de suçluyum elbette, yüzde yüz suçluyum, suçun en büyüğü bende, bunu iyi biliyorum. Ama geldim işte. Şu köşede en azından yarım saat seni bekledim. Erkeklik bende kaldı.

Güldü, sonra koluma girdi; sonra, ne yapacağımızı önceden kararlaştırmışız gibi, hiç bir şey konuşmadan, burnumuzun doğrusuna yürümeye başladık. İnce ince bir yağmur yağıyordu, yağmur altında, nereye gittiğimizi bilmeden, usumuza bile getirmeden, birbirimizden başka hiç kimseyi, hiç bir şeyi görmeden, ağır ağır yürüyorduk yollarda, ya da bana öyle geliyordu, bilmiyorum. Ne olursa olsun, çok mutluydum. Arada bir, göz ucuyla baktıkça, onun da mutlu olduğunu görüyordum: gözlerinden yüzüne, yüzünden bütün bedenine, öyle aydınlık bir gülümseme yayılmıştı ki, öyle bir bakıyor, öyle bir yürüyordu ki, kolumu öyle bir tutuyordu ki, nicedir böylesine dopdolu bir mutluluk duymadığı söylenebilirdi. Gene de, dakikalar ilerledikçe, kana karışmış bir zehir gibi, derinden derine bir kuşku dolaşıyordu benliğimde, arada bir, bedenden bir damar çekilircesine, bilincime vuruyordu: bunca olanlardan sonra, bunca olanlar olmamış gibi yürüyorduk yürümesine ama bunca olanlar olmamış sayılabilir miydi, yeni baştan başlanabilir miydi her şeye? Her şeye yeni baştan başlamaya mı gelmişti, yoksa gelip geçici bir duygunun, bir oyun isteğinin yeline mi kapılmıştı? O da buna benzer düşüncelere mi dalmıştı, yoksa içimden geçen-

leri sezmiş de alınmış mıydı, neydi, yürüyüşü daha bir ağırlaştı birdenbire, bitkin bitkin bedenini bedenime yasladı:

«Çok yoruldum», dedi inler gibi. «Sevgilim, evine götür beni.

Sevinçten yüreğim duracaktı nerdeyse:

«Hemen», dedim, «hemen şimdi, sevgilim...»

«Evet, hemen», diye yineledi. «Çok yoruldum, bir taksiye binelim.»

İşte böyle, sevinçten çıldırabilirdim o dakikada: sevgilim kuşkularıma en kesin karşılığı vermişti. Evdeki sevgilimin ne düşüneceğini, ne söyliyeceğini hiç usuma getirmeden, kapısını ardına kadar açarak kendisini sesim titreye titreye buyur ettiğim odamda da aynı karşılığı aynı kesinlikle yineledi: dudaklarında o her şeyi, herkesi sarıveren, anlatılmaz gülümsemesi, her köşeyi uzun uzun gözden geçirdi, sonra birden beklenmedik bir çığlık kopardı:

«Sevgilim, bu oda ne kadar karışık!» dedi. «Şuraya bak: her şey, her şey darmadağınık! Burada nasıl yaşıyordun? Bana bir süpürge getir!»

Gittim, süpürgeyi, faraşı getirdim, sonra bir köşeye çekilip olağanüstü bir oyun, bir mucize karşısındaymışım gibi bakmaya başladım ona. Söylemeye gerek var mı, yüzü, elleri, kılığı, hiç bir şeyi uymuyordu bu odaya, hele bu yaptığı işe hiç uymuyordu, gene de suda bir balık gibiydi, şaşırtıcı bir doğallıkla yapıyordu her şeyi, silkeliyor, süpürüyor, topluyor, düzeltiyor, her şeye yepyeni bir yüz veriyordu. Böylece, birkaç dakika içinde, tertemiz etti şu gördüğün odayı. En

sonunda, süpürgeyi kapının ardına bıraktı, geldi, önüme dikildi:

«Neden beni daha önce çağırmadın?» dedi.

Hiç bir şey söylemedim, söyleyemedim, coşkuyla kollarımı açtım yalnızca: yüzünde hep o anlattığım gülümseme, bir an bile duralamadan kollarıma bıraktı kendini. Gözlerim yaşardı: kollarıma atılışı, ıslak saçlarının, serin yanaklarının kokusu, dudaklarının tadı, kollarının hiç yokmuşcasına sarılışı, her şeyi, her şeyi eskisi gibiydi, değişen hiç bir şey yoktu. Gene de, nasıl söylesem, bütün varlığı gözle görülmez, elle tutulmaz bir yabancı tabakayla kaplanmıştı sanki: ne kadar sokulursam sokulayım, bir türlü varamıyordum ona. Uzun bir yoklıktan sonra evine dönmüş de duvar dan sazını alıp bildik bir havayı çalmak istemişin gibi bir şey: bütün notalar ezberinde, sazın da nasıl bıraktınsa öyle, sazını tutuşun da, tellere dokunuşun da aynı, tıpkı eskisi gibi, ama sanki geçen zaman süresince bir şeyler kurumuş derinlerde, her şeye sızıyor bu kuruluk, belki gene aynı sesleri çıkarıyorsun ama aynı havayı bir türlü çalamıyorsun. Ben de öyleydim işte. Bir ben değil, o da öyleydi sanırım: gözlerinde yaşlar gördüm.

«Neyin var?» diye sordum.

Eski günlerdeki gibi, parmaklarının ucuyla, saçlarımı okşadı:

«Sevgilim, burada yaşayamazsın», dedi. «Sen de gördün, elimden geleni yaptım, sildim, süpürdüm, topladım. Ama olmadı işte...»

Anlatılmaz bir ağırlık çöktü birden üzerime:

«Anlamadım», dedim.

«Anlaşılmayacak bir şey yok bunda, sevgilim, işte görüyorsun», dedi, «gözünün önünde her şey: burada yaşayamazsın.»

Üzerimdeki ağırlık büsbütün arttı, var gücümle beline sarıldım:

«Yani şimdi gene gidecek misin?» diye kekeledim.

Bir an bile duralamadı:

«Elbette», diye karşılık verdi soruma. «Elbette gideceğim, sevgilim!» Yüzümü avuçlarına aldı, gözlerimi kendi yaşlı gözlerine dikmeye zorladı beni: çok güzeldi! «Elbette gideceğim», dedi gene. Ama bunda üzülecek bir şey yok: sen de benimle geleceksin.

Nasıl? Nereye?» dedim.

Saçlarımı okşadı gene:

«Sevgilim, o işe girmek zorundasın», dedi damdan düşer gibi.

«Hangi işe?

«Hangi işe olacak! Dergi işine! Bizi bu iş kurtarır ancak.»

Gözlerimin önü karanlığa kesti bu sözleri duyunca, düşecek gibi oldum, düşmemek için ona daha sıkı sarılmaya çalıştım:

«Seni o mu yolladı?» diye sordum bir süre sonra. «Müdür mü yolladı seni?»

«Hem evet, hem hayır», diye karşılık verdi, sonra, böyle tatsız bir konuya girdiği için özür dilemek istercesine, kollarını sıkı sıkı boynuma doladı, sonra başını omzuma koydu, hıçkıra hıçkıra ağladı bir

süre. «İnan bana, aramızda her şey bitti artık», diye mırıldandı. «İnan bana, ilişkiyi kestik onunla: onun için değil, senin için istiyorum bu dergi işine girmeni, bir de kendim için...

Bunalacak gibiydim:

«Neler söylüyorsun?» dedim.

Kuşkulu gözlerle yüzüme baktı uzun uzun, gözlerinde bir kararsızlık gidip geldi, sonra gene ağlamaya başladı:

«Bildiğini sanıyordum, beni bağışla, sevgilim», dedi. «O da bildiğini sanıyordu. Bu işi bunun için teptiğini söyledi.»

«Yani?»

«Yani, korkunç bir adamdır o, oyunu sever yalnızca, gücünü denemeyi sever: benim işe girişimden önce tanıyorduk birbirimizi. İlişkimiz göze batmasın diye, biraz da eğlenme için, seni seçmişti, sevgilim...»

«Yani oynadınız benimle! Yani boş yere, iş olsun diye, hiç yoktan yaktınız beni, bunca acı çektirdiniz! Bunu nasıl yapabildin?»

«Hemen hiç tanımıyordum seni. Hem de ona karşı durulamaz, bilmez misin: herkese, her istediğini yaptırtabilir. Şeytan'ın ta kendisi o...»

«Ama ben...»

«Sen başkasın, üstelik de erkeksin.»

«Şimdi de...»

Gene hıçkırmaya başladı:

«Bak sevgilim, ilk gelişim olsun bu sana, gerisini unutalım», dedi. «Kusurluyum, suçluyum, biliyorum;

ama çok şey gördüm, çok şey öğrendim, en sonunda sana geldim. Senin yanında kalmak istiyorum artık, senin yanında başımı dinlemek istiyorum; çünkü seni seviyorum, görmüyor musun?»

«Görüyorum, sana kızmıyorum», dedim. «Ben de seni seviyorum.»

O sırada bütün varlığımla duyduğum da buydu, dostum: deli gibi seviyordum onu; onun da beni sevdiğini, bana yaptıklarından utandığını düşünüyordum. Öyle ya, ağlamaktan kıpkırmızı olmuştu gözleri: sevmeseydi, utanmasaydı, böylesine ağlar mıydı? Ama, tam her şey düzelmek üzereyken, bir kez daha dondurdu beni:

«Evet mi? Dergiye giriyor musun?» diye sordu.

Kollarım böğrüme düştü:

«Bütün bunlardan sonra mı?» dedim.

«Sevgilim, bütün olanları olmamış saydık ya!» dedi. «Göreceksin, her şey yeniden başlayacak, çok güzel olacak. Bu işe evet demelisin. Başka türlü kurtulamazsın.»

«Tehlikede değilim ki», dedim.

Anlamak istemiyordu bir türlü, bizim eski müdürle, bu korkunç oyuncuyla birlikte çalışmayı, ona uşaklık etmeyi anlıyordu da böyle bir odada yaşanabileceğini anlamıyordu, çok tehlikeli, çok yüz kızartıcı bir yerden sözeder gibi sözediyordu buradan. Alınmamak elde miydi: benim evimdi bu oda, bunca yıldır yaşadığım, soluk aldığım, farelerinin ayak seslerine kadar her şeyine alıştığım yerdi. On binlerce basılan dergilere yapıt satmanın bana göre bir şey

olmaması bir yana, şimdi çok daha iyi tanıdığım o adamla iş birliği yapmak üzere bu odadan çıkıp gitmek, kendi kendimden çıkıp gitmek olacaktı yüzde yüz. Son bir umutla, bir kez daha sarıldım ona:

«Beni ancak burada, benimle kalarak kurtarabilirsin», dedim, «kendini de öyle...»

Nicedir bu sözümü beklermiş gibi, kollarımdan sıyrılıverdi birden, kendinden geçmişcesine, baş döndürücü bir hızla, yaptıklarını bozmaya girişti: yastığımı, yorganımı yere attı, kitaplarımı tekmeledi, her birini bir yere fırlattı, faraşa topladığı çöpleri oraya, buraya saçtı. Taş gibi donup kalmıştım olduğum yerde, hiç bir şey düşünmeden, hiç bir şey söylemeden, hiç bir şey yapmadan ona bakıyordum. Ama, birdenbire, tekmeleyip dağıttığı nesneler arasında, tekmelenip dağıtılan nesnelerden daha zavallı bir biçimde, geçkin sevgilimi de görünce, sonsuz bir çabayla, kollarına yapıştım, birlikte yatağın üstüne düştük. Sonra, kim bilir ne kadar bir süre, geçkin sevgilim yerde, biz şurda, yatağın üstünde, yan yana, oturup kaldık öylece. Utançtan mı, öfkeden mi, üzüntüden mi, yoksa yorgunluktan mı, bilmiyorum, başımı kaldıramıyordum bir türlü. Gözlerim eski nişanlımın eline dikilmişti, bir türlü ayıramıyordum: dizinin üstünde duruyordu öyle, çok güzel bir eldi, ince, uzun, anlatılmaz bir biçimde temiz. Ama, bana öyle geliyordu ki, onun eli değil bu el, kendi başına bir eldi, kendi yaşamını sürdürüyordu. Kaçmasından korkar gibi, sımsıkı tutuverdim birden. Ne var ki, eski nişanlım hemen kurtardı elini, bir kez daha bozdu büyüyü:

«Bırak!» diye haykırdı ürkmüş gibi. «Boşuna kendini yorma: her şeyi anladım artık!»

«Anlaşılacak bir şey yok ki», dedim gene tutmak istedim elini.

Ama gene geri çekti:

«Bırak, Allah'ını seversen! Oyunun sırası değil! Sen artık ölmüşsün!» dedi.

Bununla birlikte aradan birkaç saniye geçmeden bu sözü kendisi değil de bir başkası söylemişcesine, coşkuyla boynuma sarıldı gene, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Şaşırıp kalmıştım, ne yapacağımı, ne diyeceğimi bilmiyordum doğrusu, bedenimi bedenine destek etmekle yetiniyordum. Ama büyü iyiden iyiye bozulmuştu artık: ona doğru atılmak gelmiyordu artık içimden; tam tersine, bedeninin her sarsılışında biraz daha tükendiğini, oraya, buraya saçtığı nesneler gibi dağıldığını duyuyordum. Kim bilir, belki aldatıcı bir duyguydu bu, belki doğuştan böyleydi: doğuştan yoksundu bütünlükten, bölük pörçük bir insandı; bunun için olacak, yüzü ellerini,elleri yüzünü yalanıyordu durmadan, bir dakikası bir dakikasına uymuyordu.

En sonunda kollarını boynumdan çözdü:

«Sevgilim, son olarak söylüyorum: gidelim buradan», dedi.

Duralamadım bile:

«Hayır, benim yerim burası», diye karşılık verdim.

Böylece, bir kez daha, kötü biten, güzel bir düş gibi bitti her şey: geçkin dostum yerde, ben bozulmuş

yatağın üzerinde, kımıldamadan dururken, o kalktı, ışığı yaktı, çantasından çıkardığı küçücük aynada, kendine çeki düzen verdi, sonra, çok ama çok ağır bir yürüyüşle, hiç bir şey söylemeden, açtığı kapıyı kapamayı bile düşünmeden, çıkıp gitti. İçinde bir yerler sızladı, ama hiç kızmadım ona, böyle davranmasına da hiç şaşmadım, çünkü anlamıştım artık: her zaman çıkıp gidendi o, ikide bir elini uzatıp hemen sonra geri çekendi, şöyle bir yoklayıp geri dönendi, bekleyen, kalan değildi. Bir seyirciydi kısacası, yalnızca bir seyirciydi, her şeye en açık, en düz, en kolay anlamı veren bir seyirci: içinde kendisinin de bulunduğu, karışık ve bunaltıcı oyuna uzak uzak bakmakla yetinmiş, durdurmayı hiç bir zaman düşünmemişti, şimdi de düşünmüyordu. Son gördükleri yüreğini kabartmıştı biraz; bunun için, daha durgun, daha ağır bir oyun başlatmak istiyordu, buydu hepsi. Eski müdür iyi kötü bir borçtan sözederdi, onun böyle bir borcu bile yoktu, yanımda kim bilir nereden esen, kimbilir ne kadar sürecek olan bir emeklilik hevesini gidermek istiyor, istediği olmayınca da çocuklar gibi ağlıyordu.

Ama şimdi bir ağlayan daha vardı odamda: geçkin sevgilim. Nişanlım saçlarını düzeltirken, dudaklarının boyasını yinelerken, çantasını kapatıp kalkarken, kapıya doğru yürürken, o yerinden kımıldamadan, belki soluk bile almadan, şaşkın şaşkın bakmakla yetinmiş, sonra, açılan sokak kapısının yeniden kapandığını duyunca, hep bu sesi, bu edimi beklermiş gibi, birdenbire gözlerinden yaşlar boşan-

mıştı. Ağzını açıp tek sözcük söylemeden, uzun süre, sessiz sessiz ağlamıştı oturduğu yerde.

Neden sonra kalktı, ortalığı toplamaya başladı. Ama gene ağlıyordu. Neden? Çok mu yanmıştı canı? Çok mu kıskanmıştı? Onunla gitmemden mi korkmuştu? Yoksa bütün bu gördüklerinden sonra, kalmış olmama mı üzülüyordu? Bilemiyordum. Durmadan ağladığını görüyordum yalnız, ikide bir, elinin tersiyle, gözlerini sildiğini, sonra gene sessiz sessiz ağlayarak ortalığı toplamaya giriştiğini görüyordum. En sonunda, bir kez daha sildi gözlerini, kararlı bir yürüyüşle bana doğru geldi, tam önümde durdu. Belki iki, belki üç dakika dikilip bekledi burada, hiç mi hiç kımıldamadan, ayaklarından saçlarına, tek kılı kıpırdamadan, yazgının gölgesi gibi. Bu bekleme tüylerimi ürpertti:

«Ne oldu? Neyin var?» diye sordum. «Neden böyle dikiliyorsun tepemde?»

Söylemiştim, yatağıma ilk girdiği geceden beri, benimle konuşmalarını en aza indirgemişti nedense. Bunun sonucu olarak, sorduğum en basit soruları bile karşılıksız bırakırdı çoğu kez. Bu kez de öyle yaptı gene, bozmadı alışkanlığını, tek sözcüklü bir karşılık bile vermedi. Ne var ki, bir alışkanlığı olduğu gibi sürdürürken, bir başka alışkanlığı, üstelik daha da şaşmaz görünen bir alışkanlığı bozuverdi birdenbire: ilk olarak ışığı söndürmeden, göz göre göre, bıktırıcı, tüketici bir ağırlıkla, çıkarılıp yere bırakılan her parçada soluklana soluklana soyunmaya başladı önümde, büsbütün şaşırttı beni. Neden yaptı bunu? Yıpranmış

bedeninin bütün çirkinliğini gözlerimin önüne sererek dayanma gücümü ölçmek, bu iş artık bitecekse, burada, kısa yoldan bitirmek mi istedi? Yoksa başka bir kadının verdiği acıyı biraz olsun hafifletmek gereğiyle, cilvesine yeni bir öğe eklemeyi mi düşündü? Bilmiyorum, birgün bile hiç bir şey söyleyemem bu konuda. Ama hangi nedenle olursa olsun, bir an bile kararsızlığa düşmeden, şaşırtıcı bir rahatlıkla soyundu önümde, evet, işte tam şurada, anadan doğma soyundu, sonra geldi, usulca yanıma oturdu. O zaman bir değişiklik de ben yaptım alışkanlıklarda: önceleri ilk o beni kucaklardı, bu kez ben onu kucakladım. Gittikçe güçlenen, hüzünlü bir coşku içinde, şişmiş gözlerini, ıslak yanaklarını öptüm, gevşemiş göğüslerini, kat kat karnını okşadım, önceleri, karanlıkta, sol göğsünün altında, ikide bir elime gelen, kocaman et benini ilk olarak gözlerimle gördüm, çocuk gibi sevindim birden. Böylece, yavaş yavaş, anlatılmaz bir mutlulukla birlikte, derinden derine, bir bütünlük, bir birlik duygusu doldurdu içimi. Bu da çok doğal bir şeydi. Çoğu kez, başlangıçta, bir süre tutulmuş bir el, şöyle bir okşanıp geçilen bir saçtı sevgimiz, sonra, kimi zaman yavaş yavaş, kimi zaman baş döndüren bir hızla, başka öğeler eklenirdi bunlara, gittikçe daha bir yakın, daha bir sıcak öğeler: elden kola, koldan dudağa, dudaktan göğüslere geçilirdi, parça parça çoğalırdı sevgimiz; kimileri, benim eski nişanlım gibi, daha bütünlenmeden dururdu bir yerde, sonra azala azala uzaklaşırdı bizden, kimileri de böylece, olduğu gibi, tümüyle sınardı kendini, her düzeyde bütün-

leniverirdi. Ama o akşam, odamda, yatağımın üzerinde, onu kollarımda tutarken, onun kalın kollarını, kocaman göğüslerini okşarken, yalnızca bir sevginin, yalnızca bir kadının bütünlüğü değildi içimde dolan, her şeyin bütünlüğüydü. Evet, buydu içimde duyduğum: sevgilimin yüzünde ve bedeninde, yattığım yatağın, döktüğüm terin, giydiğim yemeninin, yediğim soğanın, ayakyollarına yazdığım yazıların, kısacası bütün yaşamımın bütünlüğünü buluyordum, sevgilimin yüzünde ve bedeninde beni aşan bir birliğe eriyordum. Köşker çarşısının son köşker dükkanında ayağıma kırmızı yemeniler giydiren elleri de olsa olsa onun ellerinde bulabilirdim. Bir zamanlar kendisinden bir karabasan gibi kaçmaya çalıştığım bu kadına düşündüğümden de fazla bağlı olduğumu, onu düşündüğümden de fazla sevdiğimi anladım birdenbire: bilincin açıklarında, derinden derine gelişmişti, şimdi de ortaya çıkıyordu işte. Söylenmeye gerek var mı, eski nişanlımı da sevmiştim, ama, onun sevgisinde, kitaplardan çıkma bir şeyler vardı, üstelik de parça parça, yarım yarımdı, durmadan birbirine karışıyordu sayfaları. Oysa geçkin sevgilimin sevgisinin sizin yazdıklarınızla hiç bir benzerliği yoktu. Garipti, tuhaftı, şaşırtıcıydı, orası öyle, ama alabildiğine doğal, alabildiğine gerçekti aynı zamanda: yapayalnız bir adamın yatağını paylaşan ilk kadının getirdiğiydi, unutulmuş anıların, unutulmaz yoklukların, tükenmez borçların eşliğinde, suda iki balık gibi, ilk kadınla ilk erkeği birleştirendi; güzel yüzlerin, kıvrak bedenlerin, süslü giysilerin, kirli para-

ların çöpçatanlığına borçlu değildi varlığını, dağ başında, her baharda yeniden göveren bir çiçek gibi, kendi kendine, kendi kendinden doğmuştu. Benim doğduğum yerlerin birbirlerini ilk olarak yoksul bir gerdekte gören yoksul insanları da yazgının getirdiği eşe böyle bağlanırlardı herhalde: benim gibi, bir daha hiç kopmamasıya, sımsıkı.

Sımsıkı sarıldım ona:

«Seni seviyorum», dedim: «benimle evlenir misin?»

Evet, dostum, böyle işte: bütün gemilerimi yaktım, dönüşü yok artık bu yolun: eski nişanlımın değil, geçkin sevgilimin kocasıyım; eski müdürümün ünlü dergisinin değil, kentin ayakyollarının ozanıyım, her zaman da öyle kalacağım. Sen istersen «yanılgı» de, istersen «çılgınlık» de buna, ben seçimimden hoşnudum: hiç değilse yolunuzda yolumu şaşırmaktan kurtarıyor beni, korkunç sürünüzün dışında kalmamı sağlıyor; nasıl güdülüyorsunuz, nasıl yemleniyor, nasıl sulanıyor, ağıllarda nasıl uyutuluyorsunuz, bunu yukarlardan görmemi sağlıyor. Biliyorum, hanginiz olsa alaylı alaylı güler bu sözüme, çünkü her biriniz bir çoban sanıyor kendini, kötü filozoflardan araklayıp adına «bildiri» dediği birkaç parlak söze dayanarak sürüye yön verdiğini sanıyor. Gerçek yanılgı bu işte! Açın artık gözlerinizi; hepiniz sürüdensiniz, gittikçe büyüyen, gittikçe sürüleşen bir sürünün giden ya da duran, bakan ya da bakılan, susan ya da bağıran öğelerisiniz. Ama hepsi aynı kapıya çıkıyor: sürüye seslendiğinizi sanıyorsunuz, sürü-

nün yankısı oluyorsunuz; yani yineliyorsunuz, dostum, durmadan yineliyorsunuz. Usunuzu başınıza devşirmediğiniz, yolunuzu değiştirmediğiniz sürece, başka türlü olması da olanaksız.

Evet, dostum, böyle işte: bazı bazı, kentin işlek bir yolunda yürürken, tekdüze bir çalgı sesine uyup düzgün ve sert adımlarla ilerleyen bir birlik görür, herkesle birlikte duruverirsin. Herkesle birlikte bakmaya başlarsın ister istemez, baktıkça bir şeyler kımıldar içinde: bu geçiş gurur verir sana, güven verir, çoşkunluk verir, kimi zaman korku verir. Şaşmaz bir uyumla önünden geçenlerin bedensel ustalıklarına, düzgün giyimlerine hayran kalırsın, ama gurur da korku da bunlardan doğmaz, geçenlerin bu geçişle, bu ezgiyle, bu giyimle doğrudan doğruya hiç bir ilişkisi bulunmayan, gerçek olup olmadığı bile bilinmeyen bir niteliklerinden doğar: savaş güçlerinden. Bununla yetinmesen, daha tutarlı, daha dolaysız, daha kesin belirtiler arasan da bir şey değişmez: bu konuda şimdi sana gerçeğe en yakın bilgileri verebilecek olanlar, yani şu sert adımlarla önünden geçenler, soru değil, alkış beklerler senden, kendine kesinlik süsü veren, yetersiz bir belirtgenin dilsiz öğeleri olarak geçip giderler önünden, durdurup soramazsın, doğruya varamazsın bir türlü. Dayatabilirsin istersen, başka kapıları çalabilirsin gerçeğe varmak için, ama dönüp dolaşıp aynı noktaya gelirsin gene, birliğin ayak seslerini ilk işittiğin noktaya, çünkü her kafadan bir başka ses çıkmaktadır, her ses bir başka türlü yarımdır, her ses bir başka sesi yalanlamakta, yalan-

larken de, elbette, kendi yalanlık olasılığını geçerli kılmaktadır. Sert adımların kaldırdığı tozlar gibi alabildiğine karışmış, alabildiğine dağılmıştır her şey, her şey umutsuzca parçalanmıştır.

Evet, dostum, böyle işte: inanmazsan, çobanlığa kalkanlara bak! Bir sürü birliği bile oluşturamıyorlar: birbirlerine karşılık verirken bile arkalarını dönüyorlar birbirlerine, çünkü gerçekten karşılık vermek değil istedikleri, konuşmak, anlaşmak değil, aldatıcı bir konuşma izlenimini yaratarak konuşmayı, anlaşmayı yok ediyorlar; bildiriyorlar yalnızca, dünyanın dört bucağında, irili, ufaklı bir çok çobanlar, sabah, akşam, gece, gündüz, durmadan, durmadan bildiriyorlar, Ama neyi? Söyler misin, neyi bildiriyorlar bize? Yanıtı ben vereyim: hiç bir şeyi! Hiç bir şey bildirdikleri yok! Onlar için «bildirilen» değil önemli olan, tamlık, tutarlık, doğruluk değil, önemli olan bildirmek, «bildiren» olmak; ne kadar çok bildirdikleriyle, yani eksikliklerivle, yani tutarsızlıklarıyla, yani yalanlarıyla kesinleyeceklerini sanıyorlar. Bunun için, ne olursa, bildiriyorlar. Hayır, ne olursa değil! Ne eksikse, ne yarımsa, ne yalansa, onu söylüyorlar. «Bizim hiç bir izm»le ilgimiz yok, der demez, bizler «muhafazakâr» insanlarız, diye atılıyorlar örneğin, çifte çenelerini kıra kıra: «Biz yoksul halk çocuklarıyız», diye haykırdıktan sonra, «Hem de özel girişimden yanayız!» diyorlar. Bildirimin sürekliliğini sağlayabilmek için, bildiriyi parçalayıp karıştırmaları, her taşın altından çıkabilmek, her duruma uyabilmek için, yalnızca karşılarındakini değil, kendi ken-

dilerini de yalanlamaları gerekiyor: bildirilerinin baş özelliği süreksizlik. Bir de yuvarlaklık elbette: amaç bildirmek değil, yalnızca bildirmek, bildirerek iyi kötü bir egemenliği sürdürmek olduğuna göre, ortalığı yuvarlak sözlere boğmakta hiç bir sakınca görmüyorlar, her şeyi çıtlatan, ama hiç bir şey söylemeyen, yusyuvarlak, soysuzlaşmış, kayganlaşmış, alçalmış sözlere. Kafaları, yüzleri, bedenleri de sözlerinin biçimini alıyor çoğu kez, ya da tersi, bilmiyorum, ama her şeyleri yuvarlak işte, sözleri yuvarlak, yüzleri, gözleri yuvarlak, göbekleri, enseleri, çeneleri, kalçaları, her şeyleri, her şeyleri yuvarlak, yuvarlak ve kaygan. Daha çok yakın bir geçmişte, oldukça büyük bir ülkede, milyonları ardından sürükleyen, üst üste seçimler kazanan, çok ünlü bir kişi neden öldü, biliyormusun? Şişmekten, şişe şişe yuvarlaklaşmaktan! Adamlarıyla birlikte, bozup bozup ortalığa saldığı sözcükler ve sayılar gibi, kendisi de şişiyor, yuvarlaklaşıyordu durmadan, belliydi, çok yetenekliydi bu alanda, ama, bir an geldi, insan sınırını aştı. O zaman, sizlere ömür: koydunsa bul artık büyük söylevciyi, büyük bildiri kaynağını, anısı bile kalmadı...

Korkarım, sizler de yuvarlaklaşmaktan gideceksiniz! Sizin yaptığınız da bildirmek yalnızca, söylemek, anlatmak, anlaşmak değil, bildirmek, öküze özenen kurbağa gibi, karşılıksız, seçmeden, ayırmadan. Söylemek, anlatmak için, karşılıklı anlaşmak için, önemli yada önemsiz bir gerçeğe varmak için, bir şeylere dayanmak gerekir önce, bir noktadan bir noktaya, adam gibi yürümek gerekir, oysa siz dönü-

yorsunuz durmadan, hiç bir yörüngeye oturamadan, kendinize en ufak bir süreklilik sağlayamadan, serseri mayınlar gibi, boşlukta dönüyorsunuz: bir bakıyorum, karanlığa övgüler düzüyor, «Yazın hiç bir şey anlatmaz!» türünden ilkeler sürüyorsunuz önümüze; bir bakıyorum, tarlaları saran buğday bitlerini dizelerle yok etmeye kalkacak kadar köy sorunlarına dalmışsınız; bir bakıyorum, daha da azıtmışsınız işi: elde kılıç, din yolunda savaşmaktan sözediyorsunuz. Değişmeyen tek yanınız yuvarlaklık ve kaypaklık sizin de. Ama, size bakılırsa, hep ışık saçıyorsunuz bize, karanlığa övgüler düzdüğünüz dakikalarda bile! Kuzu kuzu girdiğiniz bir kapanda, dört bir yandan üstünüze yöneltilen ışıkların, yolunuzu aydınlatmak şöyle dursun, gözlerinizi kör ettiğini anlamıyorsunuz bir türlü, en korkunç göz kamaşmasını bir aydınlanma sanıyor, üstelik de gözünüzü kamaştıran ışıkların kendi gözlerinizden çıktığına inandırmak istiyorsunuz bizi.

Biliyorum, içinizde, az da olsa, bu durumdan rahatsız olanlar, bu yalancı ışıklardan, bu budalaca körlükten kurtulmak istiyenler var kuşkusuz, bu karanlık geçişin, bu bulanık anlatımın karşısına dikilmek istiyenler de çıkmıyor değil. Ne var ki, gerçek çözümü göremiyorsunuz bir türlü, korkunç göz kamaşmasını yaratanların yöntemlerine başvuruyorsunuz durmadan, onların araçlarını kullanıyorsunuz, bunlarla sınırlıyorsunuz kendinizi. Karşılarına dikilmek istediklerinizi ha bre yıkıyor, sizler de ha bre yazıyorsunuz, karşılarına dikilmek istediklerinizi yıkıp geçiyor, sizler yazıp geçiyorsunuz, böyle sürüp

gidiyor bu. Karşıt olmasına karşıtsınız ama hiç bir zaman karşı karşıya gelmiyorsunuz, kendi kazdığınız çukurlarda aynı yönde ilerliyorsunuz bir bakıma. Bunun için kazdığınız çukurların çapında bir özgürlük bile veriyorlar. Belki yakında aylık da bağlarlar hepinize. Kısacası, yolunuzun sakatlığı yüzünden, başkaldırışınız bile bir boyun eğiş oluyor ister istemez; böylece, ister istemez, kendinizi ezenleri destekliyorsunuz: kör edici ışıklara kendi ışığınızı katmakla kargaşayı biraz daha artırmaktan başka sonuç beklememeniz gerekir! Öyle ya, söyledim sana: sizler de aynı yerlerden, sizler de herkese birden sesleniyorsunuz, sizler de daha çok bildirebilmek, daha çok dinlenebilmek için gösteriye gösteri katıyorsunuz. Gösteriler çoğaldıkça çoğalıyor, sonsuzlaşıyor böylece; gösteriler çoğaldığı, sonsuzlaştığı için de tam iyice kemiklendiğinizi sanırken, en beklemediğiniz zamanda, ufalanıp gidiyorsunuz. Her şey karışıyor, birbirine giriyor. En sonunda, Platon'un mağarasındaki insanlara döndürüyorsunuz seslendiklerinizi: sırtları ışığa dönük, dışardaki dünya konusunda tek dayancaları gölgeler! Fazla olarak, gölgeleri gerçek sananlar gibi, gölgelerin gölge olduğunu bilenler de varamıyorlar gerçeğe: gerçek varlıkların gölgelerini korkuluk gölgelerinden ayırma olanağı yok ellerinde: bir gölgeler devinisi, bir gölgeler çarpışmasıdır sürüp gidiyor, size, sizin gibilere, sizin efendilerinize kulak verildiği sürece...

Bunun için, hep böyle yoksul kalmak pahasına da olsa, sizin gittiğiniz yolların hiç birine sapmadım,

sapmıyorum, sapmıyacağım. Oyunu yadsıyorum ben: susanlar arasında, en zorlu haykırışları bile sessizliğin berisinde kalanlar arasında, hep kendi kendim kalarak, kendi bulunduğum yerden, kendi öz sesimle sesleniyorum. Bu yalanlar ve doğrular kargaşasında, sizler yalnız bildirmekle kalırken, ben anlatmak, anlaşmak istiyorum, anlatmaya, anlaşmaya çabalıyorum. Herkesin gırtlağını yırtarcasına bağırdığı yerde, herkese birden seslenmeye kalkmıyorum sizler gibi, sözlerim kolayca yutulsun diye yalana özdeş olacak kadar yuvarlaklaştırmıyorum onları, sizin kaypak dilinizi kullanmıyorum. Kanlı canlı sözcüklerle, yaşayan, duyan insanın somut ve içten sesiyle sesleniyorum benzerlerime, hem de kendi kendileriyle en içli dışlı oldukları, yalanın yalanlığını, doğrunun doğruluğunu gizlemek gereksinmesini duymadıkları yerden sesleniyorum. Uğultudan uzak bir ses benimki, düzensiz, ezgisiz, dağınık, ama alabildiğine candan, alabildiğine insanca bir türkü. Bunun için, hiç kuşkun olmasın, duyuldu mu tam duyulur benim sesim, bir iken iki, iki iken üç olur, ama hep bir bir çoğalır, birdenbire değil, hep insandan insana gider, önderden yığına değil...

Elini yüreğinin üstüne koy da söyle şimdi bana: bu kadarcıkla yetindikten sonra, ünmüş, paraymış, koltukmuş, hepsine boşverdikten sonra, ne diye katılacaktım aranıza, yalanlarınızı ne diye paylaşacaktım? Kimliğimi belirtmiştim sana: mağara insanıyım ben, ilk insanım, ilk ozanım; her gün, yeni baştan, ilk ozanın ilk dizelerini yazıyorum; her gün, yeni baştan,

genel ayakyollarının dost duvarları arasında, ilk ozanın ilk dizelerini yazarken, sokaklarda bir taş gibi yüreğime oturan o yaralı kuş korkusu, o amansız bölünmüşlük, dağılmışlık duygusu, o durmadan kafamı karıştıran, korkunç soru bir an bile belirmiyor içimde, bir an bile: «Kimsin sen?» diye sormuyorum kendi kendime, Şaban Baş'la Volkan Taş'ın yürekleri Vatandaş'ın yüreğiyle birleşiyor burada, tek bir yürek oluşuyor, çelişkiler kesinlikle son buluyor, benlik birliğe eriyor, çünkü, iyi biliyorum, her gün, yeni baştan, genel ayakyollarının dost duvarları üstüne, ilk ozanın ilk dizelerini yazarken, bir ucu sonsuzlukta bulunan, ödenmesi olanaksız bir borçtan doğmuş, yüce bir görevi sürdürmeye çalışıyorum. Evet, dostum, hiç bir şeyi büyütmüyorum: o güzelim mayıs akşamı, yıkıntılar arasında, benim gibi en azından otuz insanın o sökülmüş kapının ardından büyülenmiş gibi yürüdüklerini gözlerimle gördükten sonra, görevimin yüceliğine inanmazlık edemem: ömrüm oldukça sürdüreceğim görevimi. Evet, dostum, her kötülük, her haksızlık karşısında, olanca gücümle yükselteceğim sesimi, her türlü oyunu, her türlü aldatmacayı, her türlü saptırmacayı gözler önüne sereceğim, bir kötülük karşısında başka bir kötülüğü, bir haksızlık karşısında başka bir haksızlığı seçmeden, eski müdürümün, eski nişanlımın istediği türden, soysuz uzlaşmalara girişmeden, erkekçe. Ok yaydan çıktı bir kez, savaşın ortasındayım. Sonunda kazanamasam da ne çıkar? Boyun eğmişlerden olmamak yeter. Boyun eğmeden savaşacağını böyle, böyle de ölece-

ğim belki: elimde kalemim, tebeşirlerim, her yandan kapalılığıyla içten, herkese açıklığıyla dost bir yerde, adsızlıklarıyla büyük askerler gibi.

«Vatandaş» konuşuyor:

«Evet, dostum, her kötülük, her haksızlık karşısında, olanca gücümle yükselteceğim sesimi, her türlü oyunu, her türlü aldatmacayı, her türlü saptırmacayı gözler önüne sereceğim, bir kötülük karşısında başka bir kötülüğü, bir haksızlık karşısında başka bir haksızlığı seçmeden, eski müdürümün, eski nişanlımın istediği türden, soysuz uzlaşmalara girişmeden, erkekçe. Ok yaydan çıktı bir kez, savaşın ortasındayım. Sonunda kazanamasam da ne çıkar? Boyun eğmişlerden olmamak yeter. Boyun eğmeden savaşacağım böyle, böyle de öleceğim belki: Elimde kalemim, tebeşirlerim, her yandan kapalılığıyla içten, herkese açıklığıyla dost bir yerde, adsızlıklarıyla büyük askerler gibi.»

kapak baskısı pan matbaacılık ankara 172814

BİLGİ BASIMEVİ - ANKARA

15 LİRA